

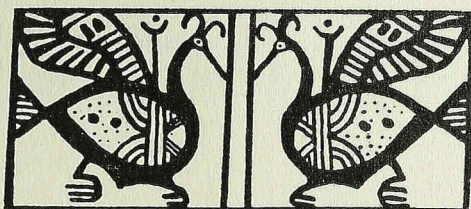

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, YEATS, ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, Α.
ΛΥΚΑΥΓΗΣ, J. HIMENEZ, Α. ΠΑΡΘΕΝΗΣ, Γ. ΧΡΙΣΤΟΓΙΑΝΝΗΣ,
S. QUASIMODO, ΦΟΙΒΟΣ ΔΕΛΦΗΣ, G. ΤΥΜΡΑΝΙ, Α. ΙΤΑΛΙΑ—
CACCINI, G. SALVETI, G. AROLLINAIRE, Μ. ΙΑΚΩΒΙΔΗΣ, ΑΠΗΣ
ΑΚΑΜΑΣ, PAUL VALERY, Ν. ΣΠΑΝΙΑΣ, ΝΙΚΟΣ ΣΠΑΝΟΣ, ΚΙΝΕ-
ΖΟΙ ΠΟΙΗΤΕΣ, ΜΑΡΙΑ ΠΑΤΤΙΧΗ, ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΡΑΦΩΤΙΑΣ, Α.
ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ, ΗΒΗ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ, Α. ΛΑΔΟΜΜΑΤΟΥ, Α.
ΠΕΡΝΑΡΗΣ, Κ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΔΑΛΜΑΤΗ.

ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΑΥΤΟ ΚΡΙΤΙΚΕΣ

57

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνος εκδότης : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
Ἀνδροκλέους 2, Λευκωσία.

Ἐτησία συνδρομὴ £ 1,250 μίλς
Ἐτησία συνδρομὴ ἑξωτερικοῦ £ 1,500 μίλς
Τιμὴ τεύχους £ 0,125 μίλς

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται. Κλισὲ καὶ φωτογραφίες ἐπιστρέφονται.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΓΙΑΝΝΗ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ: Βροχή (ποιήματα)	σ. 229
YEATS (μετ. Κ. Χρυσάνθης): Ὅταν περάση ἡ νύκτ σου (ποίημα)	230
Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ: Μερικά γιὰ τὸ Νίκο Νικολαΐδη τῆς Κύπρου (μελέτημα)	231
Α. ΛΥΚΑΤΓΗ: Ἀνταρσία (ποίημα)	236
J. R. HIMENEZ (μετ. Ἀ. Παρθένης): Ρότα (ποίημα)	236
Γ. ΧΡΗΣΤΟΓΙΑΝΝΗ: Τὸ κοσμίσιμα (διήγημα)	237
S. QUASIMODO (μετ. Φ. Δέλφης): Βουλιαγμένος Βαρούανλος	241
G. ΤΥΜΠΑΝΙ (μετ. Φ. Δέλφης): Αἴθουσα ἀναμονῆς	241
A. ITALIA—CECCHINI (μετ. Φ. Δέλφης): Γυμνὲς μουριές, «Ἐρωτας καὶ ψυχὴ»	241
G. SALVETI (μετ. Φ. Δέλφης): Ὁ Ὅμηρος δὲν τραγουδαί	241
G. APOLLINAIRE (μετ. Μ. Ἰακωβίδης) Οἱ καμπάνες	241
ΑΙΠΗ ΑΚΑΜΑ: Τὸ ἡμερολόγιο ἑνὸς γεωπόνου	242
PAUL VALERY (μετ. Ν. Σπανιάς): Τὰ βήματα (ποίημα)	243
ΝΙΚΟΤ ΣΠΑΝΟΥ: Ἀπόψεις γιὰ τὴν ἐρμηνεία τοῦ στίχου τοῦ Σεφέρη: «Ὁ ποιητὴς ἓνα κενό»	244
(μετ. Κ. Χρυσάνθης): Πενήντα Κινέζικα Ποιήματα (τέλος)	246

ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ — Μαρίας Παττίχη: Ἡ ἑλληνικὴ φύση κ' ἡ ἐλευθερία — Γιάννη Καραφωτιά: Θύμηση τοῦ προέδρου Κέννεντυ — Ἀ. Χριστοφίδης: Συνέντευξη μὲ τὸν κ. Τάσον Ἀθανασιάδη — Κ. Δημητρίου: Δημοτικὴ Βιβλιοθήκη — Ἡ βῆς Χριστοδούλου: Ἀπὸ ἓνα βιβλίο τῆς S. Weil N. Σπανοῦ: Μαργαρίτας Δαλμάτη «Ὁδηγὸς Μουσίου», Τ. Γκοσιόπουλου «Ἡ πνευματικὴ Θεσσαλονίκη» — Μαρία Παττίχη: Διαλεχτὴς Ζευγὼλη—Γλέζου «Ὁ κύκλος τῆς ἀγάπης» — Ἀ. Λαδόματτου: Φώτου Γιοφύλλη «Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Τέχνης» — Ἀ. Περγάρος: Γ. Ἀβέρωφ—Τοσίτσα «Ἡ φωνὴ τῆς γῆς», Εὔας Βλάχη «Γαλαξείδι», Δημ. Ζαδὲ «Μία πολιτεία ὀνειρεύεται» — Μαργαρίτας Δαλμάτη: Ant. Brancforte «Θεὸς καὶ προβληματικότητα» — Κ. Χρυσάνθη: George Lanitis «Νᾶσος τᾶς Ἀφροδίτας», Σαρ. Παυλέα «Μεσοδιάστημα», Μιχ. Πασαροδῆ «Ποιήματα II», Ὀλγας Βότση «Ὁ μεγάλος ἤχος», Στ. Σιαδᾶ «Βρέχει ἀδιάκοπα στὸν κάμπο» — Ἀ. Ἰωαννίδης: Τὸ νησί τῆς Ἀφροδίτης — Ν. Σπανοῦ: Θίασος Ντ. Ἡλιόπουλου, Θίασος Ο.Θ.Α.Κ., Ἐκθεση φωτογραφιῶν Γιώργου Λανίτη «Νᾶσος τᾶς Ἀφροδίτας» — ΓΕΝΙΚΑ.

Υπεύθυνος κατὰ τὸν νόμον: Δρ Κ. Χρυσάνθης.
Τυπώθηκε στὰ Τυπογραφεῖα ΖΑΒΑΛΛΗ, Λευκωσία-Κύπρος.

Πνευματική Κύπρος

Πνευματική Όμάδα : ΦΡ. ΒΡΑΧΑΣ, Κ. ΜΟΝΤΗΣ, Τ. ΦΥΛΑΚΤΟΥ,

Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ, Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Γραμματέας : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ Ε΄

ΙΟΥΝΗΣ 1965

ΑΡ. 57

ΒΡΟΧΗ

Α΄

Σε περιμένουν οί ήλιαχτίδες νά φτιάξουν τὰ διαμάντια τους στ' αἶθαλή,
τὰ μανιτάρια νά χαρίσουν ὀμπρέλλες στές μικρές νεράιδες τοῦ δάσους.

Σε περιμένουν οί μυστικές στέρνες τῆς γῆς μας
νά δροσιστοῦν τὰ χεῖλη τοῦ πανάρχαιου πηγαδιοῦ.

Σε περιμένουν οί προβατίνες νά φέρης λίγο χορτάρι
γιά τὸν καρπὸ ποῦ θὰ δώσουν στὸν κόσμο,
τὰ σκίνα ποῦ τές χτένισαν καὶ κράτησαν τ' ἀσημένια μαλιά τους.

Σε περιμένουν τὰ σαλιγκάρια νά σεργιανίσουν
ἀναγαλλιάζοντας στὶς πρώτες σου στάλες,

γιά σὲ μ' ὄλη τὴ δύσα τους ἀνθίσανε
οί χαρουπιές κι' οί μουσμουλιές κι' οί κόνιζοι.

Σε περιμένουν τὰ στεριανὰ καθούρια
ποῦ ἀνηφορίσαν πικραμένα τὰ στεγνὰ ποτάμια.

Πίνουν μιά στάλα τὰ πουλιὰ καὶ μιά κοιτάζουνε τὸν οὐρανὸ
μὴν ἦρθε κάποιον σύννεφο καὶ μιά τὴ λάσπη,
κρούσταλλο σπασμένο τῆς πηγῆς.

Σε περιμένουν οί σπουργίτες νά πλύνης τὰ κεραμίδια,
ἢ γιὰ γιὰ ν' ἀναστήση τὴν πεντάμορφη
ποῦ παίζανε τὰ βλέφαρά της σὰν πεταλοῦδες.

Σε περιμένουν οί σπόροι τῶν λουλουδιῶν
στοὺς τάφους τῶν παληκαριῶν μας.,
οί δάφνες ποῦ μοσκοβόλησαν δαφνόλαδο οί μικρές ἐληές τους
γιά τὰ τραύματα τῆς εικοστῆς ὀγδόης Ὀκτωβρίου.

Σε καρτεροῦν τὰ ζωντανὰ κι' οί ζωντανοὶ νά μὴν πεθάνουν,
σὲ καρτεροῦν οί νεκροὶ νά ξαναζήσουν.

Β΄

Σ' εὐχαριστῶ μὲ κείνα ποῦ σὲ περιμέναν
ποῦ ἀναρριγήσαν στὸν ἔρχομό σου
σὰ νά πρωτάγγιζαν τὸ χέρι ἀγαπημένης.

"Ἐφερες τὸν παιᾶνα τῶν χειμωνιάτικων ποταμιῶν,
πότισες τὶς μικρές λευκές, ὄρθιες σὰν στήθη νεόφυτα παιδούλας,
τὰ δέντρα ἐκείνων ποῦ τὰ φύτεψαν ξέροντας
πὼς δὲ θὰ ζήσουνε νά δοῦνε καρπὸ.

"Ἐσῆσες τὲς πυρκαϊές τοῦ φθινοπώρου στὰ πλατάνια,
πάτησες πάνω στὰ πεσμένα τους φύλλα
ποῦ τὰ ταξίδευε ὁ ἄνεμος
σὰν λαχεῖα ἀνέλπιστα ὕστερα ἀπ' τὴν κλήρωση
ποῦ κράτησαν τὰ πόδια σου ἀπαλὰ σὰν παλάμες.

Μοίρασες χαμόγελα μελλούμενων άνθων στις γυμνές μυγδαλιές,
 αρχιμηνιαίτικο άγιασμό στις γλάστρες τών βασιλικών.
 Νύφη στολίστηκες στο Τρόδος με τὸ Βορῆά γαμπρὸ
 καὶ με τὰ πεῦκα κουμπάρους καὶ με τὸν Ἥλιο
 ἀργοπορημένο στὸν ἀντίγαμο νὰ φέρνη δῶρα μαλαματένια
 καὶ με τὸ Φεγγάρι νὰ φτάνη με κρούσταλλα τῆς Βενετιάς
 γιὰ τὸ χιόνι, ἀδερφάκι τοῦ λαιμοῦ σου.
 Πέρασες τὰ παληὰ δρομάκια τῆς Λευκωσίας
 ποὺ τὰ μπαλκόνια ἀγγίζουν τὸνα τᾶλλο τόσο
 ποὺ ἀκοῦς τὸ χτύπο τῆς γειτονικῆς καρδιάς.
 Δρόσιες στοὺς Λεμεσιανοὺς γιαλοὺς τὰ μέτωπα
 τῶν ἀγγέλων ποὺ τραβοῦσαν κουπί στὴν πρωϊνὴ γαλήνη.
 Ἐπλυνες τὰ μαλλιά τῶν ἀγαλμάτων, τὰ χτένισες,
 τοὺς εἶπες πὼς ἔπρεπε νὰ μείνουνε ἀνοιχτὰ τὰ μάτια τῶν νεκρῶν μας
 νὰ βλέπουν στὸν αἰῶνα, νὰ μετροῦν τὸ καλὸ καὶ τὸ κακό.

ΓΙΑΝΝΗΣ Κ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΚΑΤΟΝΤΑΧΡΟΝΑ ΑΠΟ ΤΗ ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ YEATS

ΟΤΑΝ ΠΕΡΑΣΕΙ Η ΝΙΟΤΗ ΣΟΥ

Τοῦ YEATS

Ὄταν περάσει ἡ νιότη σου κι' ὕπνος θὰ σὲ βαραίνει
 καὶ θὰ νυστάξεις πέρα ἐκεῖ στὸ τζάκι σου κοντὰ,
 ἄνοιξε τὸ βιβλίο μου καὶ σκέψου ὄνειρεμένη,
 τὴν ποῦχες κάποτες ἀβρῆ, βαθύσκωτη ματιά.

Τις εὐθυμές σου τίς στιγμές τίς ἀγαπήσαν πόσοι!
 Τὴν ὁμορφιά σου ἕνας σωφρός. Μὰ τὴν ψυχὴ σου ἐγώ,
 ἐγὼ μονάχα ἀγάπησα τὴν λύπη σου ποὺ τόση
 στὸ ἐκφραστικὸ σου πρόσωπο τριγύριζε καιρό.

Σκύψε θλιμένα ἐκεῖ κοντὰ στὴ λαμπερὴ θερμάστρα,
 ψιθύρισε ἡ ἀγάπη μας πὼς πέταξε ψηλὰ
 καὶ στὶς κορφές ἐβάδισε καὶ στὴν πλημμύρα τ' ἄστρα
 ἔκρυσε τὸ κεφάλι τῆς κι' ἔπλεξε τὰ μαλλιά.

Ἀπόδοση: Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΜΕΡΙΚΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΝΙΚΟ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

“Όταν μερικοί άνθρωποι αποφασίσουν να... διαλυθούη ή να ξελαφρώσουν χαρίζουν δεξιά κι’ αριστερά ό,τι άχρηστο είχανε στα συρτάρια και ντουλάπια τους. Έτσι αδειάζει ό τόπος από τις στίβες και ταυτοχρόνως υποχρεώνουν τον άλλο με τις αυθόρμητες δωρεές τους. Πολ- λές φορές όμως βρίσκεις μες τόν συνήθως άσημαντης αξίας όγκο, που δωρίζουν, μερικά έν- διαφέροντα πράγματα. Δέ μιλά, βέβαια, για σπουδαίες ανακαλύψεις (χωρίς ν’ αποκλείεται κι’ αυτό καμιά φορά). Τάχα αυτά τ’ άπλως ένδιαφέροντα πράγματα δέν έχουν, τουλάχιστο τη φιλολογική (με καλή έννοια ή λέξη) αξία τους;

Στό Κέντρον Έπιστημονικών Έρευνών, που στεγάζεται τώρα στο παλιό Άρχιεπισκοπικό Μέγαρο, ένα κτίριο με ιστορική αξία, που λίγοι αντίλαμβάνονται τό τί σημασία είχε ή διά- σωσή του από τό γκρέμισμα, βρήκα δέν ξέρω πώς κατατεθειμένο, ένα δακτυλογραφημένο κείμενο του Νίκου Νικολαΐδη. Στο ξώφυλλο είναι γραμμένα χειρόγραφα τά εξής:

Νίκου Νικολαΐδη

Πέρ’ άπ’ τό καλό και τό κακό

(χειρόγραφο)

Κ. Προυσής (σφραγίδα)

Μετροφύλλησα από περιέργεια τό κείμενο αυτό. Κατάβαθα άναζητούσα κάτι που να τό εκμεταλλευτώ φιλολογικά. Είναι ώραο να δημιουργής. Άλλά είναι και ώραο να σχολιά- ζης, να υπομνηματίζης, ν’ ανακαλύπτεις. Είναι και τούτο δημιουργεία; Γιατί όχι! Συνεπώς γιατί να τό περιφρονήσω και να πώ πώς έχασα τόν κόπο μου και τά κτύπάρια μου σε μάταιες άναζητήσεις και μικρής αξίας άπασχολήσεις;

Άπό τό μετροφύλλημα διαπίστωσα τά παρακάτω: α) διορθώσεις με μολύβι. β) Τά γραμ- ματα ήταν διάφορα από εκείνα στο ξώφυλλο, που άπ’ ό,τι θυμάμαι άνήκουν στη γραφίδα του Κώστα Προυσή, φίλου του Νίκου Νικολαΐδη. γ) ή άραίωση στις λέξεις γινόταν με κάθετες γραμμές ανάμεσα στα γράμματα και όχι με υπογράμμιση, όπως συνηθίζεται. δ) άν τά γραμ- ματα με μολύβι ήταν διορθώματα του ίδιου του Νίκου Νικολαΐδη, τότε βεβαιώνεται ή άδυνα- μία του στην ορθογραφία. ε) κατά λάθος ονόμαζε τή γυναίκα του Έκτορα Ροξάνη αντί Άν- δρομάχη και τό διορθώνει άργότερα με μολύβι σε δύο σημεία. Και στ) τό κείμενο αρχίζει με τίτλο

ΝΙΚΟΥ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ

ΠΕΡ’ ΑΠ’ ΤΟ ΚΑΛΟ ΚΑΙ ΤΟ ΚΑΚΟ

| ΑΝΙΣΤΟΡΩ ΙΣΤΟΡΙΑ |

Δυστυχώς τό κείμενο δέν είναι δλόκληρο. Σταματά στη σελίδα 40 που άντιστοιχεί στη σελίδα 67 του βιβλίου (β’ έκδοση, Άθήνα, 1947, «Φίλοι του Βιβλίου»). Άσφαλώς από τό κείμενο που έχω στα χέρια μου βγήκε ή πρώτη έκδοση της νουβέλλας τό 1940, που τή χαρα- χτηρίζει μάλιστα ό ίδιος ως εξής:

1940

ΠΕΡ’ ΑΠ’ ΤΟ ΚΑΛΟ ΚΑΙ ΤΟ ΚΑΚΟ

Α’ Έκδοση της Κύπρου

Σελίδες 172.

Υπομνηματίζοντας τό δακτυλογραφημένο κείμενο παρατηρώ τά εξής:

1. Τό κείμενο είναι τό αρχικό της έκδοσης 1940. Στηρίζω τούτο μόνο και μόνο στο λά-θος «Ροξάνη» αντί «Άνδρομάχη».

2. Στο περιοδικό «Κυπριακά Γράμματα» (έτος Ε’, 1940, σελ. 75) στα «Σημειώματα και Ειδήσεις» δημοσιεύεται τό εξής: «...Ο Νίκος Νικολαΐδης μās έδωσε τή μεγάλη άνέκ-δοτη νουβέλλα του «Πέρ’ άπ’ τό καλό και τό κακό», μα δε θά τό δημοσιέψουμε σε συνέχειες.

Θά κυκλοφορήσει σὲ λίγο στὴν Αἴγυπτο σὲ βιβλίον». Οἱ γραμμὲς αὐτὲς πιστοποιοῦν πέρα γιὰ πέρα πὼς τὸ δακτυλογραφημένο κείμενο ποὺ ἔχω στὰ χέρια μου εἶναι ἀντίγραφο τοῦ ἀρχικοῦ τῆς πρώτης ἐκδόσεως. Φαίνεται πὼς δόθηκε στὴ διεύθυνση τοῦ περιοδικοῦ «Κυπριακὰ Γράμματα» γιὰ νὰ συμπεριληφθῆ σὲ μιὰ εἰδικὴ ἐκδοσὴ ἀφιερωμένη στὸ Νίκο Νικολαΐδη. Ἡ ἐκδοσὴ αὐτὴ ματαιώθηκε ἐξαιτίας τῶν πολεμικῶν δυσκολιῶν.

3. Συγκρίνοντας τὸ δακτυλογραφημένο κείμενο μὲ τὴ δευτέρη ἐκδοσὴ τῆς Ἀθήνας (1947 τελείωσε τὸ τύπωμα) τοῦ οἴκου «Φίλοι τοῦ Βιβλίου» (ἡ μοναδικὴ σ' ἐκδοτικὸ οἶκο δοσμένη ἐργασία τοῦ Νικολαΐδη) βροῖσκω μερικὲς διαφορὲς μᾶλλον ὀρθογραφικὰς, λιγώτερο κάποιες ἀσημαντὲς διορθώσεις στὴ σύνταξη. Δὲν ξέρω ποὺς τις ἔκανε.

4. Ὁ Σταῦρος Καρακάσης στὸ ἐξαιρετικὸ γιὰ πληροφορίες κ' ἀγάπη βιβλίον του γύρω ἀπὸ τὸν Νίκο Νικολαΐδη καὶ τὸ ἔργον του (Ἀθήνα 1953, ἐκδοσὴ «Πρακτορείου Πνευματικῆς Συνεργασίας») γράφει (σελ. 147) πὼς ὁ ἀρχικὸς ὑπότιτλος τῆς πρώτης ἐκδόσεως (τύπωμα στὸ Κάιρο σὲ 250 μόνο ἀντίτυπα) ἦταν «Ἱστορία δυὸ Ἀδερφῶδων». Τοῦτο δὲν ὑποστηρίζεται ἀπὸ τὸ ἀντίγραφο τῆς Κύπρου, ποὺ ἀσφαλῶς δόθηκε (ὅπως φαίνεται ἀπὸ τις σχετικὲς γραμμὲς τοῦ περιοδικοῦ «Κυπριακὰ Γράμματα») πολὺ πρὶν (καλοκαίρι τοῦ 1939). Δὲν ξέρω ἀπὸ ποῦ ἔχει ὁ Καρακάσης τὴν πληροφορία ἴσως ἀπὸ προφορικὴ ἀνακοίνωσιν τοῦ συγγραφέα.

Τὸ κείμενον αὐτὸ τοῦ Νίκου Νικολαΐδη, τῆς Κύπρου, ὅπως ὁ ἴδιος ἔγραφε κ' ἔτσι τὸν ὀνομάζουν μερικοὶ, μοῦ θυμίζει τὴν γνωριμία μου μαζί του, μιὰ λιγώστιγμη γνωριμία, σχεδὸν «στὸ πόδι», ἓνα ἀπογευματάκι ἀργὰ στὴν εἰδυλλιακὴ τότε προπολεμικὴ Λευκωσία. Ἦταν ἀρχὲς καλοκαιριοῦ τοῦ 1939. Μόλις ἔπεφε τὸ δειλινὸ οἱ Λευκωσιῶτες ξεχύνονταν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν στὰ καλοκαιρινὰ κέντρα κάτω ἀπὸ τὰ ψηλὰ δέντρα, ὅπου κινιῶντο ὁ δυτικὸς ἀγέρας ὅλο δροσιὰ. Περπατοῦσα μονάχος τὴ Λεωφόρον Εὐαγόρα, προσπαθῶντας νὰ μὴ σκουνηθῶ τὸν κόσμον ποὺ ἀνεβοκατέβαινε κεινὴ τὴν ὥρα. Ξαφνικὰ ἀκούω μιὰ φωνὴ ἀπὸ τὸ Κέντρο Χατζησάββα (τώρα στὴ θέση τοῦ κέντρου ἐτοιμάζεται πολυόροφος κτίριον), μιὰ γνωριμὴ φωνὴ νὰ μὲ καλῆ σὲ μιὰ παρέα σχεδὸν στὸ βάθος. Πλησίασα. Ἐνας κάπισχος, προχωρημένης ἡλικίας καθόταν κάπως καμαρωτὰ ἐνῶ ἄρθοι μὲ ὑποδέχονταν ὁ Κώστας Προυσηὸς κ' ὁ Ἀντώνης Ἰντιάνος.

—Γιατρέ, νὰ σοῦ γνωρίσουμε τὸ Νίκο Νικολαΐδη.

—Τόν... διηγηματογράφον;

Πάνω στὸ σιδερένιον μὲ τὰ τρία ποδάρια τραπεζάκι ἦταν ὁ δίσκος μὲ τὰ κονιάκ καὶ τοὺς μεξέδες. Φαίνεται πὼς ἀπὸ ὦρα κουτσοπίνανε (δὲν ξέρω ποὺς ἄντεχε περισσότερον στὸ ποτό). Καὶ μόλις κάθησα κ' ἐγὼ ὁ Νίκος Νικολαΐδης ζητώντας μου τὴν ἄδεια νὰ τελειώσῃ τὴν κουβεντούλα του ἀπάγγειλε μὲ στόμφο ἓνα... πρόστυχον δίστιχον (λαϊκὸ κατὰ πᾶσα πιθανότητα) γιὰ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ μὲ αὐτὸ τὸ πόσον κοινότοπον ἦταν τὸ ἐπεισόδιον τῆς διήγησός του. Ὁμολογῶ πὼς ξαφνιασθήκα.

Ἀμέσως ὕστερα μὲ ρωτήσανε τότε ἦρθα ἀπὸ τὴν Ἀθήνα καὶ πότε φεύγω. Τοὺς ἐξήγησα πὼς ἦρθα νὰ ἐγγραφῶ ὡς γιατρός στὸ ἀρχιατρεῖον καὶ ἀναχωρῶ αὐριο γιὰ νὰ συνεχίσω στὸ νοσοκομεῖον τὴν πρακτικὴν μου ἐξάσκηση.

Ὁ Νίκος Νικολαΐδης μὲ μᾶς ἄναψε. Κι' ἄρχισε μὲ βαρειοῦς χαρακτηρισμοὺς νὰ μιλᾷ ἐναντίον τοῦ Μεταξικοῦ καθεστώτος. Μοῦ δήλωσε πὼς αὐτοεξορίστηκε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα καὶ δὲν ἐννοεῖ νὰ ἐπιστρέψῃ ἐκεῖ ὅσο κυβερνᾷ τὴν Ἑλλάδα ὁ Ἰωάννης Μεταξᾶς, ποὺ κατέλαβε ἀντιδημοκρατικὰ τὴν διακυβέρνησιν τῆς χώρας. Σ' αὐτὸ ἀπάνω θυμήθηκα πὼς κάποτε τὸν ἀναζητήσα στὴν Ἀθήνα. Εἶχαμε μάθει πὼς ὁ Αὐγέρης τὸν φιλοξενοῦσε σπῆτι του στὴ Δεξαμενὴ. Ἦρθε — μᾶς εἶπανε — στὴν Ἀθήνα γιὰ θεραπεία. Τὸν τυραννοῦσε ἓνα δερματικὸ νόσημα κ' ἤθελε νὰ συμβουλευθῆ τοὺς κύκλους τοῦ καθηγητῆ Φωτεινοῦ νὰ λιγοστῆμῃ τὸ φοικτὸ βάσανον τοῦ κνημοῦ σ' ὅλον του τὸ σῶμα. Ἀλλὰ τὰ γεγονότα τῆς 4ης Αὐγούστου τὸν ἀναγκάσανε νὰ φύγῃ γιὰ τὴν Αἴγυπτον ἀηδιασμένος.

—Θὰ πᾶς καθόλου στοῦ Παλαμᾶ; μὲ ρωτᾷ μιὰ στιγμὴ.

—Κάτι νὰ πῆς στὴν κόρη σου, μοῦ ἐξηγεῖ ὁ Προυσηὸς (ἂν δὲν μὲ ἀπατᾷ ἡ μνήμη μου).

—Εὐχαριστῶς. Καὶ μήνυμα κ' ὅ,τι ἄλλο θέλετε.

—Θὰ μὲ ὑποχρεώσης, λέει ὁ Νικολαΐδης. Νὰ δώσης τοὺς χαιρετισμοὺς μου στὴν ἀδελφή μου τὴ Ναυσικᾶ, τὴν κόρη τοῦ Παλαμᾶ. Δυστυχῶς δὲ μπορῶ νὰ τῆς γράφω... δὲν ἀνέχομαι ἓνα τέτοιον καθεστῶς ποὺ νὰ λογοκρίνῃ τὰ γραφόμενά μας. Νὰ τῆς πῆς πὼς εἶναι ἔτοιμον τὸ βιβλίον καὶ θὰ τῆς τὸ στείλω μὲ πρώτη εὐκαιρία. Ὅχι ταχυδρομικῶς. Δυστυχῶς

δὲν ἔχω μαζί μου νὰ σοῦ τὸ δώσω νὰ τὰ πάρης. Στὴν Ἀθήνα δὲν θὰ τὸ κυκλοφορήσω. Δὲν ἀνέχομαι τίς λογοκρισίες.

Σὲ λίγο ἀποχωρετοῦσα τὴ συντροφιά, γιατί βιαζόμουν νὰ δῶ τοὺς ἄλλους φίλους, μὰ κι' ἦταν τὸ τελευταῖο μου βράδυ στὴ Λευκωσία.

Ἀργότερα μάθαινα πῶς τὸ βιβλίο ποὺ θᾶστελνε στὴν Ναισικᾶ ἦταν «Ὁ Χρυσὸς Μῦθος» (Β' ἔκδοση, 1938).

* * *

Γιὰ τὸ Νίκο Νικολαΐδη μιλήσανε πολλοί. Περισσότερον οἱ Κύπριοι κι' οἱ Αἰγυπτῶτες. Πολὸν λίγο καὶ ξέδιερμα οἱ Ἑλλαδικοὶ κι' ἀπὸ τοὺς Ἑλλαδικούς κυρίως οἱ κύκλοι τῶν ἀριστερῶν. Δυστυχῶς ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας εἶχε τὴν ἰδιοτροπία (πιθανὸ δικαιολογημένη) νὰ μὴ φροντίξη γιὰ τὴ διάδοση τοῦ βιβλίου του. Ἔτσι τὸ ἔργο του δὲν ἀξιώθηκε τὴ «πλατεία γνώριμια», ὅση γνώρισε ἡ φήμη του. Ἴσως ἀκόμα τὰ πεζά του νὰ μὴν ἔχουν τὸ βάρος ποὺ τοὺς ἀποδίδει ἡ φήμη ἢ οἱ φίλοι κι' οἱ θαυμαστές του. Πάντως ἔδωσε ἓνα παρὸν σημαντικὸ στὰ γραμματὰ μας κι' ἀς τὸν ἀγνοοῦν οἱ σύγχρονοι γενιές. Δυστυχῶς προσπάθεια γιὰ διάδοση τοῦ ἔργου του δὲν ἔγινε. Ἡ προκήρυξη διαγωνισμῶν εἰς μνήμη του, χωρὶς νὰ εἶναι καταδικαστέοι, δὲν εἰνοῦν πώληση βιβλίων καὶ δὲν καθιστοῦν γνωστὸ τὸ ἔργο τοῦ συγγραφέα, ἀλλὰ ἀπλῶς ὑπενθυμίζουν ἢ βοηθοῦν τὴ μνημόνευση τοῦ ὀνόματός του καὶ γίνονται αἴτιοι γιὰ ἐπίδειξη κάποιων ζωντανῶν (δίκαια ἢ ἄδικα, δὲν ἔχει σημασία). Μία προσπάθεια γίνεται νὰ μαζευτοῦν πινάκες του στὴ «Δημοτικὴ Πινακοθήκη Ἀμμοχώστου» γιὰ νὰ δημοσιευθῇ μὴ αἰθουσα Νικολαΐδη. Ὁραία, πολὺ ὀραία ἰδέα, πὸν ὅταν πραγματοποιηθῇ θ' ἀποτελῇ ἀξέπαινη πράξις.

Στὴν Ἀθήνα ὁ Μάριος Βαϊάνος, πὸν συνδεόταν μὲ τὸν πεζογράφο καὶ ζωγράφο Νίκο Νικολαΐδη, φρόντισε ν' ἀνάξη μὴ ἔκθεση ἔργων του πέρυσι στὸ «Πρακτορεῖο Πνευματικῆς Συνεργασίας». Αὐτὸ κι' ὅλας ἀποτελεῖ μὴ θετικὴ συμβολὴ γιὰ μὴ νέα γνωριμία τοῦ ἐρῶτερου ἀθηναϊκοῦ κοινοῦ μὲ τὸ παραγνωρισμένο αὐτὸ ποῦδι τῆς Κύπρου καὶ τοῦ Αἰγυπτῶτη Ἑλληνισμοῦ. Ἀκριβῶς τούτῃ ἡ κίνησις κι' ἔσπρωξε νὰ κοιτάξω τὰ χαρτιά μου, γιατί θυμῶν κάποιον κείμενο τοῦ ἀρχείου μου, πὸν σχετιζόταν μὲ τὸ Νικολαΐδη. Καὶ πραγματικὰ βρήκα μὴ ἐπιστολὴ — κριτικὸ σημεῖωμα τοῦ Μίμη Κυπρομηλίδη. Ὁ Νίκος Νικολαΐδης ἔστειλε σ' αὐτόν, κατὰ σύστασις κοινοῦ τους φίλου, μὴ ἀπὸ τίς ἐκδόσεις πολιτείας τοῦ βιβλίου τοῦ «Τὸ βιβλίο τοῦ μοναχοῦ». Ὁ Μίμης Κυπρομηλίδης εἰτοίμασε κριτικὴ γιὰ τὴ συλλογὴ αὐτὴ, πὸν προοριζόταν νὰ δημοσιευθῇ στὸ περιοδικὸ «Κυπριακὰ Γράμματα». Γιὰ λόγους ἄγνωστους σ' ἐμένα τὸ περιοδικὸ περιλάβε στις σελίδες του τὴν κριτικὴ ἀποψη ἄλλου ἔτσι ὁ Μίμης Κυπρομηλίδης μετᾶφερε τὸ κριτικὸ του σημεῖωμα σὲ ἐπιστολὴ, πὸν ἀσφαλῶς ἔστειλε στὸ συγγραφέα, φυλάγοντας μὲς τὸ συρτάρι του τὸ ἀντίγραφο. Τὸ ἀντίγραφο εἶναι αὐτό:

«Ἀγαπητὲ κ. Ν. Νικολαΐδη,

Σᾶς γράφει ἓνας ἀπὸ τοὺς φίλους τῶν φίλων σας, πὸν μὲ τὴν εὐγένεια τοὺς ἀπεφτήκατε.

Ἔλαβα ἀπὸ τὸν ἀγαπητό μου Γεώργιο Φιλίππου (Πιερίδη) «Τὸ βιβλίο τοῦ Μοναχοῦ», πὸν εἶχατε τὴν καλωσύνη νὰ μοῦ ἀφιερῶσετε, καὶ σᾶς εὐχαριστῶ μὲ ὅλη μου τὴν καρδιά. Τὸ διάβασα μὲ μὴν ἀπληστία καὶ μὲ κατάπληξη, πὸν πρώτη φορὰ ἔνοιωθα διαβάζοντας βιβλίο. Καὶ σᾶς γράφω ἀμέσως αὐτὲς τίς λίγες γραμμές, γιὰ νὰ σᾶς εὐχαριστήσω καὶ νὰ σᾶς συγχαρῶ — νὰ σᾶς συγχαρῶ γιὰ τὸ κατόρθωμά σας καὶ νὰ σᾶς εὐχαριστήσω, πὸν χαρίζετε στὴ νεοελληνικὴ πεζογραφία «μὴ χαρὰ παντοτεινὴ».

Δὲν ἔχει ἀξιώσεις κριτικῆς αὐτὴ ἡ σύντομη ἐπιστολὴ. Ὡστόσο δὲν θὰ μπορούσα νὰ μὴ ἀναφέρω σ' αὐτὴ τὸ δυνατό θάμπωμα καὶ τὴν παράεση γοητεία, πὸν ἔνοιωσα, διαβάζοντας τὸ νέο βιβλίο σας.

Ἡ πρώτη πανίσχυρη ἐντύπωση, πὸν δοκιμάζει κανεὶς διαβάζοντας «Τὸ βιβλίο τοῦ Μοναχοῦ», εἶναι ὅτι κρατᾶει στὰ χεῖρα του κάτι πολὺ ἐξαιρετικὸ, κάτι μοναδικὸ ὄχι μονάχα γιὰ τὴ μορφὴ του μὰ καὶ στὴν οὐσία του. Κάτω ἀπὸ τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν ἀφέλεια τῆς ἀφήγησις διαβλέπει κανεὶς μὴν ὀριστημὴ σοφὴ τέχνη, πὸν στὸ εἶδος τῆς πρώτης φορὰ φανεῖται στὴ νεοελληνικὴ πεζογραφία. Ὁραία ἀξέχαστα δείγματα λατοῦ κάλλους μᾶς ἔχει δώσει κι' ὁ Σολωμὸς στοὺς στίχους του κι ὁ Ζαχαρίας Παπαγιάννου στὰ πεζά του, ἰδιαιτέρα στοὺς «πεζοὺς ρυθμούς». Μὰ στὰ ἔργα τῶν λαμπρῶν αὐτῶν καλλιτεχνῶν μᾶς αἰσθάνεται κανεὶς ὅτι ἡ λιτότητα καὶ ἡ ἀφέλεια τοῦ λόγου εἶ-

να γέννημα πολλού μόχθου και άκοίμητης προσοχής και προσπάθειας. Μά στο «Βιβλίο του Μοναχού» ή λιτότητα και ή άφέλεια του λόγου είναι τέτοια, πού πείθει ότι είναι φυσική της κατάστασης και ότι είναι άπόλυτα γνήσια. 'Ο νεοελληνικός λόγος, πλαστικός και όλοδροσος, γεμάτος ζωντάνια και δύναμη, παίρνει στο «Βιβλίο του Μοναχού» ένα άπίστευτο ρυθμικό κάλλος και γίνεται άληθινό καλλιτέχνημα. 'Η άφήγηση ξεδιπλώνεται με τόση φυσικότητα, πού πιστεύει κανείς πως καμιά φράση δε θα μπορούσε να είναι διαφορετική και διατυπώνεται με τόση τελειότητα, πού καμιά φράση δε θα μπορούσε ωραιότερα να διατυπωθή.

Τό Βιβλίο του Μοναχού δεν έχει κεντρικό μύθο. 'Η πρωτοτυπία αυτή είναι σύμφωνη με τό θέμα του βιβλίου και χαρίζει σ' αυτό ένα από τά ωραιότερά του θέλητρα. Πρόθεση του συγγραφέα είναι να δώσει μιá πιστή εικόνα και να κάνει μιάν αντικειμενική μελέτη της παράδοξης ζωής του μοναχού μέσα στην «άγέλαστη μονή». 'Ο μύθος δεν ήταν άπαραίτητος — όσο χρήσιμος κι άν είναι στο μέτρο συγγραφέα κι όσο ευχάριστος για τόν κοινό άναγνώστη. 'Η περιπέτεια είναι κάτι έξωτερικό' είναι τό άίσθητό φανέρωμα, ή φυσική συνέπεια και προέκταση της έσωτερικής μας ζωής. 'Εσείς, κ. Νικολαΐδη, πήρατε στα χέρια σας την ίδια την έσωτερική, τή μυστική ζωή του μοναχού, τή ψυχή του την ίδια γυμνή κι άνευτήδευτη. Και την κλείσατε ανάγλυφη στο βιβλίο σας κι άληθινή και συμπαθητική. 'Αντί να πλέξετε μύθο, για να πητε στον άναγνώστη τό μήνυμά σας, δημιουργήσατε «χαρακτήρες» πλάσατε τούς ποικίλους τύπους τών μοναχών σας, πού ό καθένας έχει κάτι άποκλειστικά δικό του, πού είναι όλοι τόσο διαφορετικοί μεταξύ τους, μά και τόσο όμοιοι στο βάθος, καθώς τούς διαμορφώνει ή ιδιόρρημη μοναχική ζωή μέσα στους κλειστούς τοίχους της «άγέλαστης μονής». «Τό βιβλίο του Μοναχού» είναι μιá καθαρά ψυχολογική μελέτη, γεμάτη θαυμάσια εύρήματα και γραμμένη με όξυτάτη παρατηρητικότητα, με λεπτότατη ειρωνεία αλλά και με πολύ μεγάλη συμπόνια για τό μοναχό — για όλους τούς μοναχούς κάθε «άγέλαστης μονής». 'Αληθινό ποίημα.

* * *

Ρωτώντας μαθαίνεις κι' άνευρίσκεις. Συζητούσα για τό Νίκο Νικολαΐδη και για τά σχόλια δικών μας εδώ κι αιγυπτιατών γύρω από τή παραγωγή του συγγραφέα αυτού από τήν έλλαδική διάνοση. Για μένα ή μοναδική εξήγηση πρέπει ν' άναζητητ ή στην ιδιοτροπία να διανέμονται σε περιορισμένο κύκλο τά δημιουργήματά του και μόνο μερικά (δυό - τρία;) να αξιωθούν κάποιας δυνατότητας για ευρύτερη κυκλοφορία αλλά πάλιν χωρίς καμιά έμπορικής φύσεως προώθηση. Και να μη ξεχνάμε πως ό συγγραφέας ζούσε από τό πινέλο του κι' όχι απ' τή πένα του. 'Η πένα του ήταν ή πολυτέλεια. Τό πινέλο, κι' όταν αντίγραφε κι' όταν δημιουργούσε, του προσπόριζε τά του βίον.

Και στη κουβέντα άπάνω ό κ. Μιχ. Πι σας μου έμπιστεύθηκε τρία γράμματα του Νίκου Νικολαΐδη με τήν άδεια να χρησιμοποιήσω τό ένα για τό μελέτημά μου αυτό. Αυτό τό ένα (χωρίς ήμερομηνία) άφορά δυσάρεστο περιστατικό από τή ζωή του όμοτεχνου Γλαΐκου 'Αλιθέρης. 'Εχει όμως μιá αξία μεγάλη για μένα: μες τήν άπόλυτη λιτότητά του εκφράζεται ή μεγαλύτερη ειλικρίνεια και φιλία. Τό παραθέτω και σε φωτοτυπία. ("Άς με συγχωρέση ό φίλος Γλαΐκος 'Αλιθέρης πού του ξύνω μιá πληγή).

'Ο Γλαΐκος 'Αλιθέρης συνδεόταν στενά με τόν Νικολαΐδη. 'Ο πρώτος χάρισε και τήν τραγωδία του «'Αροδαφνούσα» ('Αλεξάντρια 1939) στο δεύτερο προτάσσοντας κι' ένα ποίημά του, πού περιλαμβάνεται και στη συλλογή «Θεοσμοί κι' όργώματα» ('Αλεξάντρια, 1939). Τό άφιερωματικό αυτό ποίημα, βαρυσμένο με πολύ στοχασμό, τελειώνει με τό παρακάτω τετράστιχο :

— Στόν άμετρο καιρό κι' εγώ βυθοῦσα
τὴν κριτικὴ ματιὰ μου τὴν ποιητικὴ,
κι' άνθος μες τὴν ψυχὴ μου ἡ ΑΡΟΔΑΦΝΟΤΣΑ,
ΕΡΩΤΕΣ, ΑΤΡΙΚΟΙ, ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΙ.

'Ο Νίκος Νικολαΐδης σ' ένα γράμμα του τῆς 16.5.39 γράφει στόν 'Αλιθέρη πως είτε του άφιερώσει είτε όχι τήν «'Αροδαφνούσα» τήν εκτιμᾷ σαν έργο.

Κι' εδώ πού τά λέμε ή τραγωδία αυτή του 'Αλιθέρη είναι ένας σταθμός στην κυπριακή

Άγνωστοί μου γίγνη Γράμμο Ένα
 ως γρή ἀγνωσῶσα τί σὺν ὑμῶν
 ἔπιπτε, ἀπὸρ, ἐρίσωντε ζαχάρωνο
 Δὲ ζῆρ τί νά σᾶ σῶ σῶ σῶ τῆρο
 ρη νά γνῆν σαρκορῶνι σῶν
 καρδίασιν. Φαντάσωντε τὸν σὶνο
 βατῆ καὶ Πῆν σὺν τὸ βῆσῶν
 κα. τί καρδί ἰγγροι.

Βίασα, γλυχί ἀνδρῶνιν
 καρδί, τὸν Πῆνο.

Νίκος

θεατρογραφία. Καὶ διαβάζοντας αὐτὸ τὸ ἔμμετρο ἔργο καὶ παρακολουθώντας το νὰ ἐρμηνευσ-
 ται στὴ σκηνή (ὅπως τὸ θυμᾶμαι πρὶν πολλὰ χρόνια ἀπὸ τὸ θεατρικὸ πηχῆμα τοῦ «Συλλό-
 γου Ἀποφοίτων Παγκυπρίων Γυμνασίου) αἰσθάνεσαι κείνο τὸν ἰδιαίτερο παλμό, πὺ χαρακτη-
 ρεῖ τὰ ἔργα κνοῆς. (Με τὴν ἴδια ὑπόθεση ἀλλὰ σὲ πολὺ διάφορο κλίμα ἔγραψε θέατρο κ᾽ ἡ
 ὁ Παῦλος Εἰούτας τὴ «Τζουάνα» πὺ ἀνεβάστηκε ἀπὸ τὸ «Νέο Θέατρο» τὸ 1961).

Εἶναι ἓνα σοβαρὸ κεφάλαιο τῶν κυπριακῶν γραμμάτων ὁ Νίκος Νικολαΐδης; Ἀποτελεῖ
 τὸ πρῶτο μας πεζογραφικὸ ταλέντο ὕστερα ἀπὸ τὸ Λεόντιο Μαχαιρᾶ. Δὲν ἀξιοποιήθηκε ἡ
 τέχνη του ἐδῶ σὺν νησί μας ἀκριβῶς γιὰ τὰ βιβλία του κυκλοφοροῦσαν φειδωλά, σὲ χρό-
 νους μάλιστα πὺ ζητούσανε οἱ νέοι δάσκαλο. Ἐξ ἄλλου εἶναι τόσο καταστρεπτικὴ ἡ τάση
 μας νὰ ἀποσιωποῦμε τὴν ντόπια παραγωγή, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ μὴ φανῆ ἡ γύμνια κ᾽ ἡ
 κενότητα μαρκεῶν.

Ἀσφαλῶς ὁ Νίκος Νικολαΐδης ἔχει πολὺ μῦθο γύρω του. Ἀλλὰ σὲ καμμὶ περίπτωση
 δὲν εἶναι μὴ ὑπολογίσιμη δύναμη. Δὲν ξέρω ἀν ἡ ταχύτητα τῶν μεταλλαγῶν στὸν τόπο μας
 θὰ βοηθήσῃ καμμὶ φορὰ νὰ προσεχτῆ ἡ προσφορὰ τοῦ πεζογράφου αὐτοῦ. Ἀλλὰ νὰ προ-
 σεχτῆ δημιουργικὰ καὶ ὄχι κατὰ φιλολογικὸ τρόπο. Εἶναι τόσο ἀποκαρδιωτικὸ νὰ φεύγῃς ἀπὸ
 τὸ προσκήνιο καὶ νὰ τοποθετῆσαι μὲς πῆς δέλτους τῆς φιλολογίας σὰν ἓνα, ἔστω καὶ χουσὸ,
 παρελθόν.

ΑΝΤΑΡΣΙΑ

Δείξε τὸ κορμὶ τῆς σιωπῆς.
Κι' ἐσὺ μοῦπες: Μὴ μιλάς
καὶ μὴ ζητᾶς.
Ἄκούω τὴ μελωδία
τώρα ποὺ οἱ πέτρες
ἀγκομαχοῦν κάτω
ἀπὸ τὶς ἀνάσες τῶν ποδιῶν
ποὺ πορεύονται.

Καλά. Ἄς τραγουδήσω
τὴ σιωπὴ ποὺ μοῦ χάρισε
χωρὶς νὰ κοινῶ τὰ χεῖλιά μου.
Ἡ καρδιά μου χορεύει
τὸν πυρρῦχιο.
Ἡ καρδιά μου σπαρταρᾷ
σὰν μαινάδα ἀγάπης.
Καὶ τὰ μάτια μου διψοῦν.

Μ' ἀκοῦς;
Δὲν μπορῶ νὰ ὑποφέρω
τὴν ἰσοπέδωση
ποὺ μοῦ ἐπιβάλλεις.
Ἄνωτακοή.
Νοιώθω τὸν θάνατο
νὰ κυνηγᾷ τοὺς ἡμέρους μου.
Γιατὸ φοβᾶμαι.

Θὰ συντριβῶ ἀπὸψε
κάτω ἀπὸ τὴν μουσικὴ
τῶν ἀστρῶν.
Θὰ γονατίσω ἀπὸψε
κάτω ἀπὸ τὸ παράθυρο
τ' οὐρανοῦ.

Εἶτε σὰν ἐπαίτης
εἶτε σὰν ἐραστὴς
εἶτε σὰν δίκαιος
εἶτε σὰν ἁμαρτωλὸς
θὰ ζητήσω τὸν κρίνο

ἀπὸ τὶς ἀχτίνες
τοῦ προσώπου σου.
Γιὰ νὰ πῶ
πῶς ζῶ καὶ πορεύομαι.

Τὴν στιγμὴ ἀκριβῶς
ποὺ ἀπλώνω τὰ χεῖριά μου
κι' ἐπικαλοῦμαι
νοιῶθω πῶς σφίγγω
στὶς ἀπαλάμες
τὴν θριμματισμένη καρδιά μου.

Σκύψε
πάνω ἀπὸ τὴν ἀγρύπνια
καὶ μέτρησε τὶς χάντρες
στὴν πανσέληνο τοῦ μετώπου
τὶς χαρακιὰς
τῆς ὀδύνης.
Κι' ἔπειτα
γύρισε τὰ χεῖριά
καὶ σκέπασε ἀπὸψε τὶς κραυγαλέες
φωνές
μὲ τὸν χιτῶνα
τῶν βλεφάρων σου.
Κι' ἔπειτα
ράντισε τὸ πρόσωπο
τῆς φθορᾶς
μ' εὐωδιάζον αἶμα
ἀπὸ τοὺς κρουνοὺς
τῆς φιλευσπλαχνίας σου.

Ἐσὺ ποὺ κρύβεσαι
στὶς πτυχές τῆς ὀδύνης μου
βοήθα νὰ σηκώσουμε
τὸν Σταυρό.
Βοήθα νὰ κατεβάσουμε
τὸν Ἥλιο
στὸν ὀρίζοντα
τῆς καρδιάς.

Α. ΛΥΚΑΥΓΗΣ

JUAN RAMÓN JIMÉNEZ

Ρ Ο Τ Α

Ἄλλοι κοιμοῦνται κάτω.
Ἄπᾶνου, ἄγρυπνοι μόνον
ἐγὼ κι ὁ τιμονιέρης.

Αὐτός, κοιτώντας τὴ βελόνα,
κύριος τῶν σωμάτων
πίσ' ἀπὸ κλειδωμένες πόρτες.
Ἐγὼ, μὲ τὴ ματιά μου στ' ἄπειρο,
τοὺς ἀνοιγμένους ὀδηγώντας
θησαυροὺς τῶν ψυχῶν.

Μετ.: ΑΓΓΕΛΟΣ ΠΑΡΘΕΝΗΣ

ΤΟ ΚΟΣΚΙΝΙΣΜΑ

(δ ι ή γ η μ α)

Μόλις δρασκελίσει την βαρεία σιδερένια καγκελόπορτα, μιὰ γριά — χούφταλο, πού χαμογελοῦσε ἄχρωμα, μοῦ ζήτησε τσιγάρο. Γύρω γέροι καὶ γριές μὲ νυχτικά μὲ κοιτάζαν περιεργα. Ζήτησα τὸ δωμάτιό του καὶ ἡ νοσοκόμα μὲ ὀδήγησε ἀπὸ ἓνα ὑπόγειο διάδρομο...

Κοιμόταν ἔχοντας σκεπασμένο τὸ κεφάλι του μὲ μιὰ λερὴ πετσέτα. Ἡ συνήθεια τοῦ εἶχε ριζώσει ἀπ' τὴν ἐποχὴ πού κοιμόταν στὸ ἵπαιθρο. Τώρα τὸν προστάτευε καὶ ἀπὸ τὶς μύγες πού ἀλώνιζαν ἓνα γύρω. Δί'λα στὸ σιδερένιο κρεβάτι τὸ τραπεζάκι μὲ τὸ θολὸ νεροπότηρο. Καὶ μιὰ καρέκλα. Τίποτε ἄλλο.

Ἡ νοσοκόμα τοῦ τραβήξε τὴν πετσέτα ἀπὸ τὰ μάτια. Ξανάδα μὲ συγκίνηση καὶ πόνο τὸ ἀγαπητὸ πρόσωπό του πού τόσα μοῦ θύμιζε. Εἶχε πολὺ γεράσει καὶ ἀδυνατίσει. Μιὰ φούχτα πέτσες, κόκκαλα καὶ ρυτίδες. Τὸ χιόνι τοῦ χρόνου ὅμως δὲν ἄγγιξε τὰ μαλλιά. Ἐμεναν κορακίσια στὰ ἑκατὸ του χρόνια. Γερὴ κρᾶση.

Ἄνοιξε τὰ μάτια καὶ ἔκανε νὰ δῆ. Ποῦ εἶναι ἐκεῖνα τὰ ἀετήσια μάτια πού ξέκοβαν νυφίτσα στὸ σκοτάδι; Τώρα ὁ καταρράχτης — παναθειά τον — εἶχε θλώσει καὶ δαῦτα καὶ τὴν δρασὴ τους.

— Παππού, εἶμαι ὁ Γιῶργος.

— Ἐε;

— Εἶμαι ὁ Γιῶργος ὁ ἐγγονός σου. Ὁ Γιῶργος τοῦ Θεμιστοκλῆ.

Στὴν ἀρχὴ δὲν ἔδειξε συγκίνηση.

— Πότε ἦρθες μωρὸ παιδί μ'; Μοῦφερες τίποτα νὰ φάω; Μὲ πεινάει κακά.

Στέναξε. Πείναγε, ὅλο πείναγε καὶ δίψαγε. Νάχε λίγα σῦκα ἀπ' τὴν κρουβουρή! Τοῦββαλα μπισκότο στὸ στόμα. Τὸ σαγόνι ὀνεβοκατέβηκε ρυθμικά. Πάλευε μόνο μὲ τὰ οὐλα, καθῶς, χρόνια τώρα, τοῦχαν πέσει ὅλα τὰ δόντια, θές ἀπ' τὸ νερό, θές ἀπὸ φυσικοῦ τους. Ἦρθε κι ἡ δ'ψα. Φώναξε τὴ νοσοκόμα γιὰ νερό. Ἐφυγε μὰ ἀργησε νὰ γυρίσει. Γέρος μὲ δυὸ ποδάρια στὸ λάκκο. Τὸν ἔχουν παρατεταμένο...

Ζήτησα ἀπὸ μιὰ γριά στὸ διάδρομο νὰ μοῦ δείξῃ τὴ βρύση. Μὲ κοίταξε ἀπὸ τὴν κορυφὴ ἴσαμε τὰ πόδια καὶ κίνησε ἀργὰ νὰ μοῦ δείξῃ τὸν δρόμο. Μ' ἀκολούθησε καὶ στὸν γυρισμὸ στὸ δωμάτιο τοῦ παπποῦ. Κι' ἔμεινε στὴν πόρτα νὰ μᾶς κοιτάξῃ ἐπίμονα καὶ χαζά. Δὲν ἀργησαν νὰ μαζευτοῦν καὶ δυὸ-τρεῖς ἄλλες ἀρρωστές γυναῖκες, ἐτοιμόοροπες ζωές. Γνώριζαν τὸν γέρο. Ὄταν τὸ μυαλό του ἦταν στὴν φέξη, οἱ γριές κουρκουσοῦρες τὸν ἔκαναν χάξι. Πῶς θὰ περνοῦσε ἡ ὥρα τους ἐκεῖ μέσα;

— Ποῦ ἦσουν ἐσύ καὶ μοῦφερες φαί, μωρὸ παιδί μ';

Δὲν εἶχε ἀκόμα καταλάβει ὅτι ἦμουν ὁ πρωτοέγγονος.

— Εἶμαι ἐγώ, παππού, ὁ Γιῶργος ἀπ' τὴν Ἀμερική.

Στὴν τελευταία λέξη σάλεψε. Πάσχισε νὰ σύρῃ τὰ τρεμάμενα χέρια του κάτω ἀπὸ τὴν κουβέρτα. Στὴν ὄψη του πλήθεισαν οἱ ρυτίδες. Ζύγωσα κοντὰ του.

— Πότε ἦρθες, μωρὸ Γιῶργο; Πότε ἦρθες, παιδί μ';

Τοῦ φίλησα τὸ ἐξαῦλωμένο χέρι. Οὔτε θυμᾶμαι τί τοῦ εἶπα. Μ' ἔπνιγε τὸ παράπονο. Στέναξε βαθειά.

— Πότε γύρισες παιδί μ'... Πότε γύρισες; Θὰ ματαπᾶς; Ἀπὸ μένα ἔμεινε ἓνα παλιοκούτσο. Μόνο φαί καί... Ἀπόστασα... Ἐχω βαθεῖα τὴν ψυχὴ...

Μερικὲς μύγες μύρισαν τὰ τριμυθία τοῦ μπισκότου στὰ στεγνὰ χεῖλια καὶ βάλθηκαν νὰ τ' ἀποτελειώσουν. Τὶς ἔδιωξα. Τὸν ἀνασήκωσα καὶ τοῦδωσα νερό.

Φάνηκε ἡ νοσοκόμα:

— Ἄ, ὁ παππούς! Ὅλο ζητάει νὰ φάῃ. Ποῦ τὸ βάζει αὐτὸ τὸ φαγητό; Εἴσθε συγγενής του;

— Ναι, ἐγγονός του.

Ἦταν τσακίνα καὶ μὲ γλυκοκοίταζε. Ἐρριξε καὶ μιὰ ματιὰ στὸν παππού, τοῦ συμμάζεψε τὶς κουβέρτες. Σὰν νὰ περιποῖταν ἐμένα τὸν ἴδιο. Πῆρε θάρρος καὶ ἡ φαφούτα ἡ γριά στὴν πόρτα.

— Ἐχει πλάκα ὁ παππούς, εἶπε. Καὶ ἐμεῖς εἴμαστε γειτόνισσες.

Δὲν ἄντεξα νὰ μείνω ἄλλο. Σφάλισα τὰ ὑπόλοιπα μπισκότα στὸ τραπεζάκι, ἔδωσα φιλο-

δώρημα στη νοσοκόμα, να τὸν προσέχη, καὶ γύρισα νὰ φύγω μὲ σφιγμένη τὴν καρδιά.

—Τὴν εὐχή σου, παππού.

—Νᾶσαι καλά, παιδί μ'. Νᾶσαι καλά...

Στὴν πόρτα γύρισα. Ἡ νοσοκόμα τοῦ σκέπαζε τὸ πρόσωπο μὲ τὴν πετσέτα. Οἱ μύγες σκορπίστηκαν μαζί μὲ τὶς γριές.

Ἦταν ἡ τελευταία φορὰ πού εἶδα τὸν παππού μου...

Πρὶν τρία χρόνια ὁ πατέρας μου καὶ τὰ τέσσερα ἀδέρφια του ἀνταμάθησαν στὴν Ἀθήνα σὲ οἰκογενειακὸ Συμβούλιο. Ἐπρεπε — ἐπὶ τέλους — νὰ πάρουν μιὰ τελικὴ ἀπόφαση γιὰ τὸ γέρο πατέρα τους. Εἶχε γεράσει πολὺ, κόντευε τὰ ἑκατὸ καὶ δὲν μπορούσε νὰ ζῆ μόνος του στὸ χωριό. Ἐκεῖ, ἡ τρανιέτερη κόρη του ἔλεγε ὅτι δὲν μπορούσε νὰ τὸν κρατήσῃ πύτερο. Πλήθειαν στὸ σπῆτι, σὰν ἤλθε καὶ τὸ δεύτερο ἐγγόνι της. Ἔστερα τὴν γοῦναζε καὶ ὁ ἄνδρας της. «Τ' ἀδέρφια σου», τῆς εἶπε, «σκαίζονται νὰ δώσουν κανένα χωράφι γιὰ πανο-προῖκι. Μᾶς φόρτωσαν τὸν γέρο ὅλο τὸ χειμῶνα πού ἔπεσε χιόνι καὶ ἔπεσε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὰ πόδια του».

Ὁ Νίκος, ὁ προτελευταῖος γιός, πού κατοικοῦσε στὴν κοντινὴ πόλη, θεώρησε καλὸ νὰ φορτώσῃ τὸν γέρο στ' αὐτοκίνητο καὶ ἀνάμεσα ἀπὸ κακοτράχαλα νὰ τὸν φέρῃ στὴν Ἀθήνα. Ὁ ἴδιος δὲ μπορούσε νὰ τὸν κρατήσῃ, γιατί τότε ἔχτιζε σπῆτι. Ἐξ ἄλλου καὶ ὁ γέρος, κατὰ τὰ λεγόμενα τοῦ γιου, δὲν ἔστεργε νὰ μείνῃ μαζί τους. Ποτὲ δὲν εἶχε πάρει στὰ σοβαρὰ τοῦτο τὸν γιὸ του.

—Νίκος, Λῦκος, ἔλεγε.

Στὴν Ἀθήνα τοὺς ἔπεσε ταμπλάς. Ἐλπίζαν νὰ τὰ βολέψουν νὰ μείνῃ τελικὰ ὁ γέρος στὸ χωριό. Τώρα τοὺς ἦρθε Φάντης—μαστούνι. Ἔτσι ξέσπασαν τὰ οἰκογενειακά. Ποῖς ἀπὸ τὰ τέσσερα ἀγόρια καὶ τὰ δυὸ κορίτσια θὰ φυλάξῃ τὸ γέρο πατέρα.

Ἡ πρώτη κόρη μὴνυσε ὅ,τι εἶχε νὰ μὴνύσῃ. Καλὰ θάταν νὰ ζοῦσε ὁ γέρος μὲ μιὰ ἀπ' τὶς κόρες. Πιὸ πολὺ θὰ τὸν προσέχαν τὰ «σπλάχνα του». Ὅμως καὶ ἡ μικρότερη κόρη του, ἡ πρωτευουσιάνα, ἀποτραβήχτηκε καὶ αὐτὴ μὲ τὴ σειρά της:

—Στὸ σπῆτι ἀφέντης εἶναι ὁ ἄνδρας μου.

Κι' ὁ ἀφέντης δὲν ἤθελε παρατανίστους μελάδες. Εἶχαν γιὸ ἀνεπρόκοπο καὶ κόρη πού ἔβραζε γιὰ παντρεία. Γιὰ λεφτὰ δὲν ἤθελε ν' ἀκούσῃ: «Δὲν εἶναι χάνι τὸ σπῆτι μου», τὴν ἔκοψε πεισιμωμένα.

—Ἐσύ, Θανάση, γιατί δὲν μπορείς νὰ πάρῃς τὸν γέρο; Γυναίκα, παιδιά, σκυλιὰ δὲν ἔχεις. Ἐποχρεώσεις ποτὲ δὲν ἔβαλες στὴν πλάτη σου, οἷτε ἔπλυνες κολοπάνια μουσαφιρίδων. Μόνον γράμματα ξέρεις καὶ ἀραδιάξεις γιὰ ν' ἀποπαίρνῃς τὰ μεγαλύτερα ἀδέρφια σου! Ἀλήθεια σὲ ποῖον ἔγραφε ὅτι εἶναι ντροπὴ πού παρατήσαμε τὸ γέρο καὶ θάχουμε τὴν κατακραυγὴ τοῦ κόσμου; Τόχω μαζί μου τὸ γράμμα, νάτο! Κι' ἡ Θεοδώρα, ἡ νύφη τοῦ πρωτότοκου, ξεκόφτισε τὸ γράμμα πού εἶχε στείλει ὁ Θανάσης ἀπὸ τὴν ἐπαρχία. Διάβαζε θυμωμένα καὶ ἀνεμοκατέβαζε τὴ φωνὴ της κατὰ τὸ νόημα:

«Ἀγαπητὰ μου ἀδέρφια... Πρόκειται περὶ σοβαρωτάτου ἠθικοῦ προβλήματος... Ἐχομεν εὐθύνην ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἐὰν ἀδιαφορήσωμεν πρὸ τοῦ γέροντος καὶ κατακοίτου πατρός μας... Προσωπικῶς, λόγω τῶν μεταθέσεών μου, δὲν δύναμαι νὰ φυλάξω τὸν πατέρα... Τὸ θαλάσσιον ταξεῖδι δυνατόν νὰ ἀποθῆ μοιραῖον δι' αὐτόν. Ἐάν, παρὰ ταῦτα, δὲν συμφωνήσῃ νὰ τὸν κρατήσῃ εἰς ἕξ ἡμῶν, τότε θὰ τὸ διακινδυνεύσω...»

—Σὲ ποῖον ἀραδιάζεις αὐτὲς τὶς καθαρεύουσες;

—Στ' ἀδέρφια μου.

—Δὲν ξέρω τί ἔκανες γιὰ τοὺς ἄλλους. Στὸν μεγάλο ἀδελφὸ σου δὲν ἔπρεπε νὰ στείλῃς τέτοιο γράμμα. Αὐτὸς — τὸ κουτορνήθι — θυσιάστηκε γιὰ ὅλους σας. Στερήθηκε καὶ τὸ ψομὶ γιὰ νὰ σᾶς βγάλῃ ἀπ' τὶς πειρές καὶ νὰ σᾶς βάλῃ στὴν κοινωνία. Ἄν δὲν ἦταν τὸ κορόιδο, ἐσύ, ἀντὶ νὰ γράφῃς καθαρεύουσες καὶ παχειὰ λόγια, θὰ ἔβοσκες γίδες καὶ θάπυνες ξυνόγαλο. Ἀρραβωνιασμένη ἀκόμα καὶ μάλανα τὶς κάλτσες σας γιὰ οἰκονομία. Νιόνυφη μὲ πῆρε ὁ προκομένος καὶ μ' ἔφερε ταξεῖδι τοῦ μέλιτος — δὲν λὲς καλύτερα τῆς πικραγγοῦρας — στὸ χωριὸ γιὰ νάμαστε κοντὰ στὸ σόι. Τέτοια ἦταν ἡ ἀγάπη του γιὰ σᾶς! Καὶ τὴν ἀδελφὴ σας, τὴν μικρὴ, τὴν εἶχα παρακούμπαρο στὰ πρῶτα χρόνια τοῦ γάμου μου γιὰ νὰ παραμονεύῃ μήπως ξεκλέψω κανένα φιλι ἀπ' τὸν ἀδελφὸ της, τὸν ἄντρα μου! Ἄ, ἀρεκετὰ ἐμεῖς, ἐγὼ κα' ὁ Θεμιστοκλῆς. Ἀρεκετὰ! Σειρά σας τώρα. Ἐ, Θεμιστοκλῆ, γιατί δὲν μιλάς; Τώρα πού γέρασες καὶ ἐσύ ἀπ' τὶς ὑποχρεώσεις, πρέπει νὰ σοῦ φορτώσουν κι' ἕνα

γέρο στο κεφάλι σου; Γιατί δὲν λὲς τίποτε;

—Τί νὰ πῶ; Τάπες ἐσὺ μὲ τὸ παραπάνω. Πρέπει ὅμως νὰ τακτοποιηθῆ τὸ ζήτημα τοῦ πατέρα, τώρα πὺν εἴμαστε ὅλοι ἐδῶ.

Τὸν λόγο πῆρε κ' ἡ γυναῖκα τοῦ Βασίλη, τοῦ δευτέρου γιου:

—Σ' ἀκούσαμε, Θεοδώρα. Δίκιο ἔχεις γιὰ τὸ τελεσίγραφο τοῦ Θανάση. Ἄλλὰ δὲν εἶ-
χες μόνον ἐσὺ ὑποχρεώσεις. Μὴ ξεχνᾶς πὺς ὁ Θανάσης, ὅταν σπουδάζε, ἔμενε μαζὺ μὰς.
Βιβλία, ροῦχα, ἀκόμα καὶ χροσὰ δόντια, πὺν προπολεμικὰ μὰς στοίχισαν τὴ μισή μου προῖκα.
'Ἀπ' τὰ γενοφάσκα μὰς οἱ ὑποχρεώσεις! Ἐγὼ δὲν ἔκανα παιδιὰ καὶ ντάντεπα τὰ παιδιὰ
τῶν ἄλλων. Τώρα νταντεύω καὶ τοὺς ἴδιους. Ἄπὸ τότε πὺν ὁ Νίκος ἔφερε τὸν πατέρα ἀπὸ
τὸ χωριὸ τὸν ἔχουμε ἐμεῖς. Μὴ στάξη καὶ μὴ βρέξη. Γέρος εἶναι κ' ἔχει τὶς ιδιοτροπίες
του καὶ τὶς ἀρρώστειες του.

—Καλά, Μάρω, μὴ μὰς λὲς τώρα ὅτι τὸν ἔχεις καὶ στὰ πούπουλα. Χτίσατε ἕνα κοτέτσι
δίπλα στὸ πλυσταριὸ καὶ τὸν βάλατε μέσα. Παλεύει ὁ γέρος νὰ πάη πρὸς νεροῦ του τὶς νύχτες,
τὴν διέκοψε ἡ δευτέρα κόρη.

—Τότε νὰ τὸν πάρης ἐσύ, νὰ τὸν φυλάς στὰ πούπουλα, πὺν εἶσαι καὶ κόρη του. Τί πε-
ριμένες ἀπὸ μὰς τὶς νυφάδες; Ξένες εἴμαστε. Ἄρονες!

Ἔστερα ἀπὸ πολὺωρη πιερόλολη σύσκεψη, ὅπου τὸ παρελθὸν ἀνακατεῦτηκε σὰν τραχα-
νᾶς, τὸ οἰκογενειακὸ συμβούλιο, μὲ πρόταση τοῦ πρωτότοκου, κατέληξε σὲ συμφωνία «ἔξα-
μῆνου βάσεως». Ὁ Βασίλης εἶχε τὸν γέρο πρὸς πὺν ἔξη μῆνες. Τώρα θὰ τὸν ἔδινε στὸ
Θεμιστοκλή καὶ στὴν Θεοδώρα νὰ τὸν φυλάξουν ἄλλους ἔξη μῆνες. (Κρέμασε τὰ μούτρα ἡ
Θεοδώρα γιὰ τὴν ἀπόφαση κ' ἄρχισε νὰ μαζεύη μπουρνια γιὰ νὰ ξεσπάση τὸ βράδυ στὸ Θε-
μιστοκλή). Αὐτοὶ θὰ τὸν παραδίδουν ἕστερα στὸ Θανάση, πὺν θᾶχε πάρει, ἐν τῷ μεταξύ,
μετάθεσης καὶ θὰ γυρίζε στὴν Ἀθήνα.

—Ἐλπίζω νὰ τὰ καταφέρω νὰ μετατεθῶ στὰ τέλη τῆς ἄλλης χρονιάς, εἶπε σκεπτικὸς
ὁ βενιαμ'ν τῆς οἰκογενείας.

—Πάρεις, δὲν πάρεις μετάθεση, τὸν γέρο θὰ τὸν πάρης, εἶπε ἡ Θεοδώρα κ' ὅλοι χάρηκαν
γιὰ τὰ πιστωκὰ καὶ σταράτα λόγια τῆς πρωτονόφης. Ὁ Θανάσης θὰ ἀναλάμβανε στὸ τέλος
τῆς θητείας του νὰ ταξιδέψη μὲ τὸν γέρο στὴν πόλη πὺν ἔμεινε ὁ Νίκος, γιὰ νὰ κάνη καὶ ὁ
τελευταῖος τὸ χρέος πρὸς τὸν γέρο πατέρα του.

—Κι' ἂν ὁ γέρος δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ ταξιδέψη, ὅταν θᾶρθη ἡ σειρὰ τοῦ Νίκου; φώτησε
ἡ Βασίλαινα, ἔτοιμη νὰ χαλάση τὴν συμφωνία.

—Ντροπή σας, εἶπε ὁ Νίκος. Θὰ ρίξη ὁ Θεὸς φωτιὰ νὰ μὰς κάψη. Ποιὸς ζεῖ, ποιὸς
πεθαίνει μέχρι τότες. Γέρος εἶναι, πόσο θὰ ζήση!

—Κι' οἱ κόρες δὲν θᾶχουν καμμιὰ ὑποχρέωση; διέκοψε θυμωμένα ἡ Θεοδώρα. Οἱ νύφες
στὸ χορὸ καὶ οἱ κόρες τραβοῦν τὴν οὐρά τους.

—Ἐ, θὰ τὸν πάρουμε καὶ ἐμεῖς, εἶπε ἡ κόρη ἡ πρωτευουσιάννα. Δὲν ξέρω γιὰ τὴν Νίτσα
στὸ χωριὸ, ἐγὼ ὅμως θὰ τὸν πάρω. Δὲν χρειάζεται νὰ μποῦμε στὴ νομεράδα. Γιατί γέρος
ἄνθρωπος εἶναι. Δὲν εἶναι πρέπον νὰ τὸν κοσκινίζουμε ἔτσι στὰ στερνὰ του... Ἐδῶ πὺν τὰ
λέμε, καλὰ θάταν νὰ ριζώση κάποιος ὁ πατέρας. Ὁ γέρος θέλει τὸ παραγῶνι του καὶ τὴν
ἀνάπαψή του. Τοῦτος θὰ γυρνᾶ σὰν τὴν ἄδικη κατάρα ἀπὸ σπῆτι σὲ σπῆτι καὶ ἀπὸ μαχαλὰ
σὲ μαχαλὰ. Μακάρι νᾶχα σπῆτι καὶ νὰ μὴν εἶχα φαμίλια νὰ τὸν κράταγα ἐγὼ.

Ἡ ἀπόφαση τοῦ οἰκογενειακοῦ συμβουλίου κανόνισε καὶ τὰ ἔξοδα. Τ' ἀρσενικὰ ἀδελφία
θὰ πληρώνουν ἀπὸ διακόσιες δραχμὲς τὸν μῆνα σ' ἐκείνον πὺν θὰ φυλάη τὸ γέρο στὸ ἔξάμηνο,
γιὰ τροφή, πλυντικὰ καὶ ἀπορόβλεπτα. Χώρια τὰ τυχὸν γιαιτρικὰ. Στὴν ἀρχὴ σκάλωσαν σὲ
μιά διαφορὰ γιὰ τὸ ποσό. Στὸ τέλος συμφώνησαν νὰ τὰ φέρουν τσίμα-τσιμα. Τί ἔξοδα
θᾶχε ὁ γέρος; Μήπως φοῖμαρε ἢ πήγαινε στὸ θέατρο; Ὅσο γιὰ ροῦχα, ἕνα σεντοῦμι μπο-
ροῦσε νὰ γεμίση μὲ τ' ἀποφόρια τῶν παιδιῶν του.

Ἐλεῖμα πρὶα χρόνια στὴν Ἀμερική. Στὸ διάστημα αὐτὸ ἡ συμφωνία, ὅπως μοῦπαν,
πῆγε ρολόγι. Πικροκουθέντες καὶ χολερικὰ παραπόνα δὲν ἔλειψαν βέβαια ἀνάμεσα στὶς συνυφά-
δες. Καμμιὰ φορὰ κουντίζονταν κ' οἱ ἀρσενικοὶ κ' ἀναθεμάτιζαν τὴν ὥρα πὺν δὲν πῆσαν
τῶν ὁματιῶν τους νὰ ξεπιτευθοῦν καὶ νὰ λαρέψουν. Πρὶν στοργυγυλέψη καλὰ-καλὰ τὸ ἔξα-
μηνο, ὁ γέρος μάζευε τὸ μπογαλάκι του, ξεσπιτωνόταν καὶ πήγαινε σ' ἄλλο παιδί. Δὲν τῶθελε
τοῦτο τὸ σβούρσιμα ἀπὸ σπῆτι σὲ σπῆτι, ἔστω καὶ τῶν παιδιῶν του. Εἶχε ζήσει ἐνενηντα τόσα

χρόνια στο κονάκι του, ανάμεσα στις φαχούλες, τις βελανιδιές και τα ζωντανά του. Τώρα πούν προλάβει να ξεποστάσει και να συνηθίσει σ' ένα γιατάκι, τόν ξεσήκωναν και τόν άπιθωναν άλλοι, σάν σεντοϊκι. Πότε τόν ξύπναγε ο θόρυβος από τόν πρσίμ του Ρούφ, πότε ο παπλωματάς πού ξελαργυγίζοταν στους Άμπελοκήπους και πότε τά μικρότερα έγγόνα του πού τού στήναν διαβολιές για νά γελάσουν. "Όταν ήθε ο σειρά του μπεκιάση γιου του νά τόν πάρη, ταξίδεψαν με τόν καικι. Στεργιανός ο γέρος, πρωτοταξίδευε στην θάλασσα. Μά, έδω πού τά λέμε, δέν άπόσωσε νά δη και πολλά πράγματα άπ' τή θάλασσα, χωμένος όπως ήταν στα κατάβαθα και ξεροβολούσε.

«Πού σ' έστειλε τόν Γκουβέρο, μωρέ παιδί μ'» μύρεσε νά πη σάν έφθασαν. Και από κείνη τή στιγμή δέν συλλογιζόταν τίποτε άλλο από τόν μαρτύριο τής έπιστροφής. Πέρα από τή θάλασσα, δέν τόν σήκωσε και ο τόπος. "Ισως νάταν και τόν νερό. Τόν θέρισε «σφαί» στ' άντερα και τόν «πήγαν» καιρό σάν νερόμυλος. Κόντεψε νά λύση στόν άπάνω κόσμο. "Ήταν κιάλος ξέμαθος από τά φαγητά και τά τεράτια τής πολιτείας. Στο χωριό του τόν πούρω έπινε γάλα—πρήμια με κριθαρόψωμο— τόν γόμα λαχανικά και μόλις έπεφταν τά ίσκια έτρωνε άλαφρά και έγευρε νά πλαγιάση. "Από τότε πού ξενιτεύτηκε τού χάλασαν τήν ταπεινή. "Ή μιά νύφη έκανε τά έδέσματα άλμυρά—λύσσα. "Ή άλλη τά άφηνε άνάλατα σάν άχυρα. Έέχασε και τις σαρκιστοές και τις γιορτές, πού κρατούσε στην πατρίδα με ειλάβεια από μικρό παιδί. "Ανατρίχιασε μιά μέρα, πού έμαθε οτι ήταν Μεγάλη Παρασκευή. Χωρίς νά ξέρη τούχαν δώσει και «πονιάστηκε» γάλα.

—Θά μās κάψη ο Θεός, ειπε στη νύφη του και σταυροκοπιόταν.

—"Ασθενής και οδοιπόρος άμαρτία δέν έχει, τούπε εκείνη και έφυγε σκασμένη στα γέλια.

Γά τ' άλλα παράξενα πού έβλεπε και ζούσε κρίση δέν έβγαζε. Τι νά πη; Κι' αυτό πού κάναν τά παιδιά του για τήν άφεντιά του πολύ ήταν. Θά μπορούσαν νά τόν πετάξουν στους τέσσερες δρόμους. "Όπως τά παράτησε και ο ίδιος μόλις τράνεψαν και πήραν μόνα τους τόν δρόμο για τις πολιτείες.

Καμμιά φορά, μαντρωμένος όπως ήταν στους τέσσερες τούχους, τόν έπιανε ή λαχτάρα νά γυρίση λίγο στο χωριό. Νά ξαναδη τόν σπιτικό του, μανταλωμένο τώ α και έρημο. Νά χαϊδέψη τά κλαρόνια του, τις κερασιές, τις ροδιές, τις άπιδιές. Τούχε πονέσει και ν' άνάψη ένα κεράκι στο τάφο τής κυράς του, στόν "Αη-Νικόλα. Σ τις πολιτείες είχε τουρκέψει χωρίς έκκλησιά. Μιά μέρα πού ένοιωσε κάπως άνάλαφρος, τόληψε νά πη τόν καιμό του στη νύφη του: «"Ετσι νάχαμε μιά έκκλησιά έδω γύρω».

—«Έκκλησιές είναι» — τούπε εκείνη — «μά θέλουν κότσια γερά. Γιατι δέν έρχεται ή κόρη σου νά σε πάρη νά πάτε;»

Καταλάβαινε οτι τά παιδιά του είχαν τις δουλειές τους, δέν ήταν βολετό νά τόν σεργιανίζουν. Κι' ή πρωτότοκη ή Νίτσα δέν τόν ήθελε ούτε ζωγραφιστό στο χωριό, γιατί φοβόταν μήπως πάει κοντά τους και ριζώσει για τά καλά...

Τι νά σου κάνουν και οι νύφες; πάλι καλές ήταν πού δέν τούβαζαν μιά πρέζα φαριμάκι στο φαί νά λαρώσουν κι' αυτές και αυτός. "Αλήθεια είναι οτι ο γέρος είχε βαρύνει τά τελευταία χρόνια. Τόν σαράκι τού θανάτου είχε αρχίσει από τά μάτια. Δέν έβλεπε πιά καλά. Έπρεπε νά προχωρή ψηλαφητά για νά βρίσκη τόν δρόμο του. Σε τούτα τά στίπια, στις πολιτείες βάσανο είναι νά πās άκόμα και στην «χρεία». "Ολοένα και πού άραιά σημωνόταν από τόν κρεθβάτι. Είχε άποστάσει πιά νά ζή... Σάν έφτανε τόν νέο έξάμηνο τόν μετέφεραν με πολλή βαρυγκόμα από σπίτι σε σπίτι. Τόν καταράστηκε ο Θεός και έγινε βάρος. Δόξα στ' όνομά του, δέν βάσταξε πολύ τούτο τόν βάσανο. Τόν στερονοπαίδι του, ο Θανάσης, παντρεύτηκε και ή νύφη κάττησε πόδι: «Νά ζήσουν μόνοι». Αιτή, σάν νύφεστη στην οικογένεια, δέν δεσμευόταν από συμφωνίες. Κι' έπειδη ο Θανάσης είχε τά μέσα, φρόντισε και τού βοήχαν μιά θέση στο γεροκομείο. Οι άλλοι έκαναν τά στραβά μάτια. Γρήγορα περνούσε τόν ρημάδι τόν έξάμηνο και ο γέρος ήταν γερό σκαρι. Ποιός ξέρει; Μπορεί νά ζούσε κάμποσα χρόνια άκόμα...

ΞΕΝΗ ΠΟΙΗΣΗ

SALVATORE QUASIMODO

ΒΟΥΛΙΑΓΜΕΝΟΣ ΒΑΡΥΑΥΛΟΣ

Ἄσπλαχνη θλίψη ἀργεῖ τὸ δῶρο σου
σ' αὐτὴ μου τὴν ὥρα
τῶν θλιβερῶν ἀποχωρισμῶν.

Ἔνας παγερός βαρύαυλος ξαναλέει
τὴ χαρὰ τῶν ὄχι δικῶν μου
αἰώνιων φύλλων κ' ἀποξεχνιέται.

Μέσα μου σουρουπώνει:
τὸ νερὸ δύει
πάνω στὰ χορταριασμένα μου χέρια.

Ταλαντεύονται θλιβερὰ φτερά
σὲ θαμπόφωτο οὐρανό, ἢ καρδιά ἀποδημῆ
κ' ἐγὼ εἶμαι στείρος
κ' οἱ μέρες χαλάσματα.

GIUSEPPE TYMPANI

ΑΙΘΟΥΣΑ ΑΝΑΜΟΝΗΣ

Μιά φτωχὴ μικρὸ αἶθουσα ἀναμονῆς
μᾶς μακρινῆς ἐποχῆς,
πρόσωπα τοῦ λαοῦ ποὺ δὲ γνωρίζω
κ' ὅμως τῶν ἀγνωστων ἀδερφίων μου
ποὺ δὲ θέλω νὰ γνωρίσω,
ποὺ ἴσως ποτὲ πᾶ δὲ θὰ συναντήσω
μέσ' στὸ δρόμο μου.
Ἔχει καθέννας μιά μάσκα στὸ πρόσωπο,
ἓνα πόνο, ἓνα μυστήριο, ἓνα πεπρωμένο.

AGATA ITALIA—CECCHINI

ΓΥΜΝΕΣ ΜΟΥΡΙΕΣ

Ὁ χειμῶνας εἶναι αὐτὸ τὸ ἀνώφελο ἐρώτημα
τῶν πληγωμένων πουλιῶν στὸ στηθαῖο·
ὁ καπνὸς ποὺ λιμνάζει μέσ' στοὺς δρόμους,
τὸ παρὸ μπράτσο τῶν ξυλουργῶν.
Ὁ χειμῶνας εἶναι μέσ' στὴ χλωμάδα ποὺ
πλημμυρίζει
πάνω στὶς ἀσάλειυτες ἐσοχές, μέσ' στὴν ὅμοια
ἐξαφάνιση τῆς μέρας πάνω στὰ σπίτια
γύρω ἀπ' τὸν παρὸ κύκλο κάθε ἀπουσίας.
Ὁ χειμῶνας εἶναι μέσα στὰ μάτια
τῶν φτωχῶν, γυμνῆς μουριῆς, ποὺ περιμένουν.

AGATA ITALIA—CECCHINI

«ΕΡΩΤΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΗ»

Ἔρωτας καὶ Ψυχή
ἢ ἀνοιξη
ἢ εὐτυχία
τὸ θαῦμα τῆς ζωῆς.

Κι' ἐγὼ εἶμαι τώρα
βυθισμένη στὸν πόνο.

GAETANO SALVETI

Ο ΟΜΗΡΟΣ ΔΕΝ ΤΡΑΓΟΥΔΑΕΙ

Τὸ λιακωτὸ ποὺ ἔλεσε
ἀπ' τοὺς ἀγριούς σεισμούς
ἢ ἀφλογη ἀγάπη
ποὺ ξυπνοῦσε ἀνεξέλεγκτα τὰ νᾶτα:
ἀπ' αὐτὴ μένει μιά ζωντανὴ φωτιά
ποὺ φωτίζει ἀπέραντες ἐρημιές,
ἀβέβαιες πορεῖες ἀνάμεσ' ἑπ' ὀμίχλης.

Ὁ Ὅμηρος δὲν τραγουδαίει!
Γιατὶ φῶτα παγιδεύουν ἀπὸ μελλοθάνατα
διαστήματα.

Μετάφραση: ΦΟΙΒΟΥ ΔΕΛΦΗ

GUILLAUME APOLLINAIRE

ΟΙ ΚΑΜΠΑΝΕΣ

Τσιγγάνε μου καλὲ κι ἀγαπημένε
Ἄκουσε τίς καμπάνες ποὺ χτυπάνε
Ἄγαπιόμαστε πολὺ, τόσο πολὺ
Ποὺ πιστεύαμε κανεὶς δὲν θὰ μᾶς δεῖ.

Μὰ καθόλου δὲν κρυφτήκαμε καλὰ
Καὶ ὅλες, ὅλες οἱ καμπάνες γύρω
Ἄπὸ ἐπάνω ἐκεῖ μᾶς εἶδανε ψηλά
Καὶ στὸν κόσμον παντοῦ τὸ διαλαλοῦνε.

Ἄγριο ὁ Ἑρρῆκος κι ὁ Κυπριανὸς
Ἡ Μαρία Οὐρσουλα καὶ τοῦ ψωμᾶ
Ἡ Κατερίνα καὶ ὁ σθῆνός της
Κ' ἡ ἐξαδέρφη μου μετὰ ἡ Γερτρούδη

Θὰ γελᾶνε, θὰ γελᾶνε ὅταν περῶ
Καὶ οὔτε ποὺ νὰ σταθῶ δὲν θὰ ξαίρω
Μὰ θὰ κλαῖω τί θὰ εἶσαι μακρῶν
Καὶ ἴσως καὶ γι' αὐτὸ νὰ ἀποθᾶνω.

Μετ. ΜΙΜΗ Κ. ΙΑΚΩΒΙΔΗ

ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΕΝΟΣ ΓΕΩΠΟΝΟΥ

(ἀπόσπασμα)

1920, Σεπτέμβριος μήνας.

Καβάλλα και πάλι στο μουλάρι, γράφει στο ημερολόγιό του ο γεωπόνος, ξειανῶ για κάποιο μακρινό ὄρεινὸ χωριό, πού βρισκόταν πολὺ κοντὰ σ' ἓνα μοναστήρι. Εἶχα πάρει ἐντολὴν ἀπὸ τὸ Κέντρον νὰ μεταβῶ ἐκεῖ, ὅσο μποροῦσα καὶ πὸ σύντομα, γιὰ νὰ ἐκτιμῶσω ζημιές, πού προξένησαν κακοβούλως σὲ δένδρα ἄγνωστα τέρατα.

Δυστυχῶς ὑπάρχει σὲ μερικὰ χωριά ὁ ἔλει- νὸς βδελυρὸς καὶ ἄτιμος αὐτὸς τρόπος ἐκδική- σεως. Νὰ ξεριζώνουν, ν' ἀποφλοιώνουν, νὰ κατατσακίζουν, νὰ καιοὺν καὶ νὰ καταστρέφουν δένδρα, νὰ κόβουν αὐτὰ καὶ οὐρὲς ζῶων καί, τὸ πὸ ἀκόμα ἀπάνθρωπον καὶ ἀποτρόπαιον, νὰ δηλητηριάζουν ἄθῳα καὶ ἀνίποπτα κτηνά!

Ξεκίνησα μὲ καιρὸ τελείως καλοκαιρινό. Φόρεσα τὶς ἀσπροσακτιές, καρό, ἀλακουδὲς μου καὶ ἐπειδὴ τὰ προηγούμενα παθήματα μοῦ ἔγιναν καθήματα, πῆρα μαζί μου καὶ μιὰ κόκ- κινη κουβέρτα, τὴν μοναδικὴν πού ἄλλως τε εἶχα.

Γιὰ νὰ πάω στὸ χωριό, ὅπου ἔγιναν οἱ ζη- μιές, ἔπρεπε, ὅπως μοῦ εἶπαν, νὰ ἀκολουθῶσω ἓνα μονοπάτι, πού διέσχισε ἓνα ἀπὸ τὰ πὸ ὠραία, μεγάλα καὶ κατὰφντα, κυριῶς ἀπὸ πεῦ- κα, δάση τοῦ τόπου μας. Τὸ μονοπάτι, ἀνά- μεσα στὰ δένδρα καὶ τοὺς λογιῆς—λογῆς θάμνους, στενὸ καὶ ἀρετὰ ἀνώμαλο, μὰ τὸ ζῶο ὑπομονητικὰ καὶ προσεκτικὰ τὰ κατάφε- ρνε μὰ χαρά.

Δειλίναζε. Ὁ καιρὸς συννέφιαζε καὶ σὲ λίγο ἄρχισε νὰ ψυχάλιζι. Ἀπότομα ξέσπασε μιὰ τρομακτικὴ θύελλα. Βροχὴ καταρρακτώ- δης, ἄνεμος ἰσχυρὸς καὶ ἀστραπές, βροντὲς καὶ κερανοί, σωστός χαλασμός Θεοῦ.

Ἀδύνατο νὰ προχωρήσῃ τὸ ζῶο. Πέζεψα. Ἔδεσα τὸ μουλάρι στὸν κορμὸ κάποιου δέν- δρου καὶ σκεπασμένος μὲ τὴν κόκκινη κουβέρ- τα, κατέφυγα κάτω ἀπὸ τὴν πυκνὴ φυλλωσιά μερικῶν θάμνων. Ἡ μπόρα δυνάμωνε καὶ συνέ- χισε μὲ μπόλικὸ τώρα, μεγάλο μεγέθους χα- λάζι. Γιὰ μιὰ στιγμὴ εἶδα κάτι πού θὰ παρα- μείνῃ στὴν μνήμη μου γιὰ πάντα ἀξέχαστο. Εὐθὺς ἀμέσως ἀπὸ μιὰ ἐκτυφλωτικὴ λάμψη καὶ μιὰ ἐκκωφαντικὴ βροντὴ σὲ στιγμὲς τοῦ δευτερολέπτου ἓνας τεραστίος, αἰωνόβιος πεῦ- κος, ὁ μοναδικὸς εὐτυχῶς πού βρισκόταν στὴν ἀπέραντη εὐχὴ τοῦ βουνοῦ, γινόταν παρανά- λωμα τοῦ κερανοῦ. Ἡ ἀτμόσφαιρα γέμισε

καπνὸς καὶ μὲ μιὰ ὁσμὴ παράξενη.

Τουτουροῦσα, ὄχι καὶ τόσο γιὰτὶ κρύωνα, ὅσο ἀπὸ φόβο. Ρίγος πάνω σὲ ρίγος. Καὶ ὅπως συμβαίνει σὲ κάτι τέτοιες περιπτώσεις, ἄθελά του ἓνας κάμνει χίλιους δυὸ ἀπαισιόδοξους συλ- λογισμούς, πού ἀρχίζουν μὲ ἓνα σωρὸν «ἄν!» Ἄν ὁ κερανοῦς κτυποῦσε τὸ μέρος πού κατέ- φυγα γιὰ νὰ προσταχθῶ ἀπὸ τὴν καταγίδα; ἄν ξαναρχίσῃ καὶ δυναμώσῃ ἀκόμη περισσό- τερον ἢ θύελλα; ἄν τὸ παρὰ πέρα ποτάμι, πού κατ' ἀνάγκην θὰ τὸ περνοῦσα, ἔχει ἀρετὸ νερὸ καὶ δὲν θὰ μπορέσω νὰ τὸ περάσω; τί θὰ ἀπογίνω τὸ θράδυ μὲ τέτοιον καιρὸ μέσα στὸ δάσος; Καὶ ἓνα σωρὸ ἄλλα «ἄν» βασάνι- ζαν τὴν σκέψη μου.

Σταμάτησέ κάπως ἡ θύελλα, πού μὲ εἶχε μουσκέφει ὡς τὸ κόκκαλο πού λέγει ὁ λόγος. Ἡ κόκκινη κουβέρτα ξέβαψε καὶ οἱ ἀλακουδὲς μου μετετρέπησαν τώρα σὲ «πορφύρα».

Πῆρα τὸ ζῶο, ἔβαλα τὸν σταυρὸ μου, ἔτα- ξα στὴν Μεγαλόχαρη ἓνα σωρὸ πράγματα, πού ντρέπομαι νὰ ἀναφέρω πὸς ἀκόμα νὰ τὰ προσφέρω. Δυστυχῶς ἔτσι πάντα σχεδὸν συμ- βαίνει. Θυμοῦμαστε Χριστοὺς καὶ Παναγίες μόνον στ' ἄσκλητες στιγμὲς τῆς ζωῆς μας. Καλυμένος μὲ τὴν κόκκινη κουβέρτα προχω- ροῦσα πρὸς τὸ μοναστήρι, πού εὐτυχῶς δὲν βρισκόταν καὶ πολὺ μακρὰ.

Ὅταν ἔφθασα ἐκεῖ, εἶχε πὰ δύσει ὁ ἥλιος. Κάποιος πού μὲ πρόσεξε σὰν πλησίαζα στὸ μοναστήρι μοῦ εἶπε ἀργότερα: «Ἄν κρατοῦ- σες ψηλὰ στὸ χέρι σου καὶ κανένα σπαθὶ θὰ ἔμοιαζες, καβάλλα ὅπως ἦσουν στὸ ζῶο καὶ σκεπασμένοι τὴν κόκκινη κουβέρτα, μέ.... Δὸν Κιχώτη!

Στὴν εἴσοδο τῆς Μονῆς στεκόταν ἓνας, ἀρετὰ εὐτραφὴς, καλόγηρος. Τὸν πλησίασα, ὑποκλίθηκα, τὸν χαϊρέτισα μὲ τό: «εὐλογῆτε, Ἄγιε τοῦ Θεοῦ» καὶ τὸν παρακάλεσα νὰ μοῦ ὑποδείξῃ κάποιο μέρος γιὰ τὸ ζῶο. Σταύλισα τὸ ζῶο καὶ ἐπέστρεψα στὸ μοναστήρι γιὰ νὰ φροντίσω καὶ γιὰ τὸν ἑαυτὸν μου.

Παρακάλεσα κάποιον «πάτερ» νὰ μοῦ φρον- τίσῃ λίγα ρούχα γιὰ νὰ ἀλλάξω. Σὲ λίγο μοῦ ἔφεραν ἀνάμεσα στὰ ἄλλα καὶ ἓνα.... ράσο. Ἄλλαξα. Πῆρα τὰ «βρεγμένα» μου, τὰ ἄπλω- σα γιὰ νὰ στεγνώσουν πάνω σὲ καρέκλες κον- τὰ στὸ τζάκι τῆς κουζίνας, πού εἶχε μπόλικη ἀναμένη καρβουνιὰ καὶ κάθησα γιὰ νὰ ξεστα- θῶ καὶ συνέλθω ἀπὸ τὴν τρομερὴ περιπέτεια

τῆς ἡμέρας.

Κτύπησε τὸ σῆμαντρο, πὺν καλοῦσε τοὺς πιστοὺς γιὰ ἐσπερινό. Ἦταν Σοθβάτο βράδυ. Πῆγα καὶ στάθηκα σὲ κάποιον παρήμερο μέρος τῆς ἐκκλησίας. Προσκυνητὲς ἀπὸ διάφορα μέρη καμιά πενήνταριά, οἱ περισσότεροι μάλλον γιὰ γλέντι παρὰ γιὰ προσκύνημα.

Γιὰ μιὰ στιγμή πρόσεξα κάποιον γνωστό μου πρόσωπο, πὺν μὲ τὶς ἀδιάκοπες καὶ ἀδιάκριτες ματιές του, τὸν καταλάβαινα πὺς συνεχῶς θὰ διερωτᾶτο: «Αὐτὸς εἶναι; Δὲν εἶναι αὐτός;»

Τέλειωσε κάποτε ὁ ἐσπερινός. Τὸν βρῆκα νὰ μὲ περιμένη στὴν ἔξοδο τῆς ἐκκλησίας.

Μοῦ ἔριξε κάποι ματιές γεμάτες ἀπορία καὶ μούπε: «Τὶ σοῦ συμβαίνει καὶ φόρεσες ράσα; Ποῖες ἀμαρτίες, δύστηνε, σὲ βασανίζουν; Ἀπὸ πότε πήρες τὴν ἀπόφαση νὰ ἀπαρνηθῆς καὶ ἐγκαταλείψῃς τοὺς λαϊκοὺς καὶ νὰ μεταπηδήσῃς στοὺς μὴ λαϊκοὺς;»

Τοῦ ἐξήγησα τί περίπου μοῦ εἶχε συμβῆ καὶ καλαμπουρίζοντας καὶ ἐγὼ μὲ τὴν σειρά μου τοῦ εἶπα:

«Εἶμαι, ἀγαπητέ μου, ὅπως κατάλαβες ὕστερα ἀπὸ ὅσα σοῦ ἀνέφερα, ἕνας ἐφήμερος καὶ τῆς κακῆς ὕψους φασοφόρος καὶ πὺν ποτὲ δὲ πρόκειται νὰ γίνω ἐφημέριος!».

ΑΠΗΣ ΑΚΑΜΑΣ

PAUL VALERY

ΤΑ ΒΗΜΑΤΑ

Τὰ βήματά σου, πλάσματα τῆς σιωπῆς μου
Ἄγια, μεθοδικὰ ταγμένα
Παγώνουν στὴν κλίνη τῆς ἀπαντοχῆς μου,
Ἄργόκοβα καὶ μουδιασμένα.

Πάναγγο πρόσωπο, δλάνθιστο σκοτάδι
Τὰ σκόπμά σου βήματα, πόσο γλυκὰ
Θεοί! Τί δῶρα, τί ὀλοφάνερο σημάδι
Φθάνουν γιὰ μὲ στὰ πόδια τοῦτα τὰ γυμνά.

Ἄν τὸ ἀνυπόμονό σου στόμα
Προσφέρεται τροφή
Μ' ἕνα καὶ μόνο του φιλή
Ὡς καὶ σ' αὐτὴ τὴ σκέψη μου ἀκόμα

Μὴν ἀναβάεις μιὰ τέτοια πράξη τρυφερή,
Γλυκὰ τῆς ὑπαρξῆς καὶ τῆς ἀνυπαρξίας, στοχάσου,
Ἐσένα περιμένοντας ἔξῃ μιὰ ζωὴ
Καὶ τῆς καρδιάς μου οἱ παλμοὶ ἦσαν τὰ βήματά σου.

Μετ.: ΝΙΚΟΣ ΣΠΑΝΙΑΣ

ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΣΤΙΧΟΥ ΤΟΥ ΣΕΦΕΡΗ: «Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΕΝΑ ΚΕΝΟ»

(Σεφέρη: 'Ο Βασιλιάς της 'Ασίνης)

«'Ο ποιητής ένα κενό»:

Στόν στίχον αὐτό, παρμένον ἀπὸ τὸν «Βασιλιᾶ τῆς 'Ασίνης» δὲν νομίζουμε πὼς μπορούμε νὰ ἀποδώσουμε μεταφυσικὸ ἢ ὄντολογικὸ περιεχόμενο γιὰ λόγους ποὺ θὰ ἐκθέσω πάρα κάτω. Μοῦ φαίνεται πὼς ὁ στίχος μόνο αἰσθητικὰ καὶ ψυχολογικὰ μπορεῖ νὰ ἐρμηνευθῆ σωστά.

* * *

Δὲν ἀνατρέχω στὴν φιλοσοφικὴ τοποθέτηση τοῦ Σεφέρη ὅπως μπορεῖ νὰ ἐξαχθῆ ἀπὸ τὴν ποίησή του. Ἐνα σημεῖο στὸ ὁποῖο πάντα πρέπει νὰ προσέχουμε εἶναι ὅτι ὁ ποιητὴς δὲν εἶναι συστηματικὸς φιλόσοφος, γιὰ νὰ ἀποτελῆ τὸ κάθε του ἔργο ὀργανικὸ τμῆμα μέσα σ' ἕνα φιλοσοφικὸ σύστημα. Ἐνας ποιητὴς μιλά μὲ πολλὰς φωνὰς, ποὺ ὄχι σπάνια, εἶναι μεταξύ τους ἀντίθετες ἢ ἀντιφατικές. Στεγάζει κάτω ἀπὸ τὴν ἴδια στέγη τὰ πιὸ ἀντίθετα πράγματα καὶ τὰ πιὸ ξένα ἀναμεταξύ τους στοιχεῖα. Ἐργάζεται μὲ ἄλλες δυνάμεις τῆς ψυχῆς διαφορετικὲς ἀπὸ ἐκεῖνη τοῦ φιλοσόφου. Ὁ κόσμος του βρίσκεται καὶ παρουσιάζεται στὸ συναίσθημα, τὴν συγκίνηση, τὴν φαντασία δίχως βέβαια νὰ ἀπουσιάζη, τοποθετημένος ὅμως σὲ δεύτερο πλάνο, ὁ νοῦς. Καὶ στὴν πιὸ «παράλογη» μοντέρνα ποίηση δὲν φαίνεται νὰ ἀπουσιάζη ἐντελῶς κάποιο νῆμα «λογικότητος».

Ἄς ἔλθουμε στὸ προκείμενο θέμα. Ὅπως καὶ ὁ τίτλος δηλώνει θέμα τοῦ ποιήματος εἶναι ὁ βασιλιάς τῆς 'Ασίνης. Σ' αὐτὸν τὸν χῶρο τῆς προϊστορικῆς 'Ασίνης ἔρχεται ὁ ποιητὴς καὶ ἀναζητᾷ μιὰ μορφή, ἕνα πρόσωπο, ὅπως ἄλλοι σὲ τέτοιους τόπους ἀναζητοῦν ὕλικά κατάλοιπα ἐνός παλιοῦ πολιτισμοῦ ἢ περνοῦν μέσα ἀπὸ τὰ χαλάσματα ἀδιάφοροι. Ὁ Σεφέρης ζητᾷ τὸν ἄνθρωπο, τὴν ζωντανὴ μορφή ἐνός βασιλιᾶ ποὺ κι' ὁ ἴδιος ὁ Ὀμηρος τὸν λησμόνησε. Αὐτὴ ἡ ἀναζήτησις τῆς ἀνθρώπινης μορφῆς μπορεῖ νὰ ἀποτελῆ ἕνα γενικὸ μοτίβο σὲ πολλὰ ποιήματα τοῦ Σεφέρη. (Μὴ ξεχνοῦμε ὅμως ὅτι συμβαίνει καὶ τὸ ἀντίστροφο: ἐκεῖνος ὁ θαυμάσιος Ὀδυσσεύς π.χ. στὸ ποίημα «Πάνω σ' ἕναν ξένο στίχο». Πιὸ ἐντονη αὐτὴ ἡ ἀναζήτησις θὰ πρέπει νᾶναι σὲ τόπους ὅπου ὁ χρόνος ἔχει ἀφανίσει ἀνεπίστροπτα τὸν ἄνθρωπο, τὰ ἔργα καὶ τὰ ὄνειρά του.

Ἐνας τέτοιος τόπος εἶναι καὶ ἡ 'Ασίνη. Ὁ ποιητὴς μ' ὅλες τὶς αἰσθήσεις ζητᾷ τὸν Βασιλιᾶ, τὸν ἀνώνυμο. Ἡ ἀναζήτησις τῆς χαμένης μορφῆς εἶναι πιὸ «δραματικὴ» γιὰτὶ ὅλα γύρω ζοῦν, εἶναι παρόντα, προβάλλονται μέσα στὸν ἥλιο: Ἡ θάλασσα, ὁ βράχος, ὁ ἀσπιδοφόρος ἥλιος, οἱ πέτρες. Ὅμως γιὰ τὴν μορφή τοῦ βασιλιᾶ δὲν ὑπάρχει τίποτε ποὺ νὰ μιλήσῃ. Οὔτε ὁ Ὀμηρος, οὔτε ἡ ἐντάφια χρυσοῦ προσωπίδα», οὔτε οἱ πέτρες ποὺ ὁ ποιητὴς τὶς ἀγγίζει μὲ τ' ἀκροδάκτυλα, ἢ τὶς κοιτάζει κι' ἀναρωτιέται. Μέσα σὲ μιὰ τέτοια ψυχολογικὴ κατάσταση καὶ σ' ἕνα τέτοιο σκηνογραφικὸ περιβάλλον εἶναι φυσικὸ νὰ προβάλλῃ μιὰ σκέψη ἢ μᾶλλον μιὰ διάθεση ἀπαισιοδοξίας ὅπως φαίνεται καὶ στὸν στίχο «Ἐνα κενὸ παντοῦ μαζί μας». Τὸ περιεχόμενο τοῦ στίχου αὐτοῦ εἶναι μιὰ γενίκευση ἢ ἐμβάθυνσις τῆς ἀναζήτησις καὶ τῆς νοσταλγίας γιὰ τὴν χαμένη μορφή τοῦ Βασιλιᾶ. Δὲν νομίζω πὼς μπορούμε ν' ἀποδώσουμε στὸν στίχο σημασία «φιλοσοφικὴ» καὶ γενικοῦ ἀφορισμοῦ.

Ὁ ποιητὴς ἀναζητᾷ καὶ ἐργάζεται μὲ τὸ ἀτομικὸ ἀντικείμενο, μὲ τὴν εἰδικὴ περίπτωσι, μὲ τὸ ξεχωριστὸ κάθε φορὰ γεγονός, ἐνῶ ἀντίθετα ὁ φιλόσοφος πίσω ἀπὸ τὸ ἀτομικὸ, τὸ εἰδικὸ γεγονός ἀναζητᾷ τὸ γενικὸ, γι' αὐτὸ ἐργάζεται μὲ τὶς ἀφηρημένες ἔννοιες καὶ τὸν ἀφηρημένον στοχασμό, σ' ἀντίθεση μὲ ὅ,τι κάμνει ὁ ποιητὴς ποὺ ἐργάζεται μὲ ὕλικὸ πολὺ συγκεκριμένον, ἄλλως δὲν θὰ μπορούσε νὰ πετύχῃ τὸν στόχο του, νὰ πλάσῃ δηλ. τὴν ὁμορφιά. Ὁ φιλόσοφος ἢ ὁ αἰσθητικὸς μποροῦν νὰ πλάθουν τὴν ὁμορφιά, ἀφοῦ τῆς ἀφαιρέσουν κάθε περιεχόμενο, τὴν κάμουν «ἀφηρημένη» ἔννοια, ἀλλὰ ὁ ποιητὴς δὲν μπορεῖ νὰ ἐργασθῆ μὲ τὸν ἴδιο τρόπο.

πο. Οί αισθήσεις βασικά θά τοῦ προσφέρουν τὴν ὕλη γιὰ νὰ πλάσῃ τὸν δικό του κόσμο, ποῦ δὲν μπορεῖ νὰ αἰωρηθῆται στὸ κενόν: πρέπει νὰ περιπατάῃ στέρεα πάνω στὴν γῆ.

« . . . . .
 ὑπάρχουν ἄραγε
 ἐδῶ ποῦ συναντιέται τὸ πέρασμα τῆς βροχῆς
 τοῦ ἀγέρα καὶ τῆς φθορᾶς
 ὑπάρχουν, ἢ κίνηση τοῦ προσώπου, τὸ σχῆμα τῆς στοργῆς
 ἐκείνων ποῦ λιγότεψαν τόσο παράξενα μὲς τὴν ζωὴ μας
 αὐτῶν ποῦ ἀπόμειναν σκιές κυμάτων καὶ στοχασμοὶ
 μὲ τὴν ἀπεραντωσύνην τοῦ πελάγου
 ἢ μήπως ὄχι δὲν ἀπομένει τίποτε παρὰ μόνο τὸ βάρος
 ἢ νοσταλγία τοῦ βάρους μιᾶς ὑπαρέχης ζωντανῆς
 ἐκεῖ ποῦ μένουμε τώρα ἀνυπόστατοι λυγίζοντας
 σὰν κλπ.»
 Ὁ ποιητῆς ἓνα κενό.

Εἶναι προφανὲς σ' ὅλο τὸ ποίημα, καὶ στοὺς ἀνωτέρω στίχους ἢ νοσταλγία γιὰ τὴν «κίνηση τοῦ προσώπου» καὶ «τὸ σχῆμα τῆς στοργῆς». Σὲ μιὰν τέτοια ἀναζήτηση, ποῦ δὲν ὑπάρχει τίποτε νὰ τὴν ἱκανοποιήσῃ, ἀντίθετα ὅλα τὰ γύρω μὲ τὴν στέρεη παρουσία τους τὴν ἐντείνουν καὶ τὴν ἐμβασθύνουν καὶ ἀφοῦ τὸ ἐπίκεντρο τῆς ψυχῆς τοῦ ποιητῆ κατέχῃ ἢ μορφή τοῦ βασιλιᾶ ποῦ πουθενὰ δὲν βρίσκεται, εἶναι φυσικὸ λοιπόν, σὲ μιὰν τέτοια μάταιη ἀναζήτηση νὰ αἰσθάνεται κατάβαθα ὁ ποιητῆς ἓνα κενό, ποῦ ἂν ἀνακαλυπτόταν ἢ μορφή, θὰ εἶχε πληρωθῆ. Μιὰ καὶ τὸ πρόσωπο τοῦ βασιλιᾶ «κρύβεται», ἢ εἶναι χαμένο δὲν μπορεῖ παρὰ στὸν ποιητῆ νὰ μένῃ αὐτὸ τὸ «κενὸ» ποῦ δημιούργησε ἢ ἀναζήτηση καὶ ἢ νοσταλγία τῆς μορφῆς. «Ὁ ποιητῆς ἓνα κενό» σημαίνει λοιπὸν πῶς ψυχολογικὰ καὶ αἰσθητικὰ ὁ ποιητῆς ἔχει μέσα του τὸ χάσμα, μιὰ κενὴ θέση στὸ κέντρο τῆς ψυχῆς, ποῦ ἢ ἀναζήτηση καὶ ἢ νοσταλγία δὲν μπόρεσαν νὰ γεμίσουν μὲ τὴν μορφή τοῦ Βασιλιᾶ ποῦ παντοῦ ἀνεζητήθη καὶ πουθενὰ δὲν βρέθηκε.

Ὁ ποιητῆς ὅπως καὶ ὁ γλύπτης καὶ ὁ ζωγράφος πλάθουν μορφές. Αἰσθητικὰ αὐτὸς εἶναι ὁ σκοπὸς τους. Ἄφοῦ ἐδῶ ὁ Σεφέρης ἄμεσα δὲν μπορεῖ νὰ ἀπεικονίσῃ τὴν μορφή τοῦ Βασιλιᾶ, ἔχει ἔντονο τὸ αἶσθημα τοῦ ψυχολογικοῦ καὶ αἰσθητικοῦ κενοῦ. Τὸ κενὸν αὐτὸ σὲ μιὰ τελευταία ἀναζήτηση προσπαθεῖ νὰ τὸ πληρῶσῃ: «μιὰ νυχτερίδα τρομαγμένη | χτύπησε πάνω στὸ φῶς σὰν τὴ σαῖτα πάνω στὸ κοντάρι: | «Ἄσινην τε Ἄσινην τε...» Νὰ ἴταν αὐτὴ ὁ βασιλιάς τῆς Ἄσινης | ποῦ τὸν γυρεύουμε τόσο προσεκτικὰ σὲ τούτῃ τὴν ἀκρόπολη | γγίζοντας κάποτε μὲ τὰ δάχτυλά μας τὴν ἀφή του πάνω στὶς πέτρες».

Καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμα. Σὲ μιὰν ἐρμηνεῖα πρέπει ν' ἀνατρέχουμε στὸ γενικὸ κλίμα ποῦ ἐπικρατεῖ στὴν μονάδα ὅπου ὀργανικὰ τὸ κάθε μέρος ἀνήκει. Γιατὶ ἐκεῖ πραγματικὰ ἀνήκει καὶ ἔχει ἓνα λειτουργικὸ σκοπὸ νὰ ἐκπληρῶσῃ. Ἄν τὸν στίχον τὸν ἀποκόψω ἀπὸ τὰ γύρω του στοιχεῖα ἀναμφισβήτητα θὰ πέσω σὲ παρεξηγήσεις καὶ παρερμηνεῖες. Παράδειγμα: «᾿Ω κοινὸν αὐτάδελφον Ἰσμήνης κάρα...». Ὁ στίχος μόνος του θαυμάσια θὰ μοῦ δώσῃ τὴν ἐντύπωση ὅτι κάποιος ἀπευθύνεται σ' ἓνα κεφάλι ποῦ κάποιος ἀνῆκε στὸ σῶμα τῆς ἀδελφῆς του!!

Ὁ Σεφέρης ἐπαναλαμβάνω κάμνει ποίηση καὶ τὰ ποιήματά του πρέπει νὰ τὰ ἐρμηνεύουμε αἰσθητικὰ καὶ ψυχολογικὰ (ψυχολογικὰ μὲ τὴν ἔννοια τῆς σχέσης, τῶν ἀντιδράσεων τῆς ψυχῆς τοῦ ποιητοῦ στὰ πράγματα καὶ τὰ γεγονότα τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου). Μὲ ὅσα ἔχω ἐκθέσει μοῦ φαίνεται πῶς ἢ ἐρμηνεῖα μου γιὰ τὸν ἐπίμαχο στίχο εἶναι πολὺ κοντὰ στὴν ἰδέα τοῦ ποιητῆ.

ΠΕΝΗΝΤΑ ΚΙΝΕΖΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

(συνέχεια από προηγούμενο και τέλος)

CHANG LIANG—CH'EN (12ος αιώνας)

ΣΤΙΧΟΙ ΕΠΙΚΑΙΡΟΙ

Ποιανού 'να ή λίμνη και τὸ σπίτι;
 Στὴν κόκκινη ἀκουμπῶ τὴν πόρτα κι' ὁμως νὰ χτυπήσω δὲν τολμῶ.
 "Ἐνα τῆς "Ανοιξης κομμάτι δὲ μπορεῖ ν' ἀποκριθῆ,
 ἔτσι ὡς κοιτάζει ἀπάνω ἀπ' τὸ χρωματισμένο τοῖχο τ' ἄκρο ἑνὸς κλαδιοῦ
 βερυκοκκιᾶς.

LIU K'O—CHUANG (12—13ος αἰώνας)

Σ' ΑΥΤΟ ΠΟΥ ΛΕΕΙ ΤΗΝ ΤΥΧΗ

Καθένα πέταλο ἑλαφρό 'να σὰν τῆς πεταλούδας τὴν περιβολή
 καὶ καθετὶ 'να κόκκινον - αἱμάτινο, λεπτό.
 "Ἄν πῆς πῶς δὲν φροντίζει γιὰ τὰ λούλουδα ὁ Θεὸς
 τὰ ἑκατοντάδες εἶδη, τίς χιλιάδες ποικιλίες μαστορικά σχηματισμένα
 συλλογίσου.

Αὐτὴ κοιτᾶς τῶν δέντρων τίς κορφές κατάμεστες,
 τὸ βράδυ βλέπεις γυμνωμένες τίς κορφές τῶν κλάδων.
 "Ἄν λές στ' ἀλήθεια πῶς φροντίζει γιὰ τὰ λούλουδα ὁ Θεὸς
 τ' ἀνέμου τὴν πνοή καὶ τῆς βροχῆς τὸ βρέξιμο πὰ συλλογίσου.

LIU YIN (13ος αἰώνας)

ΣΤΟ «ΛΟΥΛΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΜΑΝΟΛΙΑΣ»

Προτού ν' ἀνοίξουν τ' ἄνθη ἐγὼ συχνὰ κοιτῶ ἂν ἀκόμα εἶν' ἀνοιχτά,
 κι' ὅταν ἀρχίζουν τ' ἀνοιγμά τους τρέμω μήπως ἔρθῃ ἀγέρας καὶ βροχή.
 Κι' ὅταν ἀνοίξουνε γι' ἀγέρα καὶ βροχή δὲ γνοιάζομαι.
 γνοιάζομαι μὴν δὲν ἔρθῃς γιὰ νὰ πῆς βαθιὰ ἀπὸ κάτω ἀπ' τ' ἄνθη.

Αὐτὸ τὸν χρόνο σχέδια μὴν καταστρώσεις γιὰ τοῦ χρόνου:
 ὅμοιες μ' αὐτὲς τοῦ σήμερα δὲν θάναί τ' αἴριον οἱ δουλειές.
 Τῆς "Ανοιξης ὁ ἀγέρας θέλοντας μὰ συμβουλή νὰ πῆ γιὰ μᾶς ἐδῶ,
 κόκκινο πέταλο προστά στα μάτια μας ἀφήνει ν' ἀποπέση.

CH' EN CHIEH (13ος αἰώνας)

ΑΝΕΜΟΣ ΤΗΣ ΑΝΟΙΞΗΣ

'Αγγίζεις τὴν ἰτιά καὶ πρασινολογεῖ ξανά
 καὶ στὴ ροδοκανιὰ φυσᾶς καὶ ξανακοκκινίζει.
 Μὰ γιὰ τὴ μαρμαμένη μου θωριά, τὴ γκρίζα κόμη μου
 νὰ σὲ μεμφθῶ, "Ανεμ' Ανατολικέ, δὲν τὸ τολμῶ.

HUANG KENG (13ος αἰώνας)

ΤΟ ΧΩΡΙΟ ΚΟΝΤΑ ΣΤΟ ΠΟΤΑΜΙ

"Ὅσο ἡ ματιὰ θωρεῖ, ποτάμι κι' οὐρανὸς ἀπλώνουν·
 καλύπτει ὁμίχλη κρύα τὸν ἥλιο ποὺ γλυστοῦ στὴ Δύση.
 Τ' ἀδούλωτα στὸν ἄνθρωπο τοῦ φθινοπώρου χρώματα
 ἀπὸ μισὰ στοὺς σκίνους καὶ στα ὑδρόχορτα ὑποτάζονται.

ΑΓΝΩΣΤΟΥ (13ος—14ος αἰώνας)

ΑΝΘΟΣ ΔΑΜΑΣΚΗΝΙΑΣ

Τὴν "Ανοιξη ἀναζήτησα παντοῦ μὰ δὲν τὴν βρῆκα
 μ' ἀχεροπέδιλο ὄρη ὡς πάταγα νεφελωμένα.
 Πίσω ξανά κι' ὡς μύρισα δαμασκηνιάς ἀνθὸ
 σ' ἀκροκλαδι στα πλούτη τῆς τὴν "Ανοιξη ἀνταμώνω.

CH' EN SHAN—MIN (13ος αιώνας)

Η ΧΛΟΗ

Ἡ χλόη μορεῖ νὰ μαραθῆ μὰ οἱ ρίζες δὲν πεθαίνουν
κι' ὅταν γυρίσῃ ἡ Ἄνοιξη τῆ ζωῆ της ξαναιώνει.
Μονάχα ἡ λύπη ὅσο καιρὸν οἱ ρίζες της κρατᾶνε
καὶ δίχως Ἄνοιξη μορεῖ ἀπὸ μόνη νὰ βλασταίνει.

HSÜ T'UNG (16ος αιώνας)

ΣΤΟ ΝΕΩΤΕΡΟ ΜΟΥ ΑΔΕΡΦΟ

Τὸν ταξειδιώτῃ ἐπιταχύνει ὁ Ἄνεμος τῆς Ἄνοιξης μὰ ἐμένα,
ἀπεναντίας, μὲ θλίβει
σὲ ξένο δρόμο συναντῶ τὴν Ἄνοιξη, μὰ δὲν πιστεύω νᾶναι ἡ Ἄνοιξη.
Προπέμω λόγια στὶς δερόλες—ποῦ οἱ σκοποὶ τῶν τραγουδιῶν τους
δὲν κουράζονται—
γιατ' εἶναι ἀκόμα κάποιος πέρα ἀπ' τὸν ὁρίζοντα ποῦ δὲν ἐπέστρεψε.

SHIH JUN—CHANG (17ος αιώνας)

ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ...

Στοῦ χρόνου αὐτοῦ τὸ τέλος ἡ σχεδία ποῦ ἀναχωρεῖ, ἀλαφρινὰ σὰ φύλλο
πεθαίνουν τ' ἄσματα καὶ σταματᾶ νὰ τρέχῃ τὸ κρασί κι' οἱ δύο μας
δάκρυα χύνουμε.
Ὁ ἀχὸς τῆς ἀμμουδιάς δὲν εἶναι δίχως οἴχτο,
γιατὶ οἱ λυγμοὶ σ' ἀκολουθοῦν καὶ συνοδεύουν σε στοῦ δρόμο.

LIANG CH'ING—PIAO (17ος αιώνας)

ΑΝΟΙΞΙΑΤΙΚΗ ΜΕΡΑ

Οἱ ἀχτίδες τοῦ ἡλίου ἐξακοντίζονται στοῦ λαμπρισμένο παραθύρι·
ὑπάρχει εἰρήνη, κι' ὄχι ἀχὸς.
Στὴν ἀλαφριά αἶρα κλίνουν τῆς ἰτιάς οἱ κλώνοι
Καὶ μὰ στὴν ἀπομόνωσή 'ναι τοῦ κελιοῦ της,
μ' ὄλη τὴ λάμψη της, μονάχη κάθεται,
μὲ σφαλιχτὴ τὴν πόρτα ἀπέναντι στὴν ἀνθισμένη τὴ ροδοκανιά.

Στοῦ παρελθόντος στέκει ἡ μνήμη της τίς μέρες ὡς ὁ νοῦς γυρίζει πίσω
καὶ στὶς κορῶνες δόθηκε ποῦ κρᾶζουν, τῆς καρδιάς της τὸ κραφὸ.
Πέρα ἀπ' τὸν τοῖχο 'ναι τὰ χάχανα καὶ τὰ κουτσομπολιά.
Τάχατε νᾶναι γιὰ τοὺς γείτονές της οἱ χρωματισμοὶ τῆς Ἄνοιξης;

HSIAO CH'ING (17ος αιώνας)

ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΧΩΡΙΣ ΤΙΤΛΟ

Τὴν κεφαλὴ μου κλίνω ὀμπρὸς στὴ Θεάνα τοῦ Ἑλέους.
Εἶθε στὴ Δυτικὴ τὴ Χώρα νὰ μὴ γεννηθῶ ξανά·
εἶθε στὸν Οὐρανὸ καινούρια γέννηση νὰ μὴ ἔχω!
Ἢ προσερχή μου 'ναι νὰ γίνω μὰ νεροῦ σταγόνα στοῦ κλωνάρι ἰτιάς,
ποῦ ἡ λάμψη της μορεῖ στὴν ἀνθρωπότητα τὸ διγενῆ λατὸ νὰ πλάσῃ.

WANG CHI—WU (17ος—18ος αιώνας)

ΤΟ ΚΟΛΟΚΥΘΙ ΤΟΥ HSÜ YU

Τὸ κολοκῦθι κρέμεται στοῦ δέντρο,
κι' εἶν' ἀλαφρὸ σὰ φύλλο μοναχό·
ὁ ἀγέροσ τὸ χτυπᾶ κλαίει—κλαίει τὸ βράδυ.
Καλύτερα νὰ τὸ πετάξῃς πιά μακριὰ γιὰ νᾶν' καθάριαι τὰ ὄνειρά σου.
Δὲν εἶναι δάκαρος ὁ κόσμος τόσο μέγας μήτε τὸ κολοκῦθι τόσο δά μακρό·
πέρα ἀπ' τὸ σῶμα κάθε πράγμα εἶναι φορτίο.

CH'I CHING—YÜN (16ος—17ος αιώνας)

ΣΤΟ FU CH'UN

Μὲ μὰ γουλιὰ κρασί τῆς Ἐνοιξῆς κ' ἡ ἀγάπη μας χιλιάδες μίλια μακρὰ.
Καρδιοσπασμὸς τὰ εὐώδη τὰ φυτὰ, καρδιοσπασμὸς κ' οἱ θριόλες τὰ πουλιὰ.
Μακάρι οἱ δυὸ δακρυσουρμὲς νὰ γίνουνε βροχή
μποδίζοντας, ἐσένα ἀγάπη μου, τὴν πολιτεία ν' ἀφήσης, αὔριο.

HSÜ LAN (17ος—18ος αιώνας)

ΠΕΡΝΩΝΤΑΣ ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ

Εἶν' ἡ παλιὰ συνοριακὴ πολίχνη φωλιασμένη στὸ βουνὸ ἀτενίζοντας
τὴ θάλασσα
Σκαῆς ἀπὸ παντέρες ποὺ στὴν αὔρα κυματίζουν δείχνουν τῶν συνόρων
τὸ φυλάκιο
Στὸ δρόμο πίσω ἀπ' τ' ἄλογό μου ἀνθοῦν ροδακινιές, μπροστὰ τὸ χιόνι
ἀσπρίζει·
ἔτσι ὡς περνῶ τὰ σύνορα, ν' ἀντέξω πῶς μπορῶ χωρὶς νὰ στρέψω πίσω
τὸ κεφάλι;

CHAO I (18—19ος αιώνας)

ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΜΑΞΙΛΑΡΙ ΜΟΥ

Στὸ μαξιλάρι ἀπάνω τὸ κεφάλι κ' ἓνα στίχο φτιάχνω μὰ στὴ μνήμη
δυσπιστῶ,
φορῶ τὰ ροῦχα καὶ σηκώνουμαι κάτω ἀπ' τὸ φῶς τῆς λάμπας νὰ τὸν γράψω.
«Ἐτούτη ἡ φαι ἄρτια γιατί;» ἡ γυναῖκα μου ἡ ἀπλοῖχὴ κλωσσολαεῖ:
«Μηδὲ τὰ σχολαρόπαιδα ὡς ἐστὶ ἔτσι στὸ σχολεῖο δὲ θορυβοῦνε!»

KUNG TZÜ—CHÊN (18ος—19ος αιώνας)

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Σὰ δυνατὴ πλημμύρα ἡ λύπη μου στὸ χωρισμὸ τὸ ἡλιοβασίλεμα·
καὶ τὸ μαστίγι μου ἀνατολικά δείχνει τοῦ δρίζοντα.
Ἐτικὸ χωρὶς καρδιά δὲν εἶναι τὰ ποὺ πέφτουν πέταλα:
μεταφερεμένα στὸ ἔδαφος, τῆς Ἐνοιξῆς θὰ ξαναθρέψουν τ' ἄνθη.

LIU TA—PAI (19ος—20ος αιώνας)

ΤΟ ΛΟΥΛΟΥΔΟΚΟΡΙΤΣΟ, 2.

Στοῦ Ποταμοῦ τὰ νότια ἡ Ἐνοιξη, ἔφτασε νωρὶς,
στοῦ Ποταμοῦ τὰ νότια ἄμορφοι ἄνθη ἀνθοῦν.
Τὴν ἡσυχία τῆς Ἐνοιξῆς πρυτὰ ἡ φωνὴ τοῦ ἀνθοπώλη:
«Κόκκινοι ἄνθοι βερυκοκκιάς,
τῆς ἀχλαδιάς ἄνθοι λευκοί!»

Στοῦ δρόμου τὴν ἀρχὴ καὶ στοῦ δρομάκιου πέρα τ' ἄκρο ἀκοῦς φωνὴ πὰ σὲ φωνή.
Τὰ ζητοῦν οἱ ἀρχοντικὰ ντυμένοι!
Τὰ ζητοῦν οἱ ἀπλὰ ντυμένοι!
Πόσοι μποροῦνε ν' ἀγοράσουν Ἐνοιξη τὰ χρήματα;
Χαμογελοῦν οἱ ἀγοραστές·
ὁ πωλητὴς δογίζεται·
ἀλλὰ τὰ ροδομάγουλα θὰ μεγαλώσουνε στὰ χρόνια μὲ τὴν Ἐνοιξη.

Τὴ μετάφραση ἀπὸ τ' ἀγγλικά τὴν ἔκαμε ὁ
ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Κ Α Ο Ε Μ Η Ν Α

ΣΧΟΛΙΑ ΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΥΣΗ ΚΙ Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Εἶχα τὰ τελευταῖα χρόνια τὴν εὐκαιρία νὰ δῶ καὶ νὰ ζήσω κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τῶν γιγαντιαίων βουνῶν τῆς Αὐστρίας, τῶν μεγάλων ποταμῶν καὶ ἐπιφανειῶν τῆς Ἀμερικανικῆς γῆς, τῶν τοπιῶν τῆς βυραρικήης Γερμανίας, καὶ νὰ περάσω τοὺς δρυμούς τῶν δασῶν τῆς βορείου Γιουγκοσλαβίας. Ὅλη ἡ φύση ἦταν βαριά: ποταμοὶ ἀπασχολημένοι — ἕνας βιεννέζικος Δούναβις θολός, καραδοπατημένος, κάθε ἄλλο παρὰ... γαλάζιος, ἕνας Χάτσον — λιμάνι ὑπερωκεανείων — τοπία μονότονα, δάση πὸν μόνο τὸ ὑπομονετικὸ τραῖνο ξέρει νὰ τὰ βγάξει πέρα μαζὶ τοὺς, ἐπιφάνειες καὶ στέπες.

Φύση ἐχθρική κάποτε. Φύση πὸν προκαλεῖ τὸ δέος, τὸν φόβο, τὸν θαυμασμό, ἀλλὰ πουθενὰ τὴν χαρὰ, τὸ παιχνίδι. Καμμιά συμμετρία, ἀμονία τοῦ «σύμπαντος τῆς ψυχῆς», ὅπως θὰ ἔλεγε ὁ Γκαίτε, καὶ τοῦ σύμπαντος τῆς φύσης. Τίποτε τὸ συμμετρικὸ μὲ μένα καὶ μὲ σένα.

Στὴν Ἑλλάδα εἶναι διαφορετικά. Στὴν Ἑλλάδα εἶναι μιὰ φύση πὸν οἱ διαστάσεις τοῦ τοπίου τῆς, τοῦ δένδρου τῆς, τοῦ βουνοῦ τῆς, τῆς λίμνης τῆς, τοῦ τεμπέλικου ποταμοῦ τῆς κάνουν τὸν ἄνθρωπο νὰ φιλιώνεται, νὰ παίξει μαζί τῆς. Οἱ διαστάσεις τῆς ἑλληνικῆς φύσης εἶναι συμμετρικὲς μὲ τὶς δικές μας. Εἶναι ἕνας ἀπαλὸς κάμπος μὲ χαμηλὰ βουνὰ ντυμένα στὸ θυμάρι, στὸ ρεῖκι, στὸ κούμαρο καὶ τὰ φτωχοπούρνια. Μιὰ φύση μὲ ἀξεχειλιστοὺς ποταμούς, μὲ ἀνήμπορα ἡφαιστεία, πὸν δὲν χρειάζονται θυσιῆς ἐξευμενισμοῦ, πὸν δὲν κρύβουν κακοὺς δαίμονες.

Μιὰ φύση μὲ πετρόβουνα πὸν μπορεῖς νὰ ψηλαφίσης, μὲ νησιά σ' ἕνα γαλάζιο κῆμα πὸν κατεβαίνει μὲ τοὺς ἴδιους ἀνθρώπους — ἐδῶ καὶ αἰῶνες — ἀπ' τὴ Θάσσο στὴ Κρήτη, ἀπ' τὴν Κέρκυρα στὴ Κύπρο. Μιὰ φύση ὅλη ἡμερὰς, γέμνια, κλασική λιτότητα:

Ὅλα γυμνὰ τριγύρω μας,
ὄλο γυμνὰ ἐδῶ πέρα
κάμποι βουνὰ ἀχροούρανα,
ἀφράταγ' εἶναι ἡ μέρα.
Διάφαν' ἡ πλάση, δλάνοιχτα
τὰ ὀλόθαθα παλάτια
τὸ φῶς χορτάστε μάτια,
κιθῶρες τὸ ρυθμό.

(Παλαμᾶς)

Ἡ ἑλληνικὴ φύση δὲν ἔχει ὠκεάνεια βάθη, σκοτεινοὺς δρυμούς, στεππώδεις πεδιάδες, ζέστη, κρῦο. Στὴν ἑλληνικὴ φύση παίζουσε καὶ

«...ἐωδιάζουσε τὸ αἰγιόκλημα καὶ ἡ λεύκα
καὶ οἱ πλάτανοι θροῖζουσι καὶ οἱ φτελιές.

(Ἀριστοφάνους Νεφέλες)

Ἐδῶ τὰ ἀγριολούλουδα χαίρονται ἐλεύθερα τὸ φῶς, οἱ σαῦρες τρέχουν ἐλεύθερα στοὺς ἀσπρόγκριζοὺς βράχους κυττάζοντας κατὰματα τὸν ἥλιο. Στὸν ἀμετρο ἥλιο

«ἀλαλάζει ὁ χορὸς τῶν ὀλόχρυσων Κυκλάδων
(Παλαμᾶς)

Οἱ πεδιάδες, οἱ κοιλάδες εἶναι στὰ μέτρα σου κομμένες. Εἶναι μιὰ ἠθλικότητα θαυμαστή. Εἶναι σὰ μιὰ γυναῖκα πὸν σοῦ δίνεται, πὸν σὲ καλεῖ. Δὲν σ' ἀπωθεῖ ἡ ἐκτασή τῆς, δὲν σὲ τρομάζει ὁ πλοῦτος τῆς. Ἐλεύθερα τὴν χαίρεσαι. Μιὰ φύση πὸν δὲν σὲ δεσμεύει. Σὲ κάνει νὰ νοιώθης ἐλεύθερος, ἀνεπιτήδευτος, γνήσιος, ξεδιάσκωτος. Τίποτε δὲν δεσπάζει τυραννικά ἀπάνω σου. Οὔτε τὸ ὕψος, οὔτε τὸ βάθος. Τὰ ἑλληνικὰ βουνὰ μπροστὰ στὰ βουνὰ τῆς γῆς παίρνονται λόφοι, κομπιλόματα σὰν τοὺς μαστοὺς γυναίκα. Τὰ βουνὰ εἶναι περισσότερο δαρμένα ἀπὸ τὸν μῦθο παρὰ ἀπ' τὸν ἄνεμο καὶ τὴν θύελλα. Εἶναι βουνὰ πὸν χαίρονται ὀλόσια, ὀλόστητα, ἐλεύθερα τὸν ἥλιο. Εἶναι βουνὰ πετρόβουνα καὶ κλεφτοπατημένα.

Στὴν Ἑλλάδα τὰ βουνὰ, οἱ θάλασσες καὶ τὰ νησιά ἀνθρώπίζονται». Μιλᾶνε στὸν ἄνθρωπο μιὰ σχεδὸν ἀνθρώπινη γλώσσα. Κλαίνε καὶ χαίρονται τὸ βάσανο καὶ τὴν χαρὰ τῆς φυλῆς:

—Τί ἔχουν τῆς Μάνης τὰ βουνὰ καὶ στέκουν
βουραμμένα;
μήπως τὰ μάρανε ἡ βροχὴ καὶ τὸ κακὸ
χαλάει;

Στὴν παιγνιῶνα, στὴ γυμνὴ καὶ ἀταλὴ ὁμορφί τῆς Ἑλλάδας γεννήθηκε τὸ βασικὸ χαρακτηριστικὸ τῆς ἑλληνικότητάς μας, ἡ Ἐλευθερία. Ἐδῶ γεννήθηκε. Σ' ἕνα ἐλεύθερο οὐρανό, σ' ἕνα ἐλεύθερο βουνό, σ' ἕνα ἐλεύθερο νερό. Εἶναι ἡ Ἐλευθερία πὸν ἀντάμα μὲ τὸ πνεῦμα παρλάτησε τὶς πέτρες τῆς Ἑλλάδος. Ἀφησε τὴν σφραγίδα τῆς σὰ βουνὰ καὶ τὶς κοιλάδες μας μὲ τὸν μῦθο, τὴν τέχνη, τὴν θεοσκεία. Στὶς Βάσες, στὴν καρδιά τῆς Πελοποννήσου, μέσα στὴν ἀγριάδα τοῦ βουνοῦ ὑπάρχει τὸ νὰς τοῦ Ἀπόλλωνα. Ἐκεῖ ἐλεύθερα παρνοδιά-

βαίνουν οι άερες και τ' άγρίμα. Έκει άνέθηκε τὸ πνεῦμα ελεύθερα και σφήνωσε τὸν ναὸ μέσα στους βράχους.

Καρφωμένος ὁ ναὸς ἐκεῖ ἀντάμα μετὸ βουνὸ σὲ ἀνεβάξει σ' ἕνα ὕψος τέτοιο ποῦ σοῦ ξεγυμνώνει τὴν ψυχὴ, σ' ἀλαφρώνει ἀπὸ τὰ πάθη σου. Ἡ βουνίσια αὐστηρότητα τοῦ τοπίου σὲ κάνει αὐστηρὸ, ἴσιο σὰν τις κολῶνες τοῦ ναοῦ. Ἐλευθερώνει τὸ πνεῦμα σου ἀπὸ τὴν πεζότητα τῆς κοιλάδας. Ἐδῶ και σὲ τόσα ἄλλα ἀλλοῦ — «Ὁ Ἕλληνας ἔκανε τὴν φυσικὴ μεταφυσικὴ», τὴν ὁμορφιὰ ἰδέα, τέχνη, θερησκεία.

Ἡ ἑλληνικὴ φύση εἶναι μιὰ φύση ποῦ δὲν νοιώθεις τὴν ἀνάγκη νὰ κατακτηθῆς. Κι αὐτὸ γιατί τὸ τοπίο σοῦ δίνεται μόνο του. Σοῦ δίνεται ἡ ὁμορφιὰ ἄνετα, τὸ ἴδιο κι ἡ ἱστορία. Ἡ φυσικὴ κι ἡ ἱστορικὴ πραγματικότητα τοῦ τόπου μπαίνει ἀπλόχωρα μέσα σου. Ἀπὸ μικρὸ παιδί κατόκτησες τὸ βουνό, τὸ νερό, τὴν πεδιάδα. Τὸ ἴδιο και τὴν ἱστορία ποῦ λέγεται Σαλαμίνα — Σούλι. Νοιώθεις φυσικὰ και ἱστορικὰ ἐξοικειωμένος. Κάποτε τὰ Κρητικὰ ἢ Ἡπειρώτικα βουνὰ θαρρεῖς πὸς δὲν τὰ κατέχεις. Νομίζεις ὅτι ἐκεῖνα σὲ κατέχουν. Νοιώθεις τὴν ἐπιθυμία νὰ γίνῃς κατακτητὴς τους, μὰ πρὶν ἢ ἐπιθυμῆς σου ὠριμάσει, εὐκόλα γίνεσαι μαζώχτρα τῆς ἑλληνικῆς κορυφῆς ἢ «ραβδιστῆς» τῆς θεόρατης, ψηλοβαλμένης καστανιάς. Εὐκόλα μετὰ πόδια ἀναβαίνεις τις γαιδουροπατημένες ἀτραπούς. Ἡ ματιά σου ἀπὸ μιὰ κορυφὴ — μοῦ συνέθη αὐτὸ στὴν Κατάρρα τῆς Πίνδου — μορρεῖ ν' ἀγκαλιάσει ὅλες τις κορυφές μετὸ τὴν διαύγεια και καθαρότητα τῆς ἑλληνικῆς ἀτμόσφαιρας. Θαρρεῖς πὸς ἀγγίζεις τὰ πάντα. Πὸς γεφυρώνεις τὸ φεράγγι τῆς Κρητικῆς Σαμαριάς ἢ τῆς Στερεοελλαδικῆς Παπαδιάς.

Ἡ ἑλληνικὴ φύση, παρατηρεῖ ἢ Hamilton (The Greek Way), δὲν σηκώνει σκλαβιά κι ὑποταγὴ και αὐταρχικοὺς ἀφέντες. Τύραννοι δὲν ἀνθοῦν στὸν καθαρὸ ἀέρα τῶν βουνῶν κι εὐκόλα δὲν τσακίζει ἕνα κορμὶ γεροδεμένο. Μονάχα ὅπου δὲν ὑπάρχουν βουνὰ γιὰ ἀρματολοὺς ἀπλώνεται ἡ σκλαβιά, γιατί εἶναι οἱ ἴδιες οἱ κορυφές ποῦ τέλλουνε στὸν ἄνθρωπο τὸ μήνυμα νὰ μὴν πολυλογαριάζει τὴ ζωὴ του. Πάρτε τὴν Αἴγυπτο. Στὴν Αἴγυπτο ὁ καρτὸς, ὁ μονότονος κάμπος, ἢ ἀπεραντὴ ἀχανὴς ἔκταση δὲν ἔκανε τὸν ἄρχαίο Αἰγύπτιο παρὰ νὰ σκύβῃ τὸ κεφάλι ἢ νὰ τὸ γυρίξῃ κατὰ τὸν θάνατο, τις Πυραμίδες. Ἐκεῖ οἱ Φαραὼ μοναρχικὰ, δεσποτικὰ κυβερνοῦσαν ἕνα λαὸ ἐξαθλιωμένο, ὑποδουλωμένο, κατατρεγμένο. Μιὰ ὁμάδα προνομύχων ἱερέων χειριζόταν τὸ κάθε τι. Ἡ ἀπεραντοσύνη τῆς Αἰγυπτιακῆς ἐρήμου και πεδιάδας κάνει τις πυραμίδες νὰ ὑψώνονται ἀπ' τὴν γῆ σὰν τριγωνικὰ βουνὰ. Ἀκίνητες, ἀδιαπέρα-

στες, εἶναι τὸ ἴδιο τὸ πνεῦμα τῆς ἐρήμου ἀποκρυσταλλωμένο σὲ γρανίτη — μιὰ γιγαντιαία γεωμετρικὴ σύνθεση, μιὰ ἀέναη διαδοχὴ ἀπὸ γωνίες γίνεται καμπύλες και ξαναγίνονται γωνίες σὺμφωνα μετὸς νόμους τῶν ἀστεριῶν ποῦ κινοῦνται ἀκίνητα, μέσα στὸ στερεώμα. Ἀκίνητες πυραμίδες, Σφίγγες, μάσκες, μύμμες! Καμμιὰ κίνηση, καμμιὰ καινοτομία. Κι ὁ Πλάτων στους Νόμους λέει «στὴν Αἴγυπτο ὅλες οἱ μορφές εἶναι αὐστηρὰ καθορισμένες και τὰ πρότυπά τους εἶναι ἐκτεθειμένα στους Ναοὺς. Στὸν γλύπτη, στὸν ζωγράφο δὲν ἐπιτρέπεται καμμιὰ καινοτομία, ἀκόμα και σήμερα τὰ ἔργα τέχνης φτιάχνονται ἢ ζωγραφίζονται μετὸ τὴν ἴδια μορφή ποῦ εἶχαν πρὶν δέκα χιλιάδες χρόνια». Αὐτὴ τὴν ἀκνησιὰ ὁ τεχνίτης τὴν πήρε ἀπὸ τὴν ἐρημο γύρω του ἀπεραντοσύνη τῆς αἰγυπτιακῆς γῆς. Ἐνῶ τὸ κάθε ἑλληνικὸ τοπίο ἀλλάζει, ἀνανεώνεται. Ἡ ἀνανέωσή του δὲν ἐμποδίζει τὴν ἐνότητα και τὴν σταθερότητα του. Στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ τέχνη θαρρεῖς πὸς ἡ κίνηση τινάσσει τις πτυχές τῶν χιτῶνων, ἢ κίνηση διαγράφεται στὰ χεῖλη, στὰ χέρια τῶν θεῶν και τῶν ἡρώων.

Τὸ ἀρχαῖο ἀγαλμα ὑψώνεται συμμετρικὰ μετὸν ἄνθρωπο μέσα σὲ μιὰ συμμετρικὴ φύση. Τὴν ἀκνησιὰ του διαπερνάει μιὰ ἀνατριχίλα ζωῆς κι ὄχι... πυραμικοῦ θανάτου.

Ἡ ἀλλαγὴ και ἡ κίνηση τῆς φύσης δὲν ἐπιδράει στὸ μυαλὸ και στὴν τέχνη, ἀλλὰ και στὴ ζωὴ. Γίνεται ἐλευθερία μετὸ δίκαιο σπαθὶ στὸ χέρι. Μιὰ τραγικὴ μορφή ποῦ ἀνασταίνεται ἀπ' τὰ κόκκαλα τῶν Ἑλλήνων. Ἀπὸ νεκρὴ ζωντανεύει, ἀπὸ ντροπιασμένη ὑπερήφανα χαίρεται.

Ἐκεῖ μέσα κατοικοῦσες
ντροπιασμένη, ντροπαλὴ

και πὸ κάτω

Ἐσὺ ἀθάνατη, ἐσὺ θεία
ποῦ ὅ, τι θέλεις ἢμπορεῖς (στ. 82)

Ἡ ἀλλαγὴ αὐτὴ τῆς δίνει τραγικότητα στὴ μορφή, ὅπως τραγικότητα δίνει ἢ μεταπτώση τῆς ἑλληνικῆς φύσης, ἢ ψυχικὴ μεταπτώση τοῦ Ἑλλήνα. Στὴν τραγικὴ στιγμή τῆς βροχῆς ξεσπάει χαρούμενα τὸ τραγοῦδι του ὁ Ἀττικὸς ἥλιος, ὅπως μέσα στὴν τραγικότητα τῆς Ἀντιγόνης ὁ χορὸς ξεσπάει σὲ χαρούμενα τραγοῦδια:

...σκίσε τῆς θάλασσας τὸ κύμα, ὦ Πάνα,
και πέσ' ἀπ' τῆς χιονόδωρης
Κυλλήνης τις τραχιές βουνοπλαγιές σου
φάνου σὲ μᾶς, ὦ βασιλιά,
ποῦ τῶν θεῶν τοὺς χοροὺς στήνεις,
γιὰ νὰ μᾶς συντροφεύης σ' αὐτομάτητα
χοροπηδήματα τῆς Νύσας

και τῆς Κνωσσοῦ· γιατί τώρα κι ἐγὼ
θέλω νὰ πιάσω τὸ χορδῶ.

(Μεταφρ. Γρυπάρη)

Ἡ ἑλληνικὴ φύση δὲν ἔχει μόνο δραματικὲς ἀντιθέσεις. Εἶναι μὰ δυσπρόστατη φύση. Μερικὰ τοπία τῆς Ἑλλάδας, παρατηρεῖ ὁ Κασαντζάκης (Ἀναφορά στὸν Γκρέκο), εἶναι δυσπρόστατα, ὅπως ἡ συζυγία τῶν δυὸ διαφορετικῶν θεῶν τοῦ Ἄρη καὶ τῆς Ἀφροδίτης. Ἀπὸ τὴν μὰ μεριά τὸ ἀρσενικὸ βουνὸ «μπροστά σου ἀκατάδεκτος, σκληρὸς νομοθέτης, μεγάλους γκρεμνοὺς ὁ Ταῦγετος» καὶ κάτω καρτερῆ, μυλιστικά, ἡ πεδιάδα εἶναι ξαπλωμένη στὰ πόδια του σὰν μὰ ἐρωτευμένη γυναῖκα. Ἀπὸ τὴν μὰ μεριά ὁ Ταῦγετος, τὸ ὄρος Σινᾶ τῆς Ἑλλάδας, ὅπου ὁ ἀνήλεος θεὸς τοῦ Γένους ὑπαγορεύει τίς σκληρότατες ἐντολές: ἡ ζωὴ ἴνα πόλεμος, ἡ γῆς στρατόπεδο, ἡ νίκη εἶναι τὸ μόνο σου χορδῶ. Μὴ κοιμᾶσαι, μὴ στολίζεσαι, μὴ γελᾶς, μὴ μιλάς, ἕνας εἶναι ὁ σκοπὸς του, ὁ πόλεμος! Καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, στὰ πόδια τοῦ Ταῦγετος, ἡ Ἑλένη. Τὴν ὥρα πὸν ξαγριεύεσαι καὶ καταφρονᾶς τὴν γλῶσσα τῆς γῆς, ἄξαρνα ἡ ἀναπνοὴ τῆς Ἑλένης ζαλίζει, σὰν ἀνθισμένη λεμονιά τὸ νοῦ σου... Ἡ Ἑλλάδα εἶναι τὸ φίλτρο πὸν λαγορίζει μὲ ἀγῶνα τὸ χτήνος σὲ ἄνθρωπο, τὴν ἀνατολικὴν σκλαβιά σ' ἔλειθερία καὶ τὴν βάρβαρη μέση σὲ νηφάλιο λογισμό. Νὰ δώση πρόσωπο στὸ ἀπρόσωπο, μέτρο στὴν ἀμμετρία, ἰσορροπώντας τίς συγκρουόμενες τυφλὲς δυνάμεις, τέτοια ἡ ἀποστολὴ τῆς πολυβασανισμένης στεριάς καὶ θάλασσας πὸν λέγεται Ἑλλάδα».

ΜΑΡΙΑ ΠΑΤΤΙΧΗ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

ΟΥΜΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΚΕΝΝΕΝΤΥ

Ἡ ἐκθεση μὲ διάφορα προσωπικὰ ἀντικείμενα τοῦ Προέδρου Κέννεντυ πὸν εἶχε ἀνοίξει τὸν περασμένο μῆνα στὴν Ἀθήνα, μᾶς ἔδωσε τὴν εὐκαιρία νὰ πλησιάσουμε περισσότερο καὶ νὰ γνωρίσουμε καλύτερα καὶ τῶν ἄνθρωπο καὶ τὸ θεῶλο πὸν φέρει τ' ὄνομα του· καὶ αὐτὸ μὲ τὴ βοήθεια δικῶν του πραγμάτων ὅπως τὸ γραφεῖο του, μὰ σειρὰ φωτογραφίες ἀπὸ τὴν ζωὴ του, διάφορα γραπτά του καὶ διάφορα δῶρα πὸν τοῦ εἶχαν κάνει οἱ ἄλλοι. Οἱ ἐπισκέπτες — κι ἦταν τόσο πολλοὶ — πλησίαζαν μὲ συγκινητικὴ εὐλάβεια αὐτὰ τὰ πράγματα τὰ τόσο στενὰ δεμένα μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὴ μνήμη τοῦ Τζῶν Κέννεντυ, τοῦ ἀνθρώπου πὸν ἄφησε βαθεῖα τὰ χνάκια τῆς παρουσίας του στὴν ἐποχὴ μας, ἄφησε βαθεῖα σημάδια ἀνθρωπιὰς σὲ ἑκατομμύρια ἀνθρώπους ψυχές.

Πρῶτο-πρῶτο ἦταν τὸ γραφεῖο του τριγυρισμένο ἀπὸ πολύχρωμες ἀμερικάνικες σημαίες. Αὐτὸ τὸ παλῶ, βαρὺ, σχεδὸν ἀνοιχτόχρωμο ἔπιλο τὸ πῆρε παραμερισμένο καὶ παρατεταμένο καὶ τὸ ἔκανε «σκεῦος ἐκλογίης», τὸ ἀγάπησε καὶ τ' ἄφησε τώρα κειμήλιο ἱστορικὸ στὴ μεγάλη του χώρα. Σ' αὐτὸ τὸ γραφεῖο γράφτηκαν πολλὰ σπουδαία καὶ κρίσιμα ἔγγραφα, συζητήθηκαν καὶ λάρθηκαν πολλὲς ἱστορικὲς ἀποφάσεις, ἄλλὰ καὶ στὸ ἴδιο αὐτὸ γραφεῖο ὁ μικρούλης γυιὸς τοῦ Προέδρου ἔφτιαχνε τὰ παιχνίδια του. Ἄνοιγε μὰ μικρὴ πορτοῦλα πὸν ἦταν στὸ μπροστινὸ μέρος τοῦ γραφείου, ἔμπαινε μέσα, καὶ περιμένε πὰ κάποιον πὸν θὰ ἐρχόταν, θὰ κτυποῦσε τὴ πόρτα, θὰ κρατοῦσε ἂν εἶναι κανένας ἐκεῖ, καὶ τότε ὁ μικρούλης Τζῶν θὰ πεταγόταν ἀπὸ μέσα καὶ θὰ τὸν «ξάφνιαζε».

Αὐτὸς ὁ συνδυασμὸς τοῦ πολὺ σπουδαίου καὶ ἐπίσημου, μὲ τὸ πολὺ ἄπλο καὶ ἀνθρώπινο, εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς ἐκθέσεως ὅπως εἶναι σὲ πολλὲς περιπτώσεις, ἕνα ἀπὸ τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς ἀμερικάνικης ζωῆς.

Ἔτσι λίγο πὸν κάτω ἀπὸ μὰ φωτογραφία μὲ τὸν Πρόεδρο Κέννεντυ, νὰ συζητᾶται σοβαρὰ θέματα μὲ τοὺς συνεργάτες του ἢ ἐπισήμους ξένους του, ὑπάρχει μὰ ἄλλη μὲ τὸν ἴδιο νὰ παίξει, σωστὸ μεγάλο παιδί κι αὐτὸς, ἀνάμεσα σ' ἕνα σμάρι ἀπὸ χαρούμενα ἀμερικανᾶκια. Καὶ λίγο πὸν πέρα ἀπὸ ἕνα γράμμα πὸν τὸ ἔγραψε μικρὸς στὴ μητέρα του καὶ τῆς παραπονίεται ὅτι εἶχε χάσει βάρος καὶ δὲν εἶχε ψηλώσει καθόλου, ὑπάρχουν κατὶ ἰδιόγραφες σημειώσεις του ἀπὸ τὸν καιρὸ πὸν εἶχε ξεσπάσει ἢ κρίση τῆς Κούβας.

Οἱ φωτογραφίες τῆς ἐκθέσεως εἶναι παρμένες ἀπὸ ὅλα τὰ μεγάλα κεφάλαια τῆς ζωῆς του. Ἀπὸ τὴ νεανικὴ του ζωὴ, τὴ ζωὴ στὸ στρατό, τίς μέρες τῶν πολιτικῶν ἀγῶνων, τίς μέρες ἔπειτα τῆς μεγάλης τιμῆς καὶ τῆς μεγάλης εὐθύνης, καὶ τέλος τίς φωτεινὲς μέρες τῆς οικογενειακῆς του εὐτυχίας. Καὶ παντοῦ αὐτὸ τὸ νεανικὸ, ἴσιο, ἀποφασιστικὸ πρόσωπο, παντοῦ αὐτὸ τὸ πλατύ, ἀνεπιτήδευτο, φωτεινὸ, χαμογέλιο. Εἶναι ὅμως καὶ μερικὲς φορὲς πὸν αὐτὸ τὸ πρόσωπο δείχνεται σκυθρωπὸ, συνοφρυωμένο, σχεδὸν τραγικὸ. Ἦταν οἱ φορὲς πὸν βάραινε ἀπὸ πολλὰ μαῦρα σύγνεφα ὁ ὀρίζοντας τοῦ κόσμου γύρω του. Τότε σίγουρα κοντὰ στὰ τόσα ἄλλα, θὰ ἔρχόταν στὸ μυαλὸ του καὶ κείνη ἡ παλῶ ναυτικὴ προσευχὴ πὸν τόσο τοῦ ἄρρεσε. «Θεὲ μου, ἡ θάλασσά σου εἶναι τόσο μεγάλη καὶ ἡ βάρκα μου τόσο μικρὴ». Γιατὶ μέσα σ' αὐτὸν τὸν ἀνεξερεύνητο, ἀκατανόητο, ἐπικίνδυνο κι ἀπέραντο κόσμον πὸν ζοῦμε, θὰ ἔρχονταν στιγμὲς πὸν κι ὁ καπετάνιος τοῦ μεγαλύτερου καραβιοῦ, ὅπως εἶναι οἱ Η.Π.Α., θὰ

αισθάνεται τη θάλασσα γύρω του τόσο μεγάλη και τη βάρκα του τόσο μικρή...

Οι φωτογραφίες με τη γυναίκα του και τα παιδιά του ήταν από τις εκφραστικώτερες και συγκινητικώτερες. Ήπαρχει τόση αγάπη και τόση στοργή μέσα σ' αυτές. Έκει δὲν είναι πιά ὁ Πρόεδρος τῶν Η.Π. και ἡ κυρία Πρόεδρος. Είναι κάτι πολύ πὸ ταπεινὸ ἀλλὰ και πολύ πὸ οἰκειο, ἕνα νέο ἀγαπημένο ζευγάρι και δυὸ συμπαθῆστα και χαριτωμένα παιδιά. Μία εὐτυχημένη οἰκογένεια ἀνάμεσα στίς τόσες ἄλλες. Σ' αὐτὸ τὸ τμήμα ἦσαν ἀκόμη και ἄλλες φωτογραφίες με τὸν Κέννεντυ νὰ παίξει και ν' ἀστειεύεται με τὰ «τρελλοπαῖδα» τῆς παρέας του. Ἀπλὰ κι ἀφρονίστα ντυμένοι φαινόταν πὸς διασκέδαζε ἀρκετὰ με τὴ συντροφιά τῶν μικρῶν του φίλων.

Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος πὸν ἔφτασε ἔτσι ἀπλὸς και μ' ἀχτένιστα μαλλιά στὴ ψηλότερη κορφή, πὸν ἤξερε νὰ σκέπτεται, ν' ἀποφασίσει και νὰ χαμογελά, ἤξερε ἐπίσης νὰ φέρεται τὸ ἴδιο καλὰ με τοὺς ἀρχόντες τοῦ κόσμου τούτου, ὅπως και με τοὺς ἀπλοὺς ἀνθρώπους τοῦ κόσμου τούτου, και τὰ παιδιά. Ἦταν ἕνας ἡγέτης πὸν δὲν ἔπαυε νὰ εἶναι ἄνθρωπος, κι ἕνας ἄνθρωπος πὸν τοῦ ἀξίει νὰ εἶναι ἡγέτης. «Τὸν σκεπτόμαστε, ἔγραφε κι τὰ τὸν θάνατό του ἕνα ἀμερικάνικο περιοδικό, χωρὶς καπέλλο, νὰ στέκεται ἀντίκρου στὸν ἄνεμο και τὸν καιρὸ... Μπορεῖ νὰ εἰπωθῆ γι' αὐτόν, ὅπως γιὰ λίγους ἀνθρώπους σὲ μιά τέτοια θέση, ὅτι δὲν φοβόταν τὸν καιρὸ, και δὲν μάζευε τὰ πανιά του, ἀλλὰ ἀντίθετα προκαλοῦσε τὸν ἄνεμο τὸν ἴδιο, νὰ καλύτερευῆ τὴν πορεία του, και νὰ τὸν κἀνὴ νὰ πνέῃ πὸ ἐλαφρὰ και πὸ καλὰ πάνω ἀπὸ τὸν κόσμο και τοὺς λαοὺς του».

Ἕνα ἄλλο χαρακτηριστικὸ τῆς ἐκθέσεως ἦταν και ἡ ἔντονη πνευματικὴ παρουσία, τόσο σύμφωνη ἄλλωστε με τὴ προσωπικότητα και τὴ ζωὴ του. Τὰ βιβλία πὸν εἶχε γράψει, μερικὰ βιβλία πὸν ἀγαποῦσε, φωτογραφίες με ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων και καλλιτέχνες, χειρόγραφε σελίδες ἀπὸ δικὰ του κείμενα, χειρόγραφε σελίδες πὸν τοῦ εἶχαν στείλει ἄλλοι. Αὐτὸς ὁ ἴδιος, ἐπιτυχημένος πιά πολιτικὸς πὸν δὲν ξεχνοῦσε ὅμως τὸν πνευματικὸ ἄνθρωπο, ἕνα μῆνα πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατό του, μιλώντας σὲ μιά τελετὴ εἰς μνήμην τοῦ ποιητοῦ Robert Frost πὸν τόσο ἀγαποῦσε, εἶχε πει: «προσβλέπω σὲ μιά Ἀμερικὴ πὸν δὲν θὰ φοβάται τὴν ὁμορφιά και τὴ χάρι... πὸν θ' ἀμείβῃ τὰ ἐπιτεύγματα στίς τέχνες ὅπως ἀμείβουμε τὰ ἐπιτεύγματα στὸ ἐμπόριο ἢ στὴ πολιτικὴ, πὸν θὰ γίνετα σε-

βαστὴ στὸν κόσμο ὄχι μόνο γιὰ τὴ δύναμή της ἀλλὰ και γιὰ τὸν πολιτισμὸ της».

Ἡ τελευταία μεγάλη φωτογραφία τῆς ἐκθέσεως τὸν δείχνει νὰ βαδίζει μόνος του, ἀπέριττα ντυμένος, σ' ἕνα στενὸ μονοπάτι, ἀπέναντι σ' ἕνα γκρίζο, κι ἀβέβαιο οὐρανὸ.

Σ' ἕνα τέτοιο μονοπάτι πὸν ὁ ἴδιος ξάνοιγε, και πὸν ὀδηγοῦσε στὴν καλύτερη κατανόηση και συνεργασία μεταξὺ τῶν συμπολιτῶν του, ἀλλὰ και μεταξὺ τῶν πολιτῶν ὀλοκληρου τῆς γῆς, ὁ Τζῶν Κέννεντυ ἔλεσε χτυπημένος. Ἡ χώρα του ἔχασε ἔτσι τὸν πολεμικὸ της ἥρωα, τὸν τιμημένο συγγραφέα, τὸν ἔξοχο πολιτικὸ της ἄνδρα. Κι ὁ κόσμος ὀλοκληρος ἔχασε στὸ πρόσωπό του ἕνα θαρραλέο ἀγωνιστὴ στὴ μεγάλη μάχη ἐναντίον τῶν «κοινῶν ἐχθρῶν τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως εἶχε πει και ὁ ἴδιος, τῆς τυρανίας, τῆς φτώχειας, τῆς ἀσθένειας και τοῦ ἴδιου τοῦ πολέμου», ἔχασε ἕναν ἰδεολόγο πὸν ὀνειρευόταν «ἕναν εἰρηνικὸ κόσμο ὅπου οἱ ἀδύνατοι θὰ εἶναι ἀσφαλεῖς και οἱ δυνατοὶ δίκαιοι», ἕναν εἰρηνοποῖ πὸν πίστευε στὴν ἀξία τῆς εἰρήνης, «αὐτῆς τῆς εἰρήνης — εἶναι τὰ δικὰ του λόγια — πὸν κἀνει τὴ ζωὴ στὴ γῆ ἀξία νὰ τὴ ζῆ κανένας, πὸν δίνει τὴν ἰκανότητα στοὺς ἀνθρώπους και στὰ ἔθνη νὰ μεγαλώνουν και νὰ ἐλπίζουν και νὰ χτίζουν μιά καλύτερη ζωὴ γιὰ τὰ παιδιά τους».

Ὁ θάνατος αὐτὸς ἀπέδειξε, ἀλήθεια με τὴ τραγικότητα και τὴ ἔνταση, πὸς ὁ Κέννεντυ δὲν ἦταν στοὺς ἀγῶνες του αὐτοὺς μόνος. Τὸν ἀκολουθοῦσαν με τὴν καρδιά, τὸ πνεῦμα, τὴ δύναμη, ἀμέτρητοι ἄθροιοι και στίς πέντε ἡπείρους τῆς γῆς. Ὅταν ζοῦσε εἶχε ἀποκτήσει πολλοὺς ἐχθροὺς, ἰδιαιτέρως στὴ χώρα του, εἶχε δεχθῆ πολλές ἐπιθέσεις, ἰδιαιτέρως ἀπὸ ἀνθρώπους τῶν ἄκρων, γιὰ διάφορα μέτρα πὸν πῆρε ἢ ἐπρόκειτο νὰ πάρῃ. Ἡ ἱστορία σίγουρα θὰ τοῦ φανῆ πὸν δίκαια. Ἀλλὰ και σήμερα ἂν ὑπάρχουν μερικοὶ πὸν τοῦ ἀμφισβητοῦν πολλά, ἕνα πρᾶγμα εἶναι ἐκτὸς ἀμφισβητήσεως. Ἡ ἐμπιστοσύνη πὸν κἀτάφερε νὰ ἐμπνεύσει σὲ τοσοὺ πολλοὺς, μέσα σὲ τόσο λίγο χρονικὸ διάστημα. Θυμᾶμαι τώρα κείνες τίς πικρές, τίς γιομάτες ἀπογοήτευση μέρες τοῦ Νοεμβρίου 1963, και θυμᾶμαι ἀκόμη κείνον τὸν ἀπλὸ ἄνθρωπο τοῦ λαοῦ πὸν δὲν εἶχα ἀκούσει νὰ λέῃ: «μᾶς τὸν σκότασαν»... Αὐτὸ τὸ «μᾶς» πὸν τὸ εἶπαν, τὸ σκέφθηκαν ἢ τὸ αἰσθάνθηκαν ἑκατομμύρια ἀνθρώπων σ' ὄλη τὴ γῆ, αὐτὸ νομίζω ἀποτελεῖ τὴν μεγαλύτερη δόξα και τὴν ὑψηλότερη τιμὴ γιὰ τὸν Τζῶν Κέννεντυ.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΡΑΦΩΤΙΑΣ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΟΝ
κ. ΤΑΣΟΝ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗ *

—Κοντά μας βρίσκεται απόψε ο Γεν. Πραγματευτής του Έθνικού Θεάτρου της Ελλάδος κ. Τάσος Άθανασιάδης, ο οποίος στους πνευματικούς ανθρώπους του τόπου είναι γνωστός για τη μεγάλη του συμβολή στα Έλληνικά γράμματα. Είναι μυθιστοριογράφος, και ή Τριλογία του οί «Πάνθειοι» έχει αναγνωρισθεί σαν μια από τις πιο σημαντικές δημιουργίες της Λογοτεχνικής γενιάς του 30. Έχει γράψει μυθιστορηματικές βιογραφίες που έχουνε τιμηθεί με το κρατικό βραβείο, και έχουνε μεταφραστεί και τιμηθεί και στο εξωτερικό. Τελευταία δέ ή βιογραφία του του Σβάιτσερ έχει προκαλέσει τις πιο ευμενείς εντυπώσεις στο ελληνικό κοινό. Ο κύριος Άθανασιάδης δέχτηκε να κουβεντιάσει μαζί μας, γύρω από τα προβλήματα της πνευματικής δημιουργίας και να μās μιλήσει για τον τρόπο που ο ίδιος εργάζεται. Άλλο, πρώτα, ποιές οι εντυπώσεις σας από την Κύπρο κ. Άθανασιάδη;

Α:— Είμαι πολύ ευτυχής που βρίσκομαι μέσα στην ατμόσφαιρα την ήρωική της Κύπρου. Άπό χρόνια ήθελα νάρθω και τώρα συνοδεύοντας το Έθνικό Θέατρο έχω την ευκαιρία κι' εγώ μαζί με τους καλλιτέχνες του Θεάτρου αυτή την ατμόσφαιρα της πνευματικής γιατί έμεις τα μετουσιώνουμε πνευματικά όλα τα θέματα μεταφράσεως. Γνωρίζοντας τους πνευματικούς ανθρώπους της Κύπρου βλέπω πόσο είναι αλληλένδετοι με τους ανθρώπους της δράσεως, στον κοινό άγώνα τους για την Ένωση της Μεγαλονήσου με την μητέρα Ελλάδα.

—Νά μās επιτρέψετε τώρα κ. Άθανασιάδη να σās κάμουμε μια ερώτηση γύρω από το έργο σας. Και πρώτα μια ερώτηση που είναι ίσως άποτέλεσμα περιοργείας, αλλά πνευματικής περιοργείας. Γιατί επιμένετε να εργάζεσθε με τόσο άφοσίωση στη μυθιστορηματική βιογραφία;

—Νά σās απαντήσω. Κατ' άρχην ένας μυθιστοριογράφος, είναι ένας δύναμει βιογράφος, διότι στα μυθιστορημάτα του δεν κάνει τίποτα άλλο από το να συμπλέκει την ζωή του ενός με την σταδιοδρομία του άλλου. Βιογραφώντας τους ήρωές του δεν κάνει τίποτε

άλλο παρά να θεμελιώνει μια ζωή ανθρώπινη. Έτσι το πήδημα από την βιογραφία μās φανταστικής ζωής στην βιογραφία μās πραγματικής σταδιοδρομίας δεν είναι μεγάλο, φτάνει να μορφή να πειθαρχήσει τη φαντασία του.

—Έχετε ασχοληθεί ως τώρα με μεγάλες μορφές, της ιστορίας, της τέχνης, της σύγχρονης και της παλαιότερης, αλλά ποτέ με καμιά ελληνική μορφή. Γιατί κ. Άθανασιάδη δεν βιογραφείτε και Έλληνες στις μυθιστορηματικές σας βιογραφίες;

—Είναι εύλογον το ερώτημά σας. Μου το έχουν κάνει συχνά. Και δεν μου είναι δύσκολη ή απάντησις. Ήθελα να πω ότι κατ' άρχην είμαι ένας μυθιστοριογράφος, το διαστέλλω από τον καθαρά βιογράφο γιατί ένας βιογράφος μπορεί κάλλιστα να μίν κάμη έργον φαντασίας. Ή το έργον φαντασίας του να είναι ή ελάσσων δημιουργία του μέσα στο έργο. Εγώ είμαι μυθιστοριογράφος και όπως ένας μυθιστοριογράφος εμπνέεται από την ζωή το ίδιο μπορεί ένας μυθιστοριογράφος να εμπνευστή και ν' άγαπήση ένα πνεύμα, που μπορεί να λέγεται Ντοστογιέφσκυ, να λέγεται Τολστόϊ, να λέγεται Σβάιτσερ, ξεκινά λοιπόν, πρώτα από την άπήχηση που έχει μια σταδιοδρομία μέσα μου και τότε αισθάνομαι την άνάγκη να την αναδημιουργήσω, βιογραφώντας την. Όπως θά μπορούσε να με συγκινήση ένα γεγονός, ένας άνθρωπος, μια γυναίκα και να γράψω ένα έργο φαντασίας. Καθένας, κάθε δημιουργός, ακολουθεί ένα δρόμο από τις έσωτερικές παρορμήσεις του. Κάποτε με γοήτευσε το πνεύμα του Ντοστογιέφσκυ, αισθάνθηκα την άνάγκη να τον βιογραφήσω. Όπως με είχε γοητεύσει ο Καποδίστριας όταν εκπροσωπούσε τα συμφέροντα του Τάσου, μέσα σε κείνες τις δολοπλοκίες του Συνεδρίου της Βιέννης. Τελευταία με συγκίνησε το ήθικo μεγαλείο που ακτινοβολεί σε μια εποχή όπως ή δική μας, που τόσο μηχανοκρατείται, το μεγαλείο του Άλθέριου Σβάιτσερ. Βέβαια με συγκινούνε πολλές μορφές μέσα στον ελληνικό κόσμο και τώρα το καταλαβαίνω πως το νέο έργο μου το βιογραφικό θά είναι από την ελληνική πνευματική ζωή. Έτοιμάζω, πλουτίζω τον φάκελλό μου, γιατί θά γράψω μια βιογραφία, ένα τρίπτυχο μάλλον που θά βιογραφώ τρεις τραγικούς τρελούς, της λογοτεχνίας μας, τρεις έστυρωμένους, όπως τους λέγω. Τον Βιζυηνό, τον Μητσάκη, και τον Φιλύρα. Αλλά ως προς την ερώτησή σας, γιατί ως τώρα βιογραφώ ξένους. Άν με έφερε κάτι στην βιογραφία, ύστερα από το μυθιστόρημα, είναι γιατί πάν-

* Η συνέντευξη αυτή δημοσιεύεται κάπως άρροπορμένη για λόγους τεχνικούς.

τοτε και από παιδί θαύμαζα τή σταδιοδρομία ενός ανθρώπου, τους αγώνες του όσπου ν' ανέβη σκαλι σκαλι και να φτάση στο κορυφαίο και απ' εκεί πιά να μην ανήκη μόνο στον έαυτότου, αλλά στην ανθρωπότητα ολόκληρη είτε ως πνευματικός άνθρωπος, είτε ως άνθρωπος δράσεως.

— Αντιλαμβανόμαστε κ. 'Αθανασιάδη ότι συντελείται ένα είδος επιστροφής στις ελληνικές ρίζες από την γενιά του 30 που είχε ξεκινήσει κατά κάποιον τρόπο για να προσαρμοσθή στο ευρωπαϊκό κλίμα, πριν από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Βλέπουμε επιστροφή εις τον Μακρυγιάννη, εις τον Παπαδιαμάντη τώρα έσείς μās λέτε ότι σχεδιάζετε να δώσετε βιογραφίες τριών από τους 'Ελληνες λογοτέχνες που πέρασαν. Μπορείτε να μās πητε λίγα λόγια γι' αυτή την επιστροφή στις ελληνικές ρίζες;

— Πολύ σωστά επισημάνετε ότι η γενεά του 30, ήθελσε να ανανέωση, να φέρη μιά ανανέωση στον τομέα της λογοτεχνίας μας. Με χαρακτηρισίζουν ως τον τελευταίο, τον νεότερον της γενεάς του 30, που συνδέω την νεώτερη γενεά. 'Η γενεά του 30 είχε μιά διπλή δράσεως απόδοσης. 'Απ' την μιά ήταν οι 'Ελληνοκεντρικοί οι όποιοι είχανε σκύψει και άντλούσαν την έμπνευσή τους από τις ελληνικές πηγές. Άλλοι είχανε στρέψει τα φάτα τους στην Εύρώπη. Μέσα στα χρόνια, στις δεκαετηρίδες που μεσολάβησαν και που φέρνουνε αυτή τή στιγμή τής πατρίδας μας, μέσα στην Ευρωπαϊκή οικογένεια και αναγκαζόμεθα όλοι να εύθυραμισθούμε, τόσο στην οικονομία σας όσο και γενικώτερα στην πνευματική και κοινωνική μας ζωή, αυτόμάτως γενιέται το έρώτημα, πώς μπορούμε να ανήκουμε μέσα στην ευρωπαϊκή οικογένεια, και συγχρόνως να διαφυλάξουμε ότι αυθεντικό έχουμε ως λαός, ώστε να μην αποχρωματιστούμε. Αυτό είναι το πρόβλημα, που το ζούμε πολύ έντονα αυτήν την εποχή και είναι ένα πρόβλημα για το όποιο με το όποιο μιλούμε, συζητούμε, το μεταφέρουμε στις δημιουργίες μας. 'Επιστρέφουνε λοιπόν εκείνοι που είχανε στρέψει την πηξίδα προς την Εύρωπη, επιστρέφουνε τώρα στην 'Ελλάδα, διότι μόνον επιστρέφοντες και άντλούντες από τις ελληνικές πηγές, θα μπορούμε και μεις με τον τρόπο μας να συντελέσουμε στο να κρατηθώ ότι αυθεντικό υπάρχει ελληνικό στοιχείο. Μέσα σ' αυτό τον νέο προσανατολισμό, έχω και εγώ μιά στάση την όποια εκφράζω με την νέα τριλογία που αρχίζω να γράφω. Είναι ένα τρίπτυχο με το γενικό τίτλο «Αίγαιο Μητέρα μου». Και ό προ-

τος τόμος τον όποιον εργάζομαι έχει κατά εύτυχήν σύμπτωσην ήρωίδα του, μιά κοπέλλα από την Κύπρο.

— Αυτό είναι πολύ ενδιαφέρον κ. 'Αθανασιάδη πώς, συμβαίνει να...

— Πηγαίνει σ' ένα νησί, για να φέρη λουλούδια στον τάφο του πατέρα της, που ήτανε νήπιος, όταν εκείνος μ' ένα υποβρύχιο, σαν 'Αγγλος στρατιώτης αποβιβάστηκε στο νησί αυτό για να τοποθετήση πομπούς, και εκεί φυσικά οι Γερμανοί ανεκάλυψαν αυτό το κλιμάκιον και τους εκότωσαν όλους. Είχανε βοή τραγικό θάνατο. Το παιδί άκουγε από την μητέρα του την τραγωδία του πατέρα του, και τώρα πιά το κορίτσι, είναι ένα κορίτσι που τέλειωσε το σχολείο, και το είχε τάμα να πάη ένα καλοκαίρι να γνωρίση το νησί, όπου ό πατέρας του τέλειωσε τή ζωή του. 'Έτσι μου δίνεται κ' η εύκαιρία να μελετήσω πολλά λαογραφικά της Κύπρου, να γνωρίσω πλέον την ατμόσφαιρα των τελευταίων 50 χρόνων, κοινωνική και γενικά πνευματική της Κύπρου για να μπορώ να αποδώσω και την ήρωίδα του βιβλίου μου. Μέσα σ' αυτό το βιβλίο προσπαθώ να εξάρω—όπως και άλλοι συνάδελφοί μου, τις ελληνικές αξίες, γιατί αυτή νομίζω είναι πιά η στάση κάθε Έλληνας δημοουργού: στο χρέος που αισθάνεται να συντελέση στο να μείνουνε αναλλοίωτες από το πέρασμα του χρόνου οι ελληνικές αξίες. Και αυτό ακριβώς είναι το θέμα μās όμνίας μου, που θα έχω την τιμή να ακούσουν οι άκρατες σας από το Σταθμό. 'Η όμνία μου για τον Περικλή Γιαννόπουλο, που ύπηρεξε ένας γενναίος 'Ακρίτας στα σύνορα του ελληνικού πνεύματος.

— Πιστεύετε δηλ. ότι ό Περικλής Γιαννόπουλος έχει επιδράσει πάνω στο ελληνικό πνεύμα, εύρύτερα και βαθύτερα απ' ότι θα υπέθετε κανείς πριν από τριάντα χρόνια ως πούμε;

— Όταν το 1900 έκανε το κήρυγμά του για έναν ελληνικό τρόπο ζωής, ή απήχηση που είχε ήταν ελάχιστη και αυτό τον είχε απογοητεύσει, και ήτανε ίσως μιά από τις βαθύτερες αιτίες που είχε αυτό τον τραγικό θάνατο. 'Αλλά ενώ φαινόταν ότι ή απήχησίς του ήτανε τότε μικρή, και το κήρυγμά του μάταιο, σέ μιά εποχή που ή 'Ελλάδα δεν είχε τίποτε να αντίταξη μπροστά εις την Εύρωπη, εν τούτοις επηρέασε όσο ελάχιστες προσωπικότητες, τους επώνους του, όπως ό Σικελιανός ό Πικιώνης, ή ή 'Αγγελική Χατζημυχαήλ. Όλοι βλέποντας την ελληνική πραγματικότητα από την σκοπιά του Περικλή Γιαννόπουλου ανεκάλυψαν και εξήραν τις ελληνικές αξίες. 'Αν σήμερα έχουμε

ένα δικό μας τρόπο αρχιτεκτονικής, έχουμε ένα δικό μας τρόπο γλυπτικής, εάν έχουμε λαογραφική τέχνη, εάν έχουμε ένα ύφος ελληνικό, αυτό θεωρητικά τουλάχιστον τὸ εἶχε υποδείξει ὁ Περικλής Γιαννόπουλος. Καὶ νομίζω αὐτὴ τὴν στιγμή ὅπου ἀντιμετωπίζουμε αὐτὸ τὸ πρόβλημα τοῦ νὰ ὑπάρξουμε ὡς λαὸς μέσα στὴν εὐρωπαϊκὴ οἰκογένεια, χωρὶς νὰ ἀφελληνιστοῦμε αἰσθανόμεστε ὅτι γίνεται γιὰ μᾶς ὁ Περικλής Γιαννόπουλος ἕνα σύμβολο, γι' αὐτὸ τὸν ἀγῶνα νὰ ἐπιβιώσουμε ὡς φυλὴ καὶ ὡς πνεῦμα.

—Καὶ μὰ τελευταία ἐρώτηση, κύριε Ἄθανασιάδη πὺ νομίζω ὅτι θὰ συνεχίση κατὰ ἀπὸν τρόπο τὴν τελευταία σας παρατήρηση... Στὰ τελευταία χρόνια βλέπουμε τὴν ἑλληνικὴ δημιουργία, τὴν πνευματικὴ ἔννοια, νὰ ξεπερνᾷ τὰ ἑλληνικὰ σύνορα, καὶ νὰ βρισκῆ ἀπήχηση σὲ παρὰ πολλὰς χώρες τοῦ ἐξωτερικοῦ. Πιστεύετε ὅτι ὑπάρχουν προοπτικὲς ἢ ἑλληνικὴ πνευματικὴ δημιουργία νὰ ξεπλωθῆ μὲ τὴν εὐρύτητα ὅση θὰ ἤλπιζε κανεὶς καὶ ὅση θὰ περιμένε κανεὶς ἀπὸ μιὰ φυλὴ πὺ στὸ παρελθὸν ἔχει σφραγίσει μὲ τὴν παρουσία τῆς τὸν πολιτισμὸ τοῦ κόσμου;

—Πιστεύω πὺς ἢ πνευματικὴ δημιουργία εἶναι ἢ συνεισφορὰ τῆς Ἑλλάδος, στὸ σύγχρονο κόσμο. Μονάχα μὲ αὐτὴν μπορούμε νὰ προσφέρουμε κάτι. Ὅποτε ἀπὸ τὸν δρόμο πὺ μᾶς ἀνοίξε ὁ μεγάλος Νίκος Καζαντζάκης ἀρχισαν νὰ προσέχουν τὴν λογοτεχνία μας. Ἀξιόλογα λογοτεχνικά ἔργα ἔχουν μεταφραστῆ καὶ ὀλοένα ἀπὸ τὴν μᾶ χώρα μεταπιδῶν στὴν ἄλλη καὶ ἄλλους πειθουν, διότι τὸ ὑποπτεύονταν ὅτι ὑπάρχει αὐτοφυῆς ἑλληνικὴ ζωὴ, ἄλλους τοὺς ξαφνάζουν γιὰτὶ δὲν τὸ φαντάζονταν. Γιὰ πολλοὺς ἢ Ἑλλάς εἶναι μόνον ἢ κλασσικὴ Ἑλλάς. Τὰ ἔργα αὐτά, εἶναι μοῖρα τῆς γλώσσας μας, τὴν ξέρουμε μόνον ὅσοι ἀγαποῦν τὴν Ἑλλάδα. Μὲ πολλὴ δυσκολία μεταφράζονται καὶ ὑπάρχουνε πληθὸς ἀκόμα ἀξιολογώτατα ἔργα, πὺ διὰ τὸν α ἢ τὸν β λόγον δὲν ἔχουν μεταφραστῆ. Ἐδῶ νομίζω πὺς ἢ συμβολὴ τοῦ κράτους θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι πὺ οὐσιαστικὴ γιὰτὶ ξέρουμε ὅλοι πὺσο οἱ πνευματικοὶ ἐκπρόσωποι τῶν ἄλλων κρατῶν θεωροῦνται πρέσβεις στὶς διάφορες χώρες, πὺσο συμβάλλουν εἰς τὸ νὰ αὐξάνεται ἢ αἴγλη ἑνὸς κράτους, εἰς τὴν κορίστρα τῶν πνευματικῶν ἀγωνισμάτων. Εἶμαι ὡστόσο αἰσιόδοξος πὺς σιγά-σιγά θὰ ἀνακαλυφθοῦνε τὰ ἀξια ἔργα πὺ μεταφραζόμενα θὰ ὀλοκληρώσουν τὴν ἐντύπωση ὅτι ἢ σύγχρονη Ἑλλάς μπορεῖ νὰ εἶναι ἕνας ἐπίγονος τῆς κλασσικῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ ἕνας ἐπίγονος πὺ μπορεῖ νὰ φέρῃ μιὰ νέα πνευ-

ματικὴ ἄνθηση.

—Σὰς εὐχαριστοῦμε πάρα πολλὴ κ. Ἄθανασιάδη πὺ εἶχατε τὴν καλωσύνη νὰ κουβεντιάσετε μαζί μας.

—Καὶ ἐγὼ σὰς εὐχαριστῶ πὺ μοῦ ἀνένετε τὴν τιμὴ, καὶ μοῦ δώσατε τὴν εὐκαιρία, νὰ πῶ λίγα λόγια καὶ ν' ἀκουστῶ ἀπὸ τοὺς κύριους ἀδελφοὺς μας.

Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Κύριε Διευθυντά,

Ὅλες οἱ πόλεις τῆς Εὐρώπης, Ἀμερικῆς καὶ ἀρκετῶν ἄλλων χωρῶν ἔχουν τὴν Δημοτικὴ τους Βιβλιοθήκη, τὸ λαϊκὸ τους πανεπιστήμιο, ὅπως ἀποκαλοῦνται οἱ Δημοτικὲς βιβλιοθήκες.

Εἰς τὴν Κύπρον ἢ Λεμεσός, τὸ Βαρώσι, ἢ Πάφος καὶ ἀρκετὰ ἀγροτικὰ κέντρα ἔχουν τὴν δικὴ τους Δημοτικὴ ἢ Κοινοτικὴ βιβλιοθήκη.

Ἡ μόνη πόλις τῆς Κύπρου πὺ στερεῖται Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης εἶναι ἢ Λευκωσία, ἢ πρωτεύουσα τῆς Κύπρου.

Διὰτὶ αὐτὴ ἢ ἀδικία πρὸς τοὺς κατοίκους Λευκωσίας;

Νομίζω πὺς οἱ ἀρμόδιοι πρέπει νὰ φροντίσουν νὰ συσταθῆ τὸ συντομώτερο μιὰ Δημοτικὴ βιβλιοθήκη στὴ Λευκωσία πὺ νὰ ἐξυπηρετῆ τὶς πνευματικὲς ἀνάγκες τῶν κατοίκων.

Ἡ βιβλιοθήκη δὲν δύναται νὰ ἐξυπηρετῆ τὸν σκοπὸν τῆς, ἀν δὲν εἶναι δανειστικὴ, καὶ πάνω σ' αὐτὲς τὶς βάσεις πρέπει νὰ γίνῃ ἢ σύστασις τῆς Δημοτικῆς βιβλιοθήκης.

Οἱ ἀρμόδιες ἀρχὲς θὰ μπορούσαν ἀντὶ ἐλαχίστου ἐμμέσου φόρου, νὰ ἐκάλυπταν τὰ ἐξοδα μιᾶς τέτοιας βιβλιοθήκης.

ΚΩΣΤΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΙΣ

ΑΠΟ ΕΝΑ ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ SIMONE WEIL

Ἀπὸ τὸ βιβλίον τῆς **Simone Weil**: «Ἡ βαρύτης καὶ ἢ χάρις»: Εἶναι εἶδος ἡμερολογίου μεταξὺ 1940—42, κατὰ τὴν γερμανικὴ κατοχὴ, μιᾶς νεαρῆς Ἑβραίας, καθηγήτριας τῆς φιλοσοφίας. Πέθανε στὰ 1943, στὴν Ἀγγλία. Πατέρας τῆς ἦταν ἕνας Παρισινὸς γιὰτρός, Γεννημένη στὰ 1909, πιστεύει ἀπόλυτα ὅτι διδάσκει. Εἶναι μιὰ νέα κοπέλλα, βασιζόμενη ἀπὸ μιὰ κλίση φυσικῆς φιλανθρωπίας πὺ θὰ τὴν ὀδηγήσῃ πρὸς τοὺς ἄλλους, πρὸς τὴν ὑπερφυσικὴ φιλανθρωπία, πρὸς τὸν θάνατο. Δὲν μπορεῖ ν' ἀντέξῃ στὴν ἀνάγκη νὰ μοιραστῆ τὴν ἀθλιότητα τῶν ἄλλων. Εἶναι, θὰ εἶναι σ' ὀλη τῆς τῆ σύντομη ζωὴ: ἢ ἐρωμένη τῆς δυστυχίας. Θέλησε νὰ γίνῃ καθολικὴ. Διστάζει. Ἐν τούτοις ἀρνείται, γιὰτὶ ἀνῆκει στὸν κόσμο πὺδυναί ἔξω ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, λόγῳ τῆς ὀρθολογιστικῆς τῆς μορφώσεως, τῆς ἐξυπνάδας τῆς, τῆς ἀγάπης τῆς γιὰ τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα,

της φιλίας της με τούς άπιστους. Ἡ Simone Weil ὑπῆρξε μετὰ τὸν πόλεμο, καὶ προφήτις καὶ μάρτυς τοῦ Ἀπολύτου.

ΤΟ ΕΓΩ

Δὲν κατέχουμε τίποτε στὸν κόσμο — γιατί ἡ τύχη μπορεῖ νὰ μᾶς τὰ πάρη ὅλα — ἐκτὸς τὴν δύναμη νὰ λέμε «ἐγώ». Εἶν' αὐτὸ πού πρέπει νὰ δώσουμε στὸν Θεό, δηλαδή νὰ καταστρέψουμε. Δὲν ὑπάρχει ἀπολύτως καμμιά ἄλλη ἐλεύθερη πράξη πού νὰ μᾶς ἐπιτρέπεται, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν καταστροφή τοῦ ἐγώ... Κάθε πράγμα πού εἶναι πολῦτιμο μέσα μου, χωρὶς ἐξαίρεση, ἔρχεται ἀπὸ ἄλλοῦ, ὅχι σὰν δωρεά, ἀλλὰ σὰν δάνειο πού πρέπει διαρκῶς ν' ἀνανεώνεται. Κάθε τι πού εἶναι μέσα μου, χωρὶς ἐξαίρεση, εἶναι ἀπολύτως χωρὶς ἀξία. Καὶ μετὰ τῶν δωρεῶν πού ἦλθαν ἀπὸ ἄλλοῦ, διδίδηποτε οἰκειοποιηθῶ γίνεται ἀμέσως χωρὶς ἀξία...

ΠΡΟΣΦΟΡΑ

Δὲν μποροῦμε νὰ προσφέρουμε ἄλλο πράγμα ἀπὸ τὸ ἐγώ, καὶ ὅ,τι ὀνομάζουμε προσφορά δὲν εἶναι παρά μιὰ ἐτικέττα τοποθετημένη πάνω σὲ μιὰ ἀντεκδίκηση τοῦ ἐγώ. Τίποτε στὸν κόσμο δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς ἀφαιρέσει τὴ δύναμη νὰ ποῦμε ἐγώ. Τίποτε, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἄκρα δυστυχία. Τίποτε δὲν εἶναι χειρότερο ἀπὸ τὴν ἄκρα δυστυχία, ἡ ὁποία, ἐκ τῶν ἐξῶθεν, καταστρέφει τὸ ἐγώ, ἄφοῦ ἀπὸ τότε δὲν μποροῦμε νὰ τὸ καταστρέψουμε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι. Τί συμβαίνει σ' ὄσους ἡ δυστυχία κατέστρεψε ἐκ τῶν ἐξῶθεν τὸ ἐγώ; Γι' αὐτοὺς δὲν μποροῦμε νὰ φανταστοῦμε παρά τὴν ἐκμηδένιση μὲ τὴν ἄσθη ἢ ὀλιστική ἀντίληψη...

...Τὸ ὅτι ἔχασαν τὸ ἐγώ, αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι δὲν ἔχουν πιά ἐγωισμόν. Ἀντίθετα. Βέβαια, αὐτὸ κάποτε συμβαίνει, ὅταν παράγεται μιὰ ἀφοσίωση σκόλου. Ἀλλὰ κάποτε τὸ ἄτομο καταπίπτει στὸν γυμνὸ ἐγωισμό, τὸν φυτικό. "Ἐνα ἐγωισμό χωρὶς ἐγώ.

ΤΟ ΑΔΥΝΑΤΟΝ

Ἡ ἀνθρώπινη ζῶη εἶναι ἀδύνατη. Ἀλλὰ μόνον ἡ ἰδυστυχία μᾶς τὸ κάνει αἰσθητό. Τὸ ἀδύνατον καλόν: «Τὸ καλὸ φέρει τὸ κακό, τὸ κακὸ τὸ καλὸ, καὶ πότε θὰ τελειώσει αὐτό;» Ἡ ἐπιθυμία εἶναι ἀδύνατη. Καταστρέφει τὸ ἀντικείμενό της. Οἱ ἔραστες δὲν μποροῦν νὰ εἶναι ἕνας οὔτε ὁ Νάρκισσος νὰ εἶναι δύο. Δὸν Χουάν, Νάρκισσος. Ἐπειδὴ ἡ ἐπιθυμία γιὰ κάτι εἶναι ἀδύνατη, πρέπει νὰ ἐπιθυμοῦμε τὸ τίποτα.

Ο ΑΛΛΟΣ

...Ἰν' ἀντιληφθῆνασαι κάθε ἀνθρώπινο ὄν (εἰκόνα τοῦ ἔκτυπός σου) σὰν μιὰ φυλακὴ ὅπου κατοικεῖ ἕνας φυλακισμένος, μὲ ὅλο τὸ σύμπαν γύρω του. Ἡ Ἡ-λέκτρα, κόρη ἐνὸς ἰσχυροῦ πατέρα, κατήντησε σκλάβη, δὲν ἔχει ἐλπίδα παρά στὸν ἀδελφὸ της. Βλέπει ἕνα νεαρὸ ἄνδρα πού τῆς ἀγγέλλει τὸν θάνατο αὐτοῦ τοῦ ἀδελφοῦ — καὶ τὴ στιγμή τῆς μεγαλύτερης ἀγωνίας — ἀποκαλύπτεται ὅτι αὐτὸς ὁ νέος εἶναι ὁ ἀδελφός της. «Πίστευαν ὅτι αὐτὸς ἦταν ὁ κηπουρός». Ν' ἀναγνωρίσεις τὸν ἀδελφὸ σου. σ' ἕνα ἄγνωστο, ψ' ἀναγνωρίσεις τὸν Θεὸ στὸ σῆμα.

ΑΓΑΠΗ

Δὲν εἶναι ἐπειδὴ ὁ Θεὸς μᾶς ἀγαπᾷ πού ὀφείλομε νὰ τὸν ἀγαποῦμε. Εἶναι διότι ὁ Θεὸς μᾶς ἀγαπᾷ πού ὀφείλομε ν' ἀγαπιόμαστε. Πῶς ν' ἀγαπήσης τὸν ἑαυτὸ σου χωρὶς τὸ κίνητρο αὐτό; Ἡ ἀγάπη τοῦ ἑαυτοῦ εἶναι ἀδύνατη γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ἐκτὸς μ' αὐτὸ τὸν ἐλιγμό... Στὰ μάτια τοῦ Πλάτωνα, ἡ σαρκική ἀγάπη εἶναι μιὰ ἐξευτελισμένη εἰκόνα τῆς ἀληθινῆς ἀγάπης. Ἡ ἀγνή ἀνθρώπινη ἀγάπη (συζυγική πίστη) εἶναι μιὰ εἰκόνα λιγώτερο ἐξευτελισμένη. Μέσα στὰ ἀνθρώπινα ὄντα δὲν ἀναγνωρίζουμε πλήρως τὴν ὑπαρξὴ παρά ἐκείνων πού ἀγαπᾶμε...

...Ν' ἀγαπᾶς ἀληθινὰ εἶναι νὰ συγκρατεθῆς στὴν ἀπόσταση, νὰ λατρεύσης τὴν ἀπόσταση μετὰ τὸ σὺ καὶ αὐτοῦ π' ἀγαπᾶς...

...Ἀπὸ ποῦ θὰ μᾶς ἔλθῃ ἡ ἀναγέννηση, σὲ μᾶς πού ἔχουμε λερώσει καὶ ἀδειῶσει ὅλη τὴν ὑδρόγειο σφαῖρα; Μόνον ἀπὸ τὸ παρελθόν, ἂν τὸ ἀγαπᾶμε.

ΕΙΔΩΛΟΛΑΤΡΕΙΑ

Ἡ εἰδωλολατρεία προέρχεται ἀπὸ τὸ ὅτι, διψώντας γι' ἀπόλυτο καλὸ, δὲν κατέχουμε τὴν ὑπερφυσική προσοχή καὶ δὲν ἔχουμε τὴν ὑπομονὴ νὰ τὴν ἀφήσουμε νὰ περάσει.

Λόγω ἐλλείψεως εἰδώλων, πρέπει συχνὰ, κάθε μέρα ἢ σχεδόν, νὰ κοιτάζουμε κενά. Δὲν μποροῦμε νὰ τὸ κάνουμε χωρὶς ὑπερφυσικὸ ψωμί. Ἡ εἰδωλολατρεία εἶναι λοιπὸν μιὰ ζωτική ἀνάγκη μέσα στὸ ἄντρον. Ἀκόμα καὶ γιὰ τοὺς καλύτερους, εἶναι ἀναπόφευκτον ἡ εἰδωλολατρεία νὰ περιορίζῃ σενὰ τὴν ἐξυπνάδα καὶ τὴν καλωσύνη.

Οἱ σκέψεις εἶναι μεταβλητές, ὑπακούουν στὰ πάθη, στὶς φαντασίες, στὴν κούραση. Ἡ δραστηριότητα πρέπει νάει συνεχῆς, κάθε μέρα, γιὰ πολλές ὥρες καθημερινὰ. Χρειάζονται λοιπὸν κίνητρα τῆς δραστηριότητας πού διαφεύγουν ἀπὸ τὶς σκέψεις, ἄρα ἀπὸ τὶς σχέσεις: εἶδωλα.

Ἄλλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἔτοιμοι νὰ πεθάνουν γιὰ ὅ,τι ἀγαποῦν. Δὲν διαφέρουν παρά ἀπὸ τὸ ἐπίπεδο τοῦ ἀγαπημένου πράγματος καὶ ἀπὸ τὴν συγκέντρωση ἢ διασπορὰ τῆς ἀγάπης. Κανένας δὲν ἀγαπᾶται μόνος του. Ὁ ἄνθρωπος θάθελε νάει ἐγωϊστὴς καὶ δὲν μπορεῖ. Εἶναι ὁ πῶς κτυπητὸς χαρακτήρας τῆς ἀθλιότητάς του καὶ ἡ πηγὴ τοῦ μεγαλείου του.

Ὁ ἄνθρωπος ἀφοσιώνεται πάντα σὲ μιὰ τάξη. Μόνον αὐτὴ ἡ τάξη ἔχει κέντρον τὸν ἑαυτὸν του ἢ ἕνα ἰδιαίτερο ὄν (πού μπορεῖ νάει μιὰ ἀφηρημένη ἔννοια) μέσα στὸ ὅποιο μεταφέρεται. (Ὁ Ναπολεὼν γιὰ τοὺς στρατιώτες του, ἡ Ἐπιστήμη, τὸ Ἰκόμμα, κλπ.). Ἀποπικτὴ τάξη.

Δὲν ἔχουμε ν' ἀποκτήσουμε τὴν ταπεινότητα. Ἡ ταπεινότητα εἶναι μέσα μας. Μόνον, ταπεινωθήμασθε μπροστὰ σὲ ψεύτικους θεούς.

(Μετάφραση ἀπὸ τὰ Γαλλικά):

ΗΒΗ Κ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Μαργαρίτας Δαλμάτη: 'Οδηγός Μουσείου, ποιήματα, 'Αθήναι, 1964.

'Η τελευταία ποιητική συλλογή τῆς Μαργαρίτας Δαλμάτη «'Οδηγός Μουσείου» είναι βραβευμένη στὸν Φιλαδέλφειο Ποιητικὸ Διαγωνισμό 1962, τοῦ Παρνασσού. Περιλαμβάνει ποιήματα γραμμένα σὲ διάστημα εἰκοσι χρόνων. 'Απὸ τὴν κατοχὴ μέχρι τὸ 1962.

Παρ' ὅλο τὸ μεγάλο διάστημα ποὺ χωρίζει τὰ ποιήματα σ' ὅλα βρίσκεται ἓνα ἑνιαῖο αἶσθημα, μὰ κοινὴ τοποθέτηση ἀπέναντι στὰ πράγματα ποὺ μπαίνουν στὸν κύκλο εὐδαισιολογίας καὶ ποιητικῆς συγκίνησης τῆς Δαλμάτη: ἓνας τόνος μνήμης, νοσταλγίας καὶ ἀπαισιοδοξίας, ποὺ ἀγγίζει κάποτε τὴν σκληρότητα τῆς Μοίρας χαρακτηρίζει τὰ ποιήματα.

«'Η ὥρα περνάει καὶ τ' ἄλλα ἀστέρια ἀπ' τὸν καημὸ θαμπώνουν: μῆτε κ' ἀπόψε προσευχὴ θ' ἀνέβει στὸν 'Αλλάχ».

[Τὸ τζαμί]

«Τώρα, ποῦ νᾶναι τὰ παιδιά; Ποιὸς ξέρει; 'Η νέα ἀπὸ καιρὸ εἶναι πεθαμένη. 'Αραγε κείνο τὸ στοιχειὸ νὰ ζεῖ;»

[Τὸ στοιχειὸ]

Μὲ μᾶς ἐσταματήσαν ὅλοι οἱ ἀνέμοι' ψιθυριστὰ ὁ ἓνας στὸν ἄλλο λένε γιὰ τὴν ψυχὴ... γιὰ τὸ παιδί... καὶ κλαῖνε.

[Στὴ φλόγα]

«Δὲν ὑπάρχει Χαναάν, μὴ σᾶς γελᾶνε' δὲν ὑπάρχει δὲν ὑπάρχει Χαναάν».

[Πλάνη]

Τὸ κόκκινο δελφίνι δὲν τὸ ξέρει ἀκόμα πῶς οἱ Μοῖρες ἔχουν ἐξουσία καὶ στοὺς Θεούς».

['Οδηγός Μουσείου]

Πιὸ ἔντονα παρουσιάζεται κάποτε τὸ αἶσθημα πῶς ὁ ἄνθρωπος χάνεται. Μικρὸς μέσα στὸν γύρω κόσμον εἶναι μιὰ σκιά:

«Πάψτε τίς μουσικὲς κὶ ἐλάτε νὰ βροῦμε ἓνα τάφο πάλι στὴ γῆ τῶν Φαραῶ ποὺ εἴμασταν σκλάβοι».

[Πλάνη]

Σοῦ εἶχα δόσει ἓνα ὄνομα — σοῦ ἔπεσε στὸ νερό.

Κί' ὕστερα δὲν ἀκοῖς παρὰ τὴν ἀνάσα τοῦ νεροῦ μέσα στὶς φλέβες σου καθὼς τὸ μεγάλο ποτάμι πάει καὶ πάει κάτου ἀπὸ πέτρινα γεφύρια νὰ φτάσει στὴ θάλασσα».

[Βίς ἑαυτόν...]

«Κί' ὅταν ὅλοι περάσαν πὰ στὴν ἀντίπερα ὄχθη (θᾶναι ἴσως τοῦτο τὸ σημάδι ἀπὸ γραμμὲς μικρὲς

ποὺ μπλέκονται σὲ σχήματα ἀπίθανα γιὰ νὰ δείξουν τὴ μοναξιά;) θέλησα νὰ κρατήσω τίς σκιές, καὶ μπῆκα ἀνάμεσά τους».

[Χειρομαντεία].

Πιὸ σκληρὸ καὶ κρῦο πὸ αἶσθημα πῶς ἡ μοῖρα εἶναι παρούσα κί' ἀφανίζει τὸν ἄνθρωπον καὶ τὰ ἔργα του, ἀντιμάχεται τὴν παρουσία τ' ἀνθρώπου:

...«Κί' ἡ δέκατη τρίτη Μοῖρα ἤρθε καὶ στάθη ἀνάθεμ' μου πιερὴ κί' ἀνήλια κί' εἶπε τὰ λόγια τοῦτα: «'Εγὼ φυσᾶω στὶς κρῦες αἰθάλες, παγώνω τίς φτερούγες τῶν πουλιῶν, στεγνώνω τὸν πόντο' ἀγγίζω μὲ τὸ ραβδί μου πολιτείες καὶ θάβονται στὸν ἄμμο' ναοὺς — καὶ τοὺς τὼλγει ἡ φωτιά».

['Οδηγός Μουσείου].

Δίπλα στὴν Μοῖρα κί' οἱ Θεοὶ πολεμοῦν τὸν ἄνθρωπον δίχως ἔλεος, ἀφοῦ οἱ πρῶτοι ἔχουν τὴν δύναμη κί' ὁ ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ τοὺς ἀντιπαραίση:

«'Ομως τὴν τόση εὐτυχία πάντα φθονήσαν οἱ ἀθάνατοι».

['Οδηγός Μουσείου].

«Διψάει, διψάει τὸ φοβερὸ στόμα τοῦ 'Αδῆ γι' ἄλλα κορυμιά... Δὲν ἔχουν ἔλεος οἱ Θεοὶ γιὰ μᾶς».

«Γιατὶ στὰ μέτρα τ' ἀνθρώπινα ἢ σεμνότης πρέπει καὶ τὸ μέτρο παντοῦ, ἀφοῦ καὶ μετρημένες εἶναι οἱ μέρες τῶν θνητῶν

κάτω ἀπ' τὸ φῶς τοῦ ἡλίου καὶ μόνο τὸ σκοτάδι τοῦ 'Αδῆ, παιδί μου, εἶναι ἀμέτρητο,

κί' ἀπροσμέτρητη ἡ δύναμη τῶν ἀθανάτων.»

[Δούρειος ἵππος]

'Ομως καὶ ἡ βεβαιότητα πῶς δὲν πέρασες τὸ μέτρο, οἱ προσφορὲς λατρείας πρὸς τοὺς θεοὺς, ἡ ἀρματωμένη σου μετὰ ἀπὸ πίκρες καὶ πόνους στιγμὴ εὐδαιμονίας χάνονται σὲ μιὰ στιγμή, ἡ μοῖρα βρῖσκει τὸν τρόπο νὰ φέρῃ τὴν συμφορὰ πάλι καὶ τὸ πένθος.

Στὸ ποίημα «Δούρειος Ἴππος» εἰκονίζεται ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ αἶσθημα πῶς ἡ μοῖρα μᾶς περικυκλώνει. Γίνεται πιὸ τραγικὸ αὐτὸ τὸ αἶσθημα στὸ ποίημα μὲ τὴν ἐπανάληψη στὴν ἀρχή, στὸ μέσον καὶ στὸ τέλος σχεδὸν τοῦ ποιήματος τῶν στίχων:

«Τὰ πλοῖα τὰ πλοῖα φύγανε' φύγαν οἱ 'Αχαιοί»,

που ανεμίζονται πάνω από τὰ τείχη, τὰ σπύτια και τὰ κεφάλια τῶν ἀνθρώπων τῶν ἀνίδεων, ἐνῶ ξέροουμε πὼς ἡ φυγή δὲν εἶναι παρὰ τὸ προοίμιο τῆς συμφορᾶς που τὴν προημνᾶ και τὸ ἀμάρτημα τοῦ μικροῦ Ἀστυνάνακτα:

«Εἶναι μικρός, και οἱ Θεοὶ δὲν θὰ συνε-
ριστοῦνε»
μὰ τὸ χεράκι του — ἔλα, βόηθά με — ν’
ανοίξουμε,
που τράβηξε κι’ ἔριξε και μὲ πείσμα κρα-
ταεῖ
τῆς Ἐκάβης τὸ ἀνάθημα
τῆς Ἀθηνᾶς τὸν πέπλο.

Πόσο κούφιο ἀντηχεῖ ἐκεῖνο τό: «Εἶναι μικρός, και οἱ Θεοὶ δὲν θὰ συνεριστοῦνε», ἀφοῦ ξέροουμε πὼς λίγες μόνον ὥρες ἔμειναν μέχοι που ἡ Μοῖρα ν’ ἀγγίξει μὲ τὸ ραβδί της τὴν ἐνδοξη πολιτεία και νὰ σκορπίση ἐρεῖπια, θάνατο και φωτιά.

Πὼς ὅμως νὰ βροῦμε κάπου τὴν βεβαιότητα για τὴν εὐδαιμονία μας, ἀφοῦ μένοουμε ξένοι σ’ αὐτὸν τὸν κόσμο και ὅλα γύρω μᾶς πολεμοῦν; «...κι’ εἶναι κομμένες / οἱ κλωστὲς που με τὴ ζωὴ με δέσαν», «Στὸν ἴδιο μου τὸν τόπο ἔγινα ξένος» / κι’ εἶναι νύχτα ὥρα που βγαίνουνε / τὰ ἐρπετὰ τῆς γῆς». «Πὼς νὰ πορευτῶ μέσ’ τὸ σκοτάδι;». [Ἄγιος Γρηγ. Ναζιανζηνὸς στὴν ἐποχὴ του].

«Εἶμαι ἡ στενόχωρη κατοικία πῶν πεθα-
μένων»

μέσα μου συνεχίζουν τὴ ζωὴ τους
ἐκεῖνοι. Κάποτε ὀδηγοῦν τὰ βήματα,
τὰ χέρια μου — και τότες δὲν εἶμαι
πὰ ἐγώ: μού παίρνουν τὸ κορμί μου».

[Κι’ ἐγώ]

Ὁ ποιητικὸς λόγος πῆς Δαλμάτης μᾶς πείθει. Εἶναι λιτός, δὲν ξέρει κραυγὲς και ρητορισμοὺς εἶναι εἰλικρινής, βγαίνει ἀπὸ μιὰ ψυχὴ που αἰσθάνεται, ζῆ ἔντονα ὅ,τι γίνεται λόγος ποιήσεως. Δὲν θέλει νὰ μᾶς ἐντυπωσιάση μὲ λεκτικὰ σχήματα, μᾶς μιλά ἄμεσα και μᾶς κάμνει κοινωνοὺς στὰ βιώματα και τὶς συγκινήσεις της.

Τάκη Π. Γκοσιόπουλου (Στεφάνου Χρυσοῦ): *Ἡ Πνευματικὴ Θεσσαλονίκη και τὸ Ἅγιον Ὄρος στὴ Νεοελληνικὴ Λογοτεχνία*. Θεσσαλονίκη, 1963.

Ὁ κ. Τάκης Γκοσιόπουλος στὴν σύντομη μελέτη του «Ἡ Πνευματικὴ Θεσσαλονίκη» μᾶς δίνει μὴν συνοπτικὴν εἰκόνα τῆς προσφορᾶς τῆς Βορείου Ἑλλάδος στὴν Νεοελληνικὴ κυρίως Λογοτεχνία.

Συνοπτικώτατα μιλά για τοὺς πνευματικοὺς ἀνθρώπους τῆς Βορείου Ἑλλάδος στὴν ἐποχὴ τῆς τουρκοκρατίας. Ἐκτενέστερον λόγον κάμνει για τὴν σημερινὴ Θεσ)νίκη και τοὺς πνευματικοὺς της ἀνθρώπους, τὰ ἔργα τους κλπ.

Στὴν συντομία της ἡ μελέτη εἶναι πολὺ χρήσιμη, για ὅποιον θέλει νὰ σχηματίση εἰκό-

να τῆς προσφορᾶς τῆς Μακεδονίας και ἰδίως τῆς πρωτεύουσας της στὰ σημερινὰ ἑλληνικὰ γράμματα.

Στὴν δευτέρη μελέτη του ὁ κ. Γκοσιόπουλος ἀναφέρει τοὺς λιγοστοὺς μας λογοτέχνες και τὸ ἔργο του για τὸ Ἅγιον Ὄρος: Τὸν Ζ. Παπαντωνίου (Ἅγιον Ὄρος), τὸν Χρ. Π. Ζαλοκώστα (Ἡλιόλουστη Φτώχεια), Ἄν. Ν. Τζῶρα (Ἐσ)τικὴ Πολιτεία), Θ. Μαλαβέτα (Τὸ Ἅγιον Ὄρος), Ἄλ. Μωραϊτίδη (Μὲ τοῦ Βοριά τὰ κύματα) κλπ.

Ἀπὸ καιρὸ παρακολουθοῦμε τὴν ἐπίδοση τῆς νέμψης τοῦ Θεσ)αϊκοῦ στὸν κόσμο τοῦ πνεύματος. Ἀπὸ ἐκεῖ ἕνας ἀέρας ἀναζητήσεων που ὑπόσχεται πολλά. Μὲ τὸ Πανεπιστήμιο, τὸ Κρατικὸ Θέατρο Βορείου Ἑλλάδος, τοὺς ἄξιους πνευματικοὺς της ἀνθρώπους ἡ Θεσσαλονίκη ἔχει μπροστὰ της ἕνα μέλλον ἐλπιδοφόρο.

Ν. Σ. ΣΠΑΝΟΣ

Διαλεκτῆς Ζευγῶλη - Γλέζου: «Ὁ κύκλος τῆς ἀγάπης», Ἀθήνα, 1964, σελ. 127.

Ἡ Διαλεκτὴ Ζευγῶλη - Γλέζου τὸ 1931 δημοσίευσε τὴν πρώτη της ποιητικὴ συλλογὴ «Τραγοῦδια τῆς Μοναξιάς» και ἐνθουσίασε τοὺς ποιητὲς και κριτικὸς μὲ τὴν μουσικότητα και εὐαισθησία τῆς φωνῆς της.

Τὰ ποιήματα «Ὁ κύκλος τῆς ἀγάπης», σημειώνεται στὸν Πρόλογο, βρισκόταν στὸ τυπογραφεῖο στὰ 1940 ἔτοιμα νὰ τυπωθοῦν και νὰ τεθοῦν σὲ κυκλοφορία. Λόγοι ξένοι πρὸς τὴν ἀπόφαση τῆς ποιητρίας κατέστησαν τελικὰ ἀπραγματοποίητη τὴν ἐκδόσή τους και πέρουσι, τὸ 1964, προσφέρθηκαν ἀπὸ τὶς «Ἐκδόσεις τῶν φίλων» στὴ δημοσιότητα σὰν ἀναγκαῖα γέφυρα που συνέδεσε τὴν πρώτη της ποιητικὴ παρουσία, μὲ τὴν πλούσια μεταπολεμικὴ της προσφορά, τὴ συλλογὴ «Ὁ κύκλος τῶν περῶν ὠρών», τὴν ὁποία θὰ παρουσιάσουμε στοὺς ἀναγνώστες τοῦ περιοδικοῦ μας προσεχῶς.

Στὴν ποιητικὴ της συλλογὴ «Ὁ κύκλος τῆς ἀγάπης» ἡ Διαλεκτὴ μᾶς προσφέρει στίχους πιστοὺς στὴ παραδοσιακὴ της γραμμὴ. Οἱ στίχοι της εἶναι γεμάτοι ἀπλότητα και δημοφιλία.

Διαφάνεται ἡ εὐαισθησία, ἡ θηλυκότητα τῆς ποιήτριας ὄχι μόνο στὰ τραγοῦδια τῆς ἀγάπης, ἀλλὰ και στοῦ πόνου και στοῦ τραγοῦδιμα τῆς πλάσης.

Ἐνας ἐρωτισμὸς γλυκός, χωρὶς προβληματισμοὺς και συμπλέγματα ξεχύνεται στὸ βιβλίο της. Ἡ ἀγάπη εἶναι ἀπλὰ εἰπωμένη, χωρὶς συμβολισμοὺς ἢ ἀποκαρδιώσεις. Βγαίνει ἀπὸ τὰ χεῖλη γυναικίας που ἀγάπησε και ἀγαπάει. Ἡ ἀγάπη αὐτὴ ὄρασιοποιεῖ γύρω τὴ φωτεινότητα

τῆς ἀνατολῆς τόσο ὅσο καὶ τῆ σκοτεινότητα τῆς δύσης.

“Ὅλα εἶναι ὠραία καὶ ἡ ἀνατολὴ καὶ ἡ δύση, ὅταν ξέρει κανεὶς νὰ τ’ ἀγαπήσει.

Ἡ ποιήσῃ της εἶναι μελωδική — ὅσο μελωδικὴ εἶναι ἡ ἀγάπη καὶ τὰ ἀπλά πράγματα τῆς ζωῆς. Τὸ αἰσθηματικὸ στοιχεῖο κυριαρχεῖ παντοῦ, οἱ λέξεις μ’ ὄλο πού δὲν εἶναι πλούσια διαλεγμένες τονίζον τὰ ποιήματα μὲ μὰ θαυμαστὴ λιτότητα.

Πηγαίναμεν οἱ δύο μας στὸ βουνό
 καὶ ἀργὰ ἐκυλοῦσαν
 τὰ χαλίαια μὲ κρότο σιγανό,
 σὰ νὰ γελοῦσαν. (Χωρισμὸς)

Ξεκουραζόμεστε στὸ δρόμο
 κοντὰ σὲ μὰ χλωρὴ βραγιά
 καὶ σοῦ εἶχα γέρει ἐγὼ στὸν ὄμο,
 χλωμὴ καθὼς τὴν Παναγιά. (Ἐρωτικὸ).

Ἡ ἐγκατάλειψη καὶ ἡ μοναξιά πού κάποτε νοιώθει ἡ Διαλεκτὴ δὲν εἶναι ἡ μόνωση, ἡ ἀποξένωση καὶ τὸ ἄγχος τῆς ἐποχῆς μας πού τυραννάει τοὺς νέους ποιητές. Εἶναι μὰ γλυκεῖα ἐγκατάλειψη, μὰ ἀλλαγὴ χωρὶς προβληματισμοὺς καὶ ἀπορίες. Εἶναι μὰ μόνωση πού βρῆσκει παρὰ της τὴν πλάση καὶ ὄχι τὴν ἀγωνία καὶ τὴν ψυχικὴ γύμνια.

Μονάχη ἐδῶ πῶς ἔμεινα στὴν ἔρημη
 ἀερογαλιά;
 Οἱ βάρκες πού νὰ πήγανε μὲ τὰ σχισμένα
 ἰστία,
 μέσα στοῦ ἀνέμου τὴν ὀργή, τὴν ἄγρια
 τρικυμία;
 Μονάχη ἐδῶ πῶς ἔμεινα στὴν ἔρημη
 ἀερογαλιά;

.....
 Θ’ ἀνέβα, ἂν εἶναι βολετὸ στὸ βράχο
 τὸ μεγάλο,
 μὲ τὸ μικρὸ μαντῆλι μου νὰ κάμω ἕνα
 σινάλο
 (Ἐγκατάλειψη).

Τὸ σινάλο τῆς Διαλεκτῆς πέμπεται γύρω της καὶ ἔχει δέκτες αὐτοὺς πού ἀγαπᾷ, πού τραγουδαί: τὴν πρώτη της ἀγάπη, τίς παλιὲς γειτονοπούλες της, τοὺς γονεὺς της, τοὺς ἐφήβους.

Κι’ ἀκόμα ὅταν ἡ μοναξιά φαίνεται νὰ τὴν τυλίγη, αὐτὸ δὲ γίνεται ἀποξένωση, ἄγχος. Καὶ τότε ἡ ποιήτρια ξέρει νὰ περιμένῃ.

Ἐρμος καὶ πάλι ἀπόμεινε ὁ δρόμος μου
 καὶ οὔτε πουλιά στὰ δέντρα οὔτ’ ἀνθολοί.
 Δειλά, σκληρὰ, φυτρώνει στὸ κατόφλι μου
 μονάχα ἡ χλόη.

.....
 Διπλώνω τὰ πλατεῖα φτερά καὶ δέρομαι,
 καθὼς πουλὶ στὸ λόγγο λαβωμένο,
 διπλώνω τὰ πλατεῖα φτερά καὶ σέρομαι
 καὶ περιμένω.

Ἡ Διαλεκτὴ Ζευγώλη-Γλέζου δὲν εἶναι μόνον παραδοσιακὴ ποιήτρια ὅσον ἀφορᾷ τὰ μέτρα, τὸ στίχο καὶ τὰ θέματά της, ἀλλὰ καὶ ἔσον ἀφορᾷ τὴν ἡρεμία μὲ τὴν ὁποία ἀντικρύζει τὸν ἔξω καὶ μέσα κόσμο. Ἡ ἀρρώστια τῆς ἐποχῆς μας δὲν τὴν ἄγγιξε. Τὰ καθαφικὰ ἔξω καὶ μέσα ἀπέχουν ἀπ’ τὴν ιδιοσυστασία της καὶ ἡ ἁρμονία ἀπλώνεται παντοῦ.

Ἡ πλάση της δὲν εἶναι χαμένη κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ θαυματουργοῦ ἐπιστήμονα — ἀνθρώπου. Ἡ φύση γύρω της μιλάει ἀκόμη. Ἡ πλάση γύρω της παλεύει νὰ σταθῇ ὀρθὴ στὸ γαμέμισμα πού τὴν ἀπειλεῖ ὁ ἄνθρωπος τοῦ αἰῶνα μας.

Παλεύει ὁ βόγγος τοῦ βοριά καὶ τῆς
 βροχῆς ὁ θρήνος
 τὴν πλάση νὰ χαλάσουν, μὰ ἡ πλάση
 — ἀντιπαλεύει.
 (Ἀψὰ βροχή).

Ἡ ποιήτρια δέχεται τὴ ζωὴ ὅπως ἔρχεται. Ἡ «ἱστορία τῆς ζωῆς» δὲν τὴν κάνει νὰ διερωτᾶται στὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, τῆς νεότητος, τοῦ ἔρωτα τῆς ἀφῆς καὶ τῶν ματιῶν. Τὸ πέρασμά τους μακριὰ της εἶναι κάτι πού δέχεται. Κάτι πού ὁ πλούσιος, νέος ἐσωτερικὸς της κόσμος ξέρει νὰ ἀντικαθιστᾷ: Τὸ παγνίδι ἀντικατέστησαν τὰ μαθήματα, τὰ μαθήματα ἡ χαρὰ τῆς νεότητος, τούτη ἡ ἀγάπη γιὰ νέα μάθησι, τὸ βιβλίον.

.....
 Πῶς ἔτσι, Θεέ μου, ἐπλάστηκα νὰ δίνωμαι
 πάντα σὲ κάθε τι καινούργιο ἀκέρια,
 νὰ μοιάζω, ὡς νὰ μὴν εἶχα ἀπὸ προτύτερα
 τὰ μάτια μου, τὸ στόμα μου, τὰ χέρια;

.....
 Καὶ τώρα, ὡς γέρνει ἡ νύκτῃ μου στὸ σῆσιμο
 μόνο μὲ τὸ βιβλίον ἔχω ἀπομείνει.
 Ἐχει στερέψει πὰ τὸ θαῦμα τοῦ ἔρωτα,
 πού τῆς ζωῆς τὸ βαθὺ νόημα κλείνει.

(Ἱστορία ζωῆς).
 ΜΑΡΙΑ ΠΑΤΤΙΧΗ

Φώτου Γιοφύλλη: «Ιστορία της Νεοελληνικής Τέχνης», 1821—1941, Ἀθήνα, δότομο.

Τὸ βιβλίον εἶναι γραμμένον σὲ δύο τόμους μὲ 662 σελίδες. Ἀπὸ αὐτὲς οἱ 352 καταπιάνονται μὲ τὴν ἱστορία τῶν τεχνῶν στὴν Ἑλλάδα στὸ διάστημα τῶν 120 χρόνων· οἱ ὑπόλοιπες μὲ σύντομη σκιαγράφηση τῆς ροῆς τῶν τεχνῶν πρὸ διαφόρων χρόνων ἀπὸ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους μέχρι τὴν τέχνη στὴν Ἑλλάδα πρὶν ἀπὸ τὸ 1821, τὴν ἱστορία τῶν τεχνῶν ἀπὸ τὸ 1821—1941 μὲ βιβλιογραφία, εἰκόνες καὶ πίνακες ὀνομάτων.

Στὸν πρόλογό του ὁ συγγραφέας τονίζει ὅτι ἡ ἐργασία του αὐτὴ εἶναι «πρῶτα ἀπ' ὅλα ἐθνική, καὶ αὐτὰρ ἐθνική, γιατί θέλει γενικά καὶ ζωηρὰ νὰ παρουσιάσει τὴ μεγάλη καὶ ὀρμητικὴ πρόοδο τοῦ ἔθνους μας στὴν περιοχὴ τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν... μέσα στὰ 120 χρόνια τῆς ἐλεύθερης ζωῆς του».

Πιὸ κάτω στὸν πρόλογό του ὁ συγγραφέας ἀπαριθμεῖ διαφόρες δυσκολίες πού συνάντησε στὴ συγγραφή τοῦ ἔργου του (πού εἶναι δουλειὰ περισσότερο ἀπὸ μισὸ αἶώνα, ὅπως λέγει) παρατηρώντας ταυτόχρονα ὅτι εἶναι τὸ μοναδικό, τὸ βασικό, καὶ τὸ πρῶτο στὴν περιοχὴ καὶ στὴν περίοδο πού τὸ ἀσχολοῦν. Σημειώνει ἐπίσης ὅτι αὐτὴ ἡ ἱστορία προορίζεται γιὰ τὸ πλατὺ κοινὸ καὶ ὄχι γιὰ τοὺς λίγους λεπτολόγους μελετητὲς» καὶ ὅτι γι' αὐτὸ τὸ λόγο ἐπρόσεξε «ὁ τρόπος τοῦ γραψίματος τῆς ἱστορίας νάσαι πρὸ πολλῶν λογοτεχνικῶν καὶ λιγότερο βαρῶν καὶ σχολαστικῶν».

Σύμφωνα μὲ τὸ βιβλίον ἡ περίοδος ἀπὸ τὸ 1821—1941 χωρίζεται στὶς ἐξῆς τρεῖς μικρότερες ἐποχές, τὶς ὁποῖες χαρακτηρίζει ἐπίσης: 1η Ἐποχὴ: Τὰ πρῶτα βήματα, Μάρτης 1821—Μάρτης 1861. 2η Ἐποχὴ: Κλασικισμὸς — Ρεαλισμὸς, Μάρτης 1861—Μάρτης 1901. 3η Ἐποχὴ: Οἱ Νεώτεροι ὁρῶμοι, Μάρτης 1901—Μάρτης 1941, παίρνοντας ἀφορμὴ γιὰ τὸ χωρισμὸ τους ἀλλαγὲς ἄλλες ἀπὸ καλλιτεχνικές.

Οἱ πέντε τέχνες μὲ τὶς ὁποῖες ἀσχολεῖται ἡ Ἱστορία, ἐξετάζονται ἡ κάθε μιά τους μὲ τὴ σειρά μὲσα στὴν 1η μετὰ στὴ 2η μετὰ στὴν 3η ἐποχὴ. Μεγαλύτερο βάρος δίνεται στὴν ἐξέταση τῶν τριῶν πρώτων τεχνῶν, δηλ. τῆς Ζωγραφικῆς, Γλυπτικῆς καὶ Χαρακτικῆς, παρὰ στὴν ἐξέταση τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς καὶ Διακοσμητικῆς, πού τις θεωρεῖ ὁ συγγραφέας σὰ συμπλήρωμα τῶν τριῶν πρώτων τεχνῶν.

Στὰ διάφορα κεφάλαια ἀναφέρεται ἡ διάσωση τῆς Βυζαντινῆς τέχνης στὴν Ἑλλάδα, ἡ ἐπίδραση πού εἶχε πάνω στὴν Ἑλληνικὴ τέχνη

οἱ διαφόρες ἐπαναστάσεις στὴν τέχνη, εἴτε αὐτὲς ἐξεκίνησαν ἀπὸ τὸ Μόναχο, τὸ Παρίσι ἢ τὴ Ρώμη, ὅπου σπούδασαν ὅλοι σχεδὸν οἱ ζωγράφοι τῆς Ἑλλάδας μέσα στὶς ἐποχές αὐτές.

Ἄλλα κεφάλαια εἶναι ἀφιερωμένα σὲ γενικότερες καλλιτεχνικὲς κινήσεις στὴν Ἑλλάδα, στὰ μαρμαρογλυφεῖα, στὴν ἰδρυση τοῦ Πολυτεχνείου, καὶ σὲ βιογραφικὰ σημεῖωματα Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν πού ἐξήσαν καὶ ἐργάστηκαν μέσα στὰ 120 χρόνια πού καλύπτει ἡ ἱστορία αὐτὴ.

Ἄν καὶ ὀλόκληρο τὸ ἔργο τοῦ συγγραφέα ἀκολουθεῖ ἓνα χρονολογικὸ σκελετό, πού τὸ κάνει εἰκόλο στὴν παρακολούθησή του, ὅμως ἔχει ἀνεκτά πρῶτα σημεῖα πού θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποφευχθοῦν.

Παρ' ὅλο πού τὸ βιβλίον μᾶς λείπει ὅτι ἀπευθύνεται σὲ πλατὺ κοινὸ καὶ ὄχι σὲ λεπτολόγους μελετητὲς, ὅμως, εἶναι πολλὲς οἱ λεπτολογίαι καὶ ἡ ἀναφορὰ ντοκουμέντων καὶ χρονολογιῶν (μάλιστα μὲ ἡμερομηνίες) πού σχετίζονται μὲ ἀσημαντα γεγονότα, πού δὲν ἐνδιαφέρουν τοὺς σοβαροὺς μελετητὲς ἀλλὰ οὔτε καὶ τὸ πλατὺ κοινόν. Σπαταλᾶται πολλὸς χρόνος, π.χ. στὴν ἐξιστόρησιν τῆς περιπέτειας πού εἶχε ὁ Μαρκογιάννης μὲ τὸν Ζωγράφο καὶ μὲ κάποιον Ἡσαΐα (σχετικὰ μὲ μιά σειρά πινάκων καὶ λιθογραφιῶν), πού μοιάζει μὲ μυθιστόρημα, ἢ στὴν ἀπαρίθμηση καὶ τῶν 154 ἔργων τοῦ Χαλεπὰ μὲ διαφόρες λεπτομέρειες σχετικὰ μὲ τὰ ἔργα του.

Ἡ κάλυψη τῆς ἱστορίας 120 χρόνων τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς καὶ Διακοσμητικῆς σὲ 20 περίπου σελίδες εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο ἓνα μειονέκτημα τοῦ βιβλίου. Μήπως δὲν ἄκμασαν οἱ τέχνες αὐτὲς μέσα στὰ 120 χρόνια; Γιατί δηλαδή νὰ θεωρῆ ὁ συγγραφέας τὴν μελέτη τους σὰ συμπλήρωμα τῶν ἄλλων τριῶν, καὶ νὰ μὴ τις ἐξετάσῃ καὶ αὐτὲς περισσότερο;

Οἱ φωτογραφίες θὰ ἔπρεπε νὰ ἦσαν πολὺ πρὸ καλῆς ποιότητος ἔτσι πού νὰ μὴ χάνονται οἱ τόνοι καὶ οὐσιώδη σχήματα μέσα στὴ ζωφάδα τους. Καὶ ἡ κριτικὴ καὶ ἡ αἰσθητικὴ ἀνάλυση τῶν ἔργων θὰ μπορούσε νὰ ἔχη περισσότερο βάθος.

Γενικά, τὴν ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς τέχνης, τὴ χαρακτηρίζει κάποιος δημοσιογραφικὸς τόνος στὸ γράψιμο, κ' ἐνῶ ἔχει χρονολογικὴ ἀκολουθία, τῆς λείπει τὸ αὐστηρὸ ἐπιστημονικὸ πνεῦμα ὅπως θὰ ἄρμοζε σὲ μιά ἱστορία τῆς Τέχνης ἔστω καὶ ἂν ἐπροορίζετο γιὰ πλατὺ κοινόν. Εἶναι γεγονός ὅτι ὑπάρχει λεπτολογία ἴσως καὶ περιπλοκία γιὰ πλατὺ κοινόν. Παρὰ τὴν ἐπιθυμία τοῦ συγγραφέα νὰ μιλῆσει λογοτεχνικά, ὅμως, μόνο στὴν ἀρχὴ τὸ πετυχαίνει. Ὑστερώτερα ἡ λογοτεχνικὴ ἀπόδοσις

χαλαρώνει όπως είναι φυσικό, γιατί φανερόνται πολυάριθμες χρονολογικές περιόδους, άπαισιόθιμοις κ.τ.λ. Έτσι πού στο τέλος νά καταλήξει βαρῆς ὁ λόγος.

Παρ' ὅλα αὐτὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τὸ βιβλίον αὐτὸ προσφέρει ἀρκετὰ στὴν ἱστορία τῆς περιόδου πὸν ἐξετάζει, παρ' ὅλες τὶς ἀδυναμίες καὶ ἐλλείψεις του — πὸν καὶ ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεὺς πρέπει νά τὸ βλέπῃ ἀποῦ τελειώνει τὸν πρόλόγόν του ἔτσι: «Προσθέτω τέλος πὸς θέλω νά ἐλπίζω πὸς, ἡ ἐφορασία μου αὐτὴ θὰ συμπληρωθεῖ κάποτε, ἢ ἀπὸ μένα ἢ ἀπὸ ἄλλους πὸ ἀξίους μελετητές».

ΑΝΤΡΕΑΣ ΛΑΔΟΜΜΑΤΟΣ

Γεωργίου Ἀβέρωφ — Τσίτσινα: «Ἡ Φωνὴ τῆς Γῆς», μυθιστόρημα, Βιβλιοπωλεῖο τῆς Ἑστίας, Ἀθήνα, σελ. 371.

Ἦτανε μὰ ἐκπληξη γιὰ τὸ λογοτεχνικὸ κόσμον ἡ ἐμφάνιση τοῦ κ. Ἀβέρωφ, γιὰ ποτὲ προηγουμένως δὲν εἶχε ἀσχοληθῆ — ἡ τουλάχιστον δὲν εἶχε γνωστῆ πὸς ἀσχολιότητα — μὲ τὴ λογοτεχνία. Κ' ἡ ἐκπληξη ἦταν δικαιολογημένη, ὅχι τόσο γιὰ τὸ συγγραφεὺς ἦταν ἕνας πολυάσχολος πολιτικός, ὅσο γιὰ τὴ ἐμφανίστηνε μὲ ἕνα ἔργο πλήρους ὀριμότητος.

Ἡ ὑπόθεση τοῦ ἔργου ἀναφέρεται στὴν ἐπίδραση πὸν μπορεῖ νὰ ἔχῃ στὸν ἄνθρωπον ὁ τόπος του, σὰν γῆ καὶ σὰν ἔθνικὴ πατριδα. Ὁ Νικητῆς Κωλέτης, παιδί μᾶς ἀρχοντογενεῶς τῆς Θεσσαλίας, ζῆ στὸ Παρίσι, ὅπου βρῖσκειται σὲ στενὴ ἐπαφὴ μὲ τὴν κοινωνικὴ καὶ πνευματικὴ ζωὴ καὶ γράφει ποιήματα στὴ Γαλλικὴ γλῶσσα. Γυρνώντας στὴ Λάρισα, ἀρχὲς τοῦ Β' Παγκόσμιου Πολέμου, γιὰ νά ξεπουλήσῃ τὴν περιουσία του καὶ νά ζῆσῃ κατὸς ἄνετα στὴν Εὐρώπῃ, καὶ περνώντας τὴ ζωὴ του σ' ἕνα μεγάλο πατρογονικὸ κτήμα, τὸ Φτελιῶνα, ἀκούει καὶ δέχεται τὸ κάλεσμα τῆς Θεσσαλικῆς γῆς, πὸν γίνεται ἰσχυρότερον μὲ τὴν Ἱταλικὴ ἐπίθεση τοῦ 40. Μετέχει στὴν ἐκστρατεία τῆς Πίνδου καὶ ἀνδραγαθεῖ, καὶ μετὰ τὴν ὑποχώρηση ξαναβρίσκειται στὴ Λάρισα, ὅπου παρακολουθεῖ μὲ ἀηδία τὶς προσπάθειες γιὰ δημιουργία Κουτσοβλάχικου προγυμνασίου καὶ ἀργότερα ἀναλαμβάνει ἐνεργὸ ρόλον ἐναντίον τοῦ βλάχικου κινήματος, παρόλον πὸν ξαίρει τὶ τὸν περιμένει ἀπ' τοὺς Ἱταλοὺς τοῦ κατοχικοῦ στρατοῦ.

Τὸ ὄφρος τοῦ κ. Ἀβέρωφ εἶναι ἐξαιρετικὰ καλλιτεργημένο καὶ ἡ γλῶσσα του ὑπόδειγμα δημοτικῆς πὸν δὲν ἀνέχεται ξεστρατιάζματα. Οἱ εἰκόνες του ἔχουνε πλαστικὴ χάρη καὶ συναρπαστικότητα καὶ ὁ λυρισμὸς βρῖσκειται σὲ μὰ διαρκῆ καὶ μετρομένη σύζευξη μὲ τὸ ρεαλισμό. Οἱ χαρακτήρες του ἔχουνε πληρότητα καὶ φωτίζονται ὅχι ἀπὸ λόγια ἀλλὰ ἀπὸ καλά διαλεγμένα καὶ παρουσιασμένα γεγονότα. Γενικά, τὸ μυθιστόρημα τοῦ κ. Ἀβέρωφ ἐπιανοποιεῖ ἀπὸ κάθε ἀποψη γιὰ τὸ κ' εἶμαστε πε-

ριεργοὶ νά δοῦμε τὴ συνέχεια πὸν θὰ πάρῃ αὐτὸ τὸ καινούργιον ταλέντον πὸν τόσο ξαφνικὰ μᾶς ἀποκαλύφθηκε.

Εὐας Βλάμη: «Γαλαξειδί», Βιβλιοπωλεῖον τῆς Ἑστίας, σελ. 152, Ἀθήνα.

Ἡ ζοὴ μᾶς ναυτικῆς πολιτείας μὲ τοὺς καλοῦς της καιροὺς καὶ τὶς δόξες της, ἀλλὰ καὶ μὲ τὶς ἀτυχίες, τὴ σκληριὰ καὶ τὸ ξεπεσμό της περὶ μέσον ἀπ' τὶς σελίδες τοῦ βιβλίου αὐτοῦ. Ἡ κ. Βλάμη ξαίρει νά διαλέγῃ τὰ χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα πὸν μποροῦν νά συγκροτήσουν μὰ πλήρη καὶ τέλεια ἀπὸ κάθε ἀποψη περιγραφὴ, δίνοντας ἰδιαιτέρη προσοχὴ σὲ κάποιες μικρολεπτομέρειες, πὸν μποροῦν ἀπὸ τὸ πρῶτον κοίταγμα νά φαίνονται ἀσημαντές καὶ ὅμως εἶναι ἀπαραίτητες γιὰ νά τονίσουν καιρὶες περιστασίες καὶ σοβαροὺς σταθμούς.

Ἡ δουλειὰ τῆς κ. Βλάμη δὲν ἦταν εὐκόλη, γιὰ τὸ ριζικὸν τοῦ Γαλαξειδιοῦ, ὅπως ὑπογραμμίζει κάπου ἡ ἴδια «ἀρχινάει ἀπ' τὶς μεγάλες θάλασσες καὶ δείχνει τὴ βγενεαὶ του ὄξω ἀπ' τὴν Ἑλλάδα, περνάει ματωμένο μέσον ἀπ' τὰ ρουμάνια καὶ τὶς λαγκαδιές γιὰ μὰ λευτεριά καὶ γυρίζει πίσω στὰ χρόνια τὰ μεγάλα, πὸν ἡ Ἑλλάδα ἔλαμπε σὰν τὸν Αὐγερινὸν καὶ φώτιζε ὀλάκερη τὴν οἰκουμένη». Κι ὅμως ἡ συγγραφεὺς δὲν προδίδει αὐτὴ τὴ μακριὰ ἱστορία, παρὰ τὴν προβάλλει μὲ ἐπιτυχία, προσφέροντας ἕνα βιβλίον ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρον καὶ χρήσιμον γιὰ τὴν κατανόηση πολλῶν γεγονότων, ὅχι μόνον ταπεινῶν, ἀλλὰ καὶ γενικώτερων.

Δημοσθένη Ζαδὲ: «Μία πολιτεία ὀνειρεύεται», μυθιστόρημα, σελ. 208, Ἀθήνα.

Ὁ κ. Ζαδὲς γράφει ἱστορικὴ μυθιστορία κατὰ τὸ πρότυπον τῶν ἔργων τοῦ κ. Θανάση Πετσάλῃ Διομήδη. Μ' αὐτὸ δὲν θέλω καθόλον νά πῶ πὸς μιμεῖται παθητικὰ ἀντίθετα, ἀναπτύσσει θαυμαστὴ πρωτοβουλία καὶ στὸ συνειρημὸν τοῦ μύθου — ὅπου συνδυάζεται ἡ ἐξίστορηση μὲ τὴν προσωπικὴ γνώμη — καὶ στὸ παρουσίασμα τῶν γεγονότων.

Ἡ πολιτεία τοῦ κ. Ζαδὲ εἶναι ἡ Κυπριασσία, πὸν ἡ ἱστορία της δίνεται μὲ τὴν ἀφήγησιν τῆς ζωῆς τοῦ Ἀντρέα Πασχαλλίγγου, ἑνὸς παιδιοῦ πὸν, φεύγοντας τὴν ὀργὴν τοῦ δισδάσκαπου (δικαικῆ τοῦ κάστρου), ἔφτασε μετὰ ἀπὸ πολλὰς περιπέτειες στὴν Πόλην, καὶ ἐκεῖ κατόρθωσε νά κερδίσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν Τούρκων, καὶ ἀνεβῆ σὲ μεγάλα ἀξιώματα καὶ νά βοηθήσῃ πικρολόγρον τὴ βασανισμένην Ρωμοσύνην.

Ὁ κ. Ζαδὲς εἶναι μάλιστα πὸν λόγον καὶ εἶναι πολλὰς οἱ περιπτώσεις πὸν πραγματικὰ γοητεύει τὸν ἀναγνώστη. Διαισθάνομαι πὸς τὸν συνδέει συγγένεια μὲ τὴν οἰκογένεια Πασχα-

λγγουν, κ' ίσως αυτό νάνα ένας λόγος πού τόν κάνει νά μιλά άπ' την καρδιά του και ν' άγγίζει κατευθεία τις καρδιές εκείνων πού τόν διαβάσουν. Με τό βιβλίό αυτό ό κ. Ζαδές Ξεπέρασε πολύ τόν προηγούμενο έαυτό του και σταθεροποίησε τή θέση του μέσα στή νεοελληνική πεζογραφία.

A. ΠΕΡΝΑΡΗΣ

Antonio Brancaforte: «Θεός και προβληματικότητα», (Dio o la problematicità), Catania.

Δέν είναι εύκολο νάχεις τό θάρρος σήμερα νά καταπασιστείς με την Άλήθεια— σκοπός τής Φιλοσοφίας κάθε έποχής— και νά παραδεχτείς, έρευνώντας, όχι τυφλωμένος από μιά έκ τών προτέρων πίστη, ότι τό πρόσωπο τής Άλήθειας δέν είναι άλλο από τό Θείο, κρεμασμένο πάνω από τή φοβερή άβυσσο του κενού, τής άνυπαξίας, του τίποτα. Σέ τούτο τό πολύ ποιητικό και παρηγορητικό συμπέρασμα φτάνει, μέσα άπό τριακόσιες πικρογραφημένες σελίδες, ό νέος Ίταλός φιλόσοφος Άντόνιο Μπρανκαφόρτε, Έπιμελητής τής Θεωρητικής Φιλοσοφίας στό Πανεπιστήμιο τής Κατάνια στή Σικελία, με τό σύγγραμμά του πού έχει τόν έντυπωσιακό τίτλο «Θεός και Προβληματικότητα».

Ό συγγραφέας εξετάζει τό θέμα του περνώντας το άπό τό φώς τής προχριστιανικής φιλοσοφίας, άπό τό φώς του χριστιανισμού και τέλος άπό τό φώς τής νεώτερης φιλοσοφίας. Ένα άπό τά πιο σημαντικά κεφάλαια είναι αφιερωμένο στή φιλοσοφία του Άριστοτέλη μέσα στο έργο του Άγίου Θωμά του Άκινάτου, μ' όλο πού οι διαφορές ανάμεσα στην άριστοτελική θεωρία — πού έφτασε στή Δύση άπό τους Άραβες — και στο χριστιανισμό, είναι βασικές. Αιτές ακριβώς τις διαφορές με θαυμαστή σαφήνεια δείχνει ό συγγραφέας στο κεφάλαιο αυτό, διαφορές ανάμεσα στή θεωρία του Άριστοτέλη και στον Άγιο Θωμά, πού δταν όμως λεντερώνεται τούτος ό τελευταίος άπό τόν Άριστοτέλη, φτάνει σε στοχασμούς καταπληκτικού βάθους. «Άν ή χριστιανική φιλοσοφία — γράφει ό Μπρανκαφόρτε — καθώρθωσε νά ξεπεράσει την προμερή κρίση τής σκέψης, πού υπάρχει και σήμερα, είναι γιατί παράτησε κάθε ιδέα δεσμού και καταγωγής της άπό τόν Άριστοτέλη, και ξανάπιασε στον τομέα τής γνωσιολογίας τις μεγάλες γραμμές τής θεωρίας του Άγίου Αύγουστίνου» — μ' άλλα λόγια τής πλατωνικής φιλοσοφίας.

Στό έργο του Μπρανκαφόρτε μās σταματά ή στέρεα δομή του και ό τρόπος πού ό συγγραφέας του αναπτύσσει ένα θέμα τόσο ενδιαφέροντος. Τόν πρόλογο του βιβλίου αρχίζει με μιά

φράση του δασκάλου του, καθηγητή Βικέντιου LA VIA, στον όποιον αφιερώνει τό σύγγραμμά: «ή μεταφυσική δέν είναι ούσιαστικό, αλλά επίθετο». Κι' έξηγει ό ίδιος πώς δέν υπάρχουν πράγματα φυσικά και πράγματα μεταφυσικά, αλλά μόνον άπόψεις. Τό βιβλίό έχει τό προσόν νά είναι ζεστό, ζωντανό και ν' άνασαινει μέσα στή σημερινή πραγματικότητα. Ό συγγραφέας δέν άπομονώνεται στον έλεφάντινο πύργο του για νά στοχαστεί, αλλά ζητάει την άλήθεια και έρευνά μέσα άπό τόν κόσμο, και οι σκέψεις πού τόν άπασχολούν είναι καιτές: «Οί καταπληκτικές έπιτεύξεις τής επιστήμης, ενώ άπό τή μιά μεριά εύρύνουν την κυριαρχία του άνθρώπου πάνω στον κόσμο, άπό την άλλη του βάζουν ένα καινούργιο πρόβλημα: την άξία και τόν τρόπο αυτής τής κυριαρχίας, την έννοια και τή σημασία της, τή σημασία αυτής τής άδιάκοπης εύρύνσεως του πεδίου κυριαρχίας, πού περιορίζει την πρόοδο σε μιά συνεχή μετάθεση ενός όριου άπό φύση του άξεπέραστου». Στόν Έπίλογο του βιβλίου διαβάζουμε τούτο: «Τέλος μπορούμε νά πούμε πώς ή γνώση είναι άπό μιά άποψη για τόν άνθρωπο πηγή στενότητας και άπελπισίας, άφου τόν θέτει συνεχώς άντιμέτωπο με τό κενό του, με ό,τι εκείνος ΔΕΙΝ ΕΙΝΑΙ, με τό ΜΗ ΕΙΝΑΙ του». Και μπροστά στην τραγική αυτή μοίρα του άνθρώπου, Θεός είναι «ό,τι θετικό έχουν τά πράγματα. Και μεις δέν μπορούμε νά γνωρίζουμε, παρά μονάχα άναγνωρίζοντας πώς δέν είμαστε μήτε εκείνο πού έχουμε για δικό μας». Θά ευχηθούμε νά μεταφραστεί κάποτε και έλληνικά αυτό τό όραίο βιβλίό.

MARGARITA DALMATH

George Lanitis: Νάσος τās Άφροδίτας, Cyprus, Island of Aphrodite, Nicosia, 1965.

Μπορείς νά μιλήσης για τόν τόπο σου με τό ποιήμα, τή μουσική, τή ζωγραφική. Βρίσκεις τόν άνθό του συναισθήματος πού γεννάνε τά τοπία, οι άνθρωποι, ή ιστορία κι' ή παράδοση, και σε μιά εύτυχημένη στιγμή σου μπορείς νά τόν άπεικονίσης στή λέξη, στον ήχο, στο χρώμα και τό σχήμα. Άλλά και κάθε άλλη άνθρώπινη πράξη σου μπορεί νά μεταγράψει στα μέσα της την έντύπωσή σου, προπαντός εκείνη του τόπου σου πού έχει ρίζες και διάφορεια. Άνεξάρτητα άν ή φωτογραφία είναι πολιτογραφημένη στο χώρο τής καθαρής τέχνης ή είναι άπλως βοηθητική, μπορεί κάλλιστα ν' άποδώσει με τά δικά της μέσα ψυχή και παλμό άν ό άνθρωπος πού διευθίνει τά μηχανήματα έχει ψυχή, παλμό, μάτι και καλή τεχνική.

Έχω υπόψη ακόμα δύο λευκώματα φωτογραφιών άπό την Κύπρο, εκτός άπό τό παρόν

«Νᾶσος τᾶς Ἀφροδίτας» τοῦ κ. Γιώργου Λανίτη. Ἐπάρχει ὅμως σαφῆς διαφορὰ ἀνάμεσα στίς τρεῖς αὐτὲς συλλογές, ἰδίως στὸν σκοπὸ, ποὺ ἐπιδιώκουν καὶ ποὺ εἶναι ὀλοφάνηρος τόσο στὴν ἐπιλογή ὅσο καὶ στὴν κατάταξη τοῦ ὅλου. Τὸ λεύκωμα τοῦ Ρένου Οὐδάντσον, "Portrait of Cyprus" προλογισμένο ἀπὸ τὸν Lawrence Durrell ἀποτελεῖ μιὰ συναγωγή κειμένων φωτογραφιῶν μὲ κανένα ἄλλο σκοπὸ παρὰ τὴ φωτογραφία αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν καὶ μὲ ἀποφυγὴ ἐπιδείξεως τοῦ οἰουδήποτε ποὺ θὰ πιστοποιῶσε ἄρχαϊο ἑλληνικὸ στοιχεῖο στὴν Κύπρο. Ἐνα ἄλλο λεύκωμα, μὲ τὴν εὐθύνη τοῦ Προσκοπίου, παρουσιάζει ἐπίσης ὠραίες φωτογραφίες ἀλλὰ εἶναι ἐργασία μονόπλευρη, ποὺ ὑποτάζει στὴν ἐθνικὴ σκοπιμότητα κάθε ἀπεικόνιση, ἐντείνοντας τοῦτο μὲ τὴν παράθεση ὁμοίων ἢ παρομοίων ἐκείνων ἀπὸ τῶν ἐλλαδικῶν κομμῶν, προφανῶς γιὰ συμπλήρωσιν.

Τὸ λεύκωμα ὅμως τοῦ Λανίτη ἐξυπηρετεῖ τριπλὸ σκοπὸ: τὴν φωτογραφία αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν ὡς τέχνη· τὴν ἐξιστόρησιν τοῦ τόπου μὲ εἰκόνες· τὴν ἐθνικὴν σκοπιμότητα μὲ κάποιες προσεχτικὲς ἐπιλογές καὶ κάποτε καὶ μὲ τοὺς συνοδευτικoὺς τίτλους, παρμένους ἀπὸ ἐκλεκτὰ κείμενα (ἀρκετὰ ἐπανειτητὴ ἐργασία τοῦ κ. Ἀντρέα Χριστοφίδη).

Δὲν ἔχω πρόθεσιν μὲ τίς γραμμὲς αὐτὲς ν' ἀναφερθῶ καὶ στὴν ἔκθεσιν φωτογραφιῶν σὲ μεγάλη μεγέθυνση, ποὺ ἀνοίξει ὁ Λανίτης τὸν Ἀπρίλη μὲ τὸν ἴδιον τίτλο. Περισσότερο κοιτάζω τὴν κατάταξιν καὶ παρουσίαν τοῦ λευκώματος, γιατί ἐδῶ πᾶ μὲ τὴ σειρά καὶ τίς παραθέσεις φαίνεται καὶ ἡ γραμμὴ τοῦ καλλιτέχνη περισσότερο. Στὴν ἔκθεσιν ὀδηγοῦσε πολὺ καὶ ὁ χῶρος. Στὸ βιβλίον ὑπάρχει μὰ ἄλλη εὐαισθησία περισσότερο δηλωτικῆ. Ἐξἄλλου τὸ βιβλίον εἶναι μονιμότερο εἶδος, ἐνῶ ἡ ἔκθεσιν ἔχει στὴν οὐσία τὴν πολὺ θέαμα προσωρινόν.

Τὸ λεύκωμα «Νᾶσος τᾶς Ἀφροδίτας» ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς ἐνότητες φωτογραφιῶν. Ἀπ' αὐτὲς τὴν πρώτη ἐνότητα ὁ κ. Λανίτης τὴν ὀνομάζει "Place". Σ' αὐτὴ πραγματικὰ ὑπερῖσχει ὁ «τόπος», παρ' ὅλο ποὺ ὑπάρχουν καὶ μερικὲς ἔγχρωμες κυρίως φωτογραφίες, πολὺ λυρικές, φυτῶν καὶ πουλιῶν.

Ἡ δευτέρα ἐνότητα χαρακτηρίζεται μὲ τὸν τίτλο "The people". Σ' αὐτὴ ἀπεικονίζονται οἱ φυσιογνωμίαι, τὰ χαρακτηριστικὰ, ἡ ψυχὴ ὅπως ἐκφράζεται κυρίως στίς γραμμὲς τοῦ προσώπου.

Ἡ τρίτη ἐνότητα ἔχει τὸν τίτλο "Tradition". Αὐτὴ μιλά γιὰ τὰ κατὰ παράδοσιν ἔργα μας. Σ' αὐτὴ τὴν ἐνότητα ὑπάρχει τὸ ἐθνικὸ ὑπόστυγμα, κείνος ὁ προαιώνιος παλμὸς μας ποὺ διαφέρει τὸ πᾶν, ἀπὸ τ' ἀρχαία ὡς τὰ τωρινὰ

χρόνια. Ἡ ἔκθεσιν τοῦ ἐθνικοῦ αὐτοῦ παλμοῦ δὲ γίνεται κατὰ φιλολογικὸ ἢ πολιτικὸ (ποὺ εἶναι ἀκόμη χειρότερος) τρόπο. Ἐπάρχει κάποιος συμβολισμὸς πρὸς τὸ τέλος μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου τοῦ Γ' καὶ τὸ δέφωλο στὴ τελευταία σελίδα τοῦ εἰκονογραφημένου μέρους, συμβολισμὸς μᾶλλον βυζαντινῆς καὶ ἐθναρχικῆς φύσεως παρὰ τρέχουσας πολιτικῆς. Ἐνας κατάλογος περιεχομένων μὲ διγλωσσῶς ἐπεξηγήσεις κλείει τὸ λεύκωμα.

Δὲν θάταν φρόνιμο νὰ ἐπεκταθῶ σὲ τεχνικὲς λεπτομέρειες (δὲν εἶμαι ὁ εἰδικός). Ἐξἄλλου φωτογραφία εἶναι καὶ μόνο τὸ μάτι μπορεῖ νὰ τὴν ἐκτιμῆσιν καὶ νὰ τὴ χωρῆ καὶ ὄχι ἡ ἐπανειτητικὴ (στὴν περιπτώσιν μας) ἔκθεσιν καὶ ἡ φιλολογικὴ περιγραφή. Πάντως ἀρκετὴ Κύπρος ἀπεικονίζεται στίς φωτογραφίες ἄσπρο—μύρο ἢ ἔγχρωμες, ὀλοφάνηρη σ' ἐμᾶς ἐδῶ, πιστεύω καὶ στὸν ξένο.

Σαράντου Παυλέα: Μεσοδιάστημα, Θεσσαλονίκη, 1964.

Δὲν ξέρω ἀλλὰ καμμιά φορὰ ἡ γενικὴ ἐντύπωση, ποὺ πομένει ὡς ἀπάνθισμα καὶ μακρινὴ γεύσιν ἀπὸ κάποια παλιὰ διαβάσματα, ἔχει ἀρκετὴ ἀξία. Εἶναι ἕνα ξεκοκίνισμα μὲς τὴν ψυχὴ. Δὲ θάθελα νὰ ξεφυλλίσω τὰ παλιά μου γραπτά καὶ νὰ ἐνημερωθῶ στὸ τί εἶπα κάποτε γιὰ τὴν ποίησιν τοῦ Σαράντου Παυλέα. Προτιμῶ νὰ ἀκολουθῶ τ' ὅτι μοῦ ἄφησε ἡ μνήμη, τὴ μακρινὴ ἐκείνη γεύσιν ἀπὸ τὸ διάβασμα, τὴν τόσο δική μου, τὴν ἀπόλυτα ξεκαθαρισμένη ἀπὸ τὸ χρόνο.

Πάντοτε πιστεύω πὺς ἡ ποίησιν τοῦ κ. Παυλέα εἶναι μιὰ ἀνανεωμένη παράδοσιν, ἕνας χεῖμαρρος καθαρῶν αἰσθημάτων καὶ ἰδεῶν, ἀπολύτως παραδεχτὸς ἀπὸ τοὺς αἰῶνες καὶ τοὺς ποικίλους λαοὺς, προπαντὸς ἀπὸ τὸ δικὸ μας λαὸ ποὺ πλαστικὰ βλέπει καὶ ἐκφράζεται. Ἡ χάρα καὶ ἡ ὑγεία τοῦ ἑλληνικοῦ ἕπαιθρου (περισσότερο τῆς στεριᾶς παρὰ τῶν ἀκρογιαλιῶν καὶ τῶν νησιῶν), τοῦ ἀνθρώπου ποὺ παλαίει γιὰ τὸ φῶς μὲ τὰ γερὰ χέρια τῆς καθημερινῆς δουλειᾶς, ἀποτελοῦν βασικὰ μοτίβα τῶν πολυριθμῶν στίχων τοῦ κ. Παυλέα. Κάποιος κάποτε τὸν ἀποκάλεσε Οὐίτμαν τῆς Ἑλλάδας. Κατὰ κάποιον τρόπο ἀνταποκρίνεται ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτὸς στὴν πραγματικότητα μὲ τήρησιν ἀσφαλῶς τῶν ἀναλογιῶν: οἰστρος, ἔννοιαι καὶ εἰκόνας ὑγείαις μιὰ πάνω στὴν ἄλλη, ἀντρίαιες λέξεις, γεμᾶτες, ὀλοκάθαρες, πολὺ πλάτος, πολὺ πλάτος.

Ἡ νέα ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ κ. Παυλέα «Μεσοδιάστημα» ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο μέρη. Τὸ πρῶτο ποὺ ἔχει τὸν ἴδιον τίτλο (Μεσοδιάστημα) εἶναι ἕνα ἀντιπολεμικὸ συνθετικὸ ἔργο, χωρὶς

ἵποπτα πολιτικά συνθήματα ἢ καμουφλαρισμένα εἰρηνοποιὰ τεχνάσματα. Τὸ μεσοδιάστημα στέκει ἀνάμεσα στὸ γήϊνὸ μας κόσμον καὶ στὰ σύνορα ἐνὸς νέου κόσμου (ὑπεργήϊνου). Τὸν ποιητὴ συνοδεύει κάποιος ἄγνωστος πού τὸ λέει «αἰφνίδιο φίλο». (Ποιητὴς καὶ συνοδὸς τοῦ «στὸ διάδρομο ἀφήσανε τὰ δνόματά τους». Κι' ἐκεῖ στὰ σύνορα ἀρχίζει ἡ ἐνατένιση τοῦ ἀμέτρητου κόσμου πού ξεκινάει ἀπὸ τὴ γῆ, περνάει τὸ μεσοδιάστημα γιὰ νὰ πάη πού;

(Αὐτὸ τὸ πού δὲν δηλώνεται πουθενά): ἄντρες ἀπὸ τὸ μέτωπο τῆς Ἀλβανίας, νύπαντροι, πού σκοτώθηκαν στὴν Ἐσσημο ὅπου βούζανε τὰ τάνκς, πρόσφυγες τοῦ ὅποιου τόπου μὲ δέκα λεπτὰ διορία γιὰ νὰ πάρουν ὄ,τι πρόχειρο ἀπὸ τὰ σπίτια τους, πληγωμένοι στὰ χειρουργεῖα, παιδιὰ, κοριτσάκια, στρατιῶτες καὶ ἄλλοι κι' ἄλλοι ὡς καὶ τὰ ἄψυχα σύνεργά τους καὶ μεταφορικῶς οἱ ἐποχές, ἡ ἔξοχή κλπ. Κι' ὅλοι τοῦτοι δηλώνουν τὶς ξεχωριστές τους ἐπιδιώξεις κοντὰ στὸ παράπονο ἢ κλαυθμὸ γιὰ τὸ χαμὸ τὸ δικὸ τους ἢ ἐκεῖνο τῶν δικῶν τους πλασματῶν. Σ' ὅλα τὰ σημεῖα γίνονται ἀντιπαροβολές μὲ τὸ παυνίδι, τὸν ἔρωτα, τὴν ὥραία ἐποχὴ τοῦ ἔτους, τὶς εὐχάριστες ἀσχολίες, τὰ εἰρηνικὰ ἔργα τοῦ κάμπου, γιὰ νὰ δειχτῆ πὼς ὁ θάνατος ὑπῆρξε μιά συμφορὰ. Σ' ἕνα μέρος μάλιστα ὁ χορὸς πολλῶν γυναικῶν καταριέται τὸν πόλεμο:

Κατὰρα στὸν πόλεμο.
Πυρπολίστε τὸν πόλεμο.
Κλάψτε τὴν ἀγωνία τοῦ πολέμου.

Ἄλλὰ ταυτοχρόνως δηλώνεται σὲ ἀρκετὰ σημεῖα μιά φιλοσοφικὴ ψυχρότητα πάνω στὸ γεγονός τοῦ θανάτου. Π.χ.

Μ' ἔλεξ ἄγνωστη σύρομαι
στὴ νέα συνείδησή μου
τὴν παλιὰν ἀφήνοντας...

Ἄλλοῦ ὅμως ἔνας ὀλοκάθαρος ἐνθουσιασμὸς ἐκφράζεται γιὰ τὸν θάνατο. Π.χ.

Αὐτὸς ἦταν ὁ θάνατος λοιπόν;
Μὰ αὐτὸ εἶναι ἕνα παράθυρο μεγαλοπρέπειας.

γιὰ νὰ συμπληρωθῆ τοῦτο στὴ συνέχεια μ' ἕνα ὕμνο:

Ναί, ἕνα παράθυρο ἐλπίδας.
Ἐλπίζω στὸ φῶς, πιστεύω πᾶ στὸ φῶς.
Πού δὲν πίστευα σὲ κανένα φῶς.
Νόμιζα πὼς ἦμουν μέσα στὸ φῶς.
Τώρα ἐννοῶ τὸ φῶς.
Πόσο σκιῶδες τὸ γήϊνο φῶς ἦταν.
Δὲν εἶχε δικαιοσύνη τὸ γήϊνο φῶς.
Δὲν εἶχε ἰσότητα τὸ γήϊνο φῶς.

Τὸ ἐπίγειο φῶς ἦταν γεμᾶτο ἀνελευθερία.
Τώρα νοιώθω πὸ λίγο περιορισμένος.

Σὲ γενικὴ ἀνάλυση ἐνῶ τὸ ἔργο εἶναι ἀντιπολεμικὸ, ὁ ποιητὴς βρῖσκει τὴν εὐκαιρία νὰ φιλοσοφήσῃ πάνω στὸ θάνατο καὶ τὴ μεταθανάτια ζωὴ, πού τὴν θεωρεῖ ὡς ἀπελευθέρωση ἀπὸ τὸ γήϊνο σχῆμα, πού μᾶς στερεῖ τὴν πραγματικὴν ἐλευθερία. Ἡ περιδιάβαση αὐτὴ στὸ μεσοδιάστημα τελειώνει μὲ μιά ἐπάνοδο τοῦ ποιητῆ «ἔξω ἀπὸ τὸ μέσο χῶρο», στὴ γῆ μας, φωτισμένος ἀπ' ὅ,τι εἶδε κι' ἐνοιωσε καταλήγοντας στὴ δῆλωση:

«Ἡμῶν νεκρὸς πρῶτα κι' αἴριο θά 'μαι σιγὰ-σιγὰ ζωντανός», πρᾶγμα πού σημαίνει πὼς ὁ ποιητὴς πιστεύει στὸ «μεταθανάτιο φῶς».

Τὸ δεύτερο μέρος τῆς συλλογῆς ἀρχίζει ἐπίσης μὲ μιά σύνθεση, πού ἔχει τὸν τίτλο «Μεσότοιχος» (ἔτσι λέγεται κι' ὅλο τὸ δεύτερο μέρος). Τὸ ἀνθρώπινο σῶμα, τὸ δικὸ τοῦ ποιητῆ Παυλέα, εἶναι μεσότοιχος πού κρύβει ἀπὸ τὴν ψυχὴ του τὸ τί ὑπάρχει πέρα ἀπὸ τὴ γήϊνη ζωὴ. Παρῶτα τοῦ εἶναι τὸ ἀπέραντο διάστημα, κι' ὁ θάνατος μᾶς μεταθέτει σ' ἕνα ἄλλο χῶρο, ξεσκίζοντας τὸν πέπλο τοῦ σώματός μας. Καὶ ὀρίζεται τοῦτος ὁ θάνατος ὡς ἡ πλουσιώτερη ὥρα τῆς ζωῆς, μιά δύναμη πού μᾶς μετακινεῖ μέσα στὸ Σύμπαν, ἀνοίγοντάς μας τὴν πόρτα τῆς Ἐλευθερίας. Δηλαδή, ἡ σύνθεση αὐτὴ εἶναι μιά σύνθεση — ἐπίδικος τοῦ Θανάτου, τοῦ θανάτου πού εἶναι ἄρνηση ἀτέλειας (τῆς ἐπίγειας βέβαια) κι' εἴσοδος σὲ μιά νέα Γνώση. Ἄσφαλῶς σ' ὅλ' αὐτὰ δὲν διαβλέπω «θεοσοφικὰς» ἐπιδοράσεις, ἀλλὰ ποιητικὴ πίστη. Καὶ σὲ προηγούμενες συλλογές του ὁ κ. Παυλέας παρόλο π' ἀγαπᾶ τούτη τὴ γῆ καὶ μάλιστα τὴ θραυερὴ ζωὴ τῆς, ὡστόσο δὲν ἀντικρύζει τὸ θάνατο μὲ τὴν τραγικότητα τῆς αἰσθήσεως πὼς τελειώσε κάτι, ἀνκαὶ πολλὰς φορὲς ὀσφραίνεσαι μιά ἀγωνία (ἀπὸ ἀβεβαιότητα;) γιὰ τὰ μεταθανάτια. (Στὸ κάτω-κάτω τοῦτο φυσικὸ εἶναι κι' ἀνθρώπινο καὶ στὴ περίπτωση ἀκόμα πού εἶσαι πιστὸς κι' ἄγνός Χριστιανός).

Τόσο στὴν πρώτη σύνθεση ὅσο καὶ σ' αὐτὴ τὴ δεύτερη (ἰδίως στὴ δεύτερη) ὑπάρχουν σειρά παρέμβλητα κομμάτια, πού συνδέονται μεταξὺ τους μὲ μιά ἐσωτερικὴ γραμμὴ καὶ μὲ τὸν κοινὸ στόχο: θὰ μπορούσα νὰ τὰ θεωρήσω παραλλαγές πάνω σ' ἕνα θέμα (μὲ συμπληρώσεις βέβαια σὲ κάθε παραλλαγὴ, ὅπως εἶναι τὸ σωστό).

Ἀκολουθοῦν 34 σύντομα ποιήματα καταταγμένα στὸ δεύτερο μέρος χωρὶς νὰ βρῖσκω τὴ σύνδεσή τους μὲ τὸ συνθετικὸ ποίημα «Μεσότοιχος». Σ' ὅλ' αὐτὰ τὰ ποιήματα σαφῶς ξεχωρίζει ἡ ἀγωνία. Ἐνα ποίημα μιλᾷ πὼς μέ-

νεις μὲς τὸ δέγμα σου ποὺ ἀνῆκει σ' ἄλλο οἰκο-
δεσπότη καὶ θὰ σοῦ τὸ ζητήση ὥρα, τὴν ὥρα.
Σ' ἔνα ἄλλο λέει πὼς εἶναι φραγμένος δλόγου-
ρα ἀπὸ θουνά πὼς δὲν βλέπει ποθενά διέξοδο.
Δὲν λείπει ἀπὸ τὴ σειρὰ αὐτὴ καὶ μὰ κάποια
«ἐπικαιρότητα». («Στὸ ἐκκλησία τῶν Νέ-
γρων», «ὁ νέος μοναχὸς τῆς Σαϊγκόν»). Τὰ
περισσότερα ὅμως ποιήματα ἔχουν κέντρο τους
τὴ Φύση ἀλλὰ σὲ στενὸ συσχετισμὸ τῆς μὲ τὸν
ἄνθρωπο. Τὸ μελισσάκι, τὸ φλώρι, τὸ δάσος,
τὰ πουλιά, τ' ἄγρια στάχια, οἱ λεῦκες κλπ,
κλπ. ὡς τ' ἀσημαντότερα τὸ μικρὸ ἀραχνάκι
καὶ τὸ μερμήγκι μὲ μὰ κάποια μεγαληγορία
ἐξυμνοῦνται γιὰ νὰ γίνῃ μ' αὐτὰ σύγκριση αἰσ-
θημάτων, παθημάτων καὶ καταστάσεων τοῦ
ἀνθρώπου. Δὲν εἶναι δηλαδή ποιήματά καθαρά
περιγραφικοῦ χαρακτήρα (ἄνκαι δυο-τρία φαί-
νονται ἐκ πρώτης ὄψεως τέτοια — «Ἀπλὴ σκέ-
ψη», «Βρέχει πευκοβελόνες») μὲ μόνο φυσιο-
λατρικὴ διάθεση καὶ φυγὴ πρὸς τὴ φύση. Ἄν
ὑπάρχει ἐδῶ κ' ἐκεῖ νοσταλγία γιὰ τὴν ἀπλῆ,
παλιὰ παιδική μας ζωὴ δὲν εἶναι πάθος γιὰ ἐ-
πάνοδο ἢ φυγὴ ἀλλὰ ἀντίθεση γιὰ νὰ δειχτῇ
ἡ τωρινὴ ἀγωνία, ἡ κατὰπτωση ἀλλὰ καὶ ἡ ἀ-
ναζήτηση.

Στὴν ποίηση τοῦ κ. Σαράντου Παυλέα γε-
νικὰ καὶ στὴ παρούσα συλλογὴ δὲν ἀπαντᾷς
τὴν ἐξεζητημένη λέξη. Βρίσκεις τὶς ἀπλές, κα-
θημερινές λέξεις μ' ἔνα πολὺ ιδιαίτερο ἄθος
(σχεδὸν σπάνια πεζολόγες κ' ὅταν εἶναι τέ-
τοιες ἔχουν πάλι ἔνα ιδιαίτερο παλμό).
Τὸ ἐπίθετο δὲν εἶναι ἀπλῶς διακοσμητικὸ κ'
ὅπου δίνει αὐτὴ τὴν ἐντύπωση μᾶλλον σκοπὸ ἔ-
χει νὰ δώσῃ ἕψος καὶ πλάτος σὲ κάποιες ἔν-
νοιες πρὸ ἀπλῆ διακόσμηση. Ὁ στίχος φέει ἀ-
βίαστα, τὶς πιὸ πολλές φορὲς πολυσύλλαβος, ἢ
μὲ ἀνάμειξη λιγοςύλλαβου καὶ πολυσύλλαβου.
Παρόμβλητοι στίχοι ἐπιγραμματικοὶ διακόπτουν
συχνὰ τὴ φροῆ τοῦ ποιήματος, προφυλάγοντάς το
ἔτσι ἀπὸ τὴν ἐπικίνδυνη μονοτονία τῶν πολυ-
στίχων συνθέσεων, ἀλλὰ ταυτοχρόνως συμπλη-
ρώνοντας μ' ἐξήγηση ἢ ἀποψη ἢ μὲ λεπτομέ-
ρεια τὸ κεντρικὸ νῆμα του.

Κάθε συλλογὴ τοῦ κ. Παυλέα, ἐνῶ δὲν σὲ
μεταφέρει σὲ καινούργιες περιοχὲς (καὶ πόσες
στὸ κάτω-κάτω ὑπάρχουν;), σοῦ δίνει τὴν ἐν-
τύπωση μᾶς καινούργιας αἰσθήσεως, μᾶς ἀς
τὸ πῶμε αἰσθητικῆς συμπληρώσεως τῶν προη-
γουμένων φωνῶν του. Τοῦτο εἶναι κ' ὅλας ἐν-
δεικτικὸ μῖας συνεχοῦς ποιητικῆς ἀντιλήψεως
τῆς ζωῆς, ποὺ κάθε μέρα κερδίζει μὰ νέα πα-
ραλλαγὴ τῆς δόνησης (κάθε παραλλαγὴ δὲν
εἶναι συμπλήρωση τῆς προηγούμενης;), ἀλλὰ
ταυτοχρόνως μᾶς βεβαιώνει πὼς ὁ ποιητὴς δὲν
ικανοποιήθηκε τελειωτικὰ ἀπὸ τὴν προηγούμε-
νὴ του ἐκφραση καὶ ξαναδοκιμάζει. Καὶ τὰ δυὸ

αὐτὰ ἀλληλένδετα εἶναι καὶ δηλωτικὰ ἔντονης
ζωῆς κ' ἐνδιαφερόντων τοῦ ποιητῆ.

Μιχάλη Πασιαροδῆ: Ποιήματα II, Κύ-
προς, 1964.

Φῶς καὶ ἀγάπη εἶναι τὸ κυριαρχικὸ στοιχεῖο
στὴ συλλογὴ τοῦ Μιχ. Πασιαροδῆ, «Ποιήμα-
τα II». Κι' ἀληθινὰ τὸ στοιχεῖο αὐτό,
ἡ ἀγάπη μὲ τὸ πολὺ τῆς φῶς, (γιατὶ μονάχα
φῶς εἶναι ἡ ἀληθινὴ ἀγάπη κ' ὅταν ἀκόμη
πονεῖς) δίνει ἀφ' ἑαυτῆς τὴν πρώτη ἀξία στὸ
ἔργο τοῦ νέου μας ποιητῆ. Ὁ νέος, ποὺ δικθε-
ται ψυχικὴν ὑγεία, ξεκινᾷ τὴ ζωὴ μὲ τὴν ἐπι-
δα, τὴ χαρά, τὴν ἀγάπη, τὸν πόθο νὰ κατα-
κτήσῃ τὸ πᾶν καὶ νὰ τὸ χαρῆ. Κάτι πρόωρα
ἄγχι, κάποιες ἐκδηλώσεις «παρακμῆς», ποὺ τὶς
θαροῦν γιὰ προτὶν ὀριμότητας, ἀπλῶς ἀποτε-
λοῦν αὐτὲς μὰ μαρφὴ πιθηρισμοῦ καὶ ἑτεροκυ-
νησίας κ' ὀφείλει ὁ νέος ν' ἀποδεσμευτῇ ἀπ'
αὐτὲς ἐνωρίς. Εὐτυχῶς πολὺ σπάνια, παροδικὰ,
παρεμβατικὰ θέλεγα, βρίσκουμε τέτοια στοὺς
στίχους τοῦ Πασιαροδῆ.

Πόσον ὅμως χαϊρόμαστε καὶ πιστεύουμε στὴν
ἀξία τῆς ποίησης καὶ τῆς ζωῆς!

Παραξενεμένος ρωτᾷς / πότε χρῶσωσαν τὰ
στάχια στὸν κάμπο. / Ἡ γῆ ἀνθίζει φῶς καὶ
τὸ βλέπεις. / Ἡ ἀγάπη γεννᾷ πελώριους ἡ-
λιους / κοίταξε, δές τους. / Ἡ... Δάβετε, φά-
γετε οἱ ἄνθρωποι / Ἀγάπη / καὶ θὰ περισσέ-
ψει. Ἡ τὸ ἐξαίσιο αὐτό: Ὁ ἥλιος ὅπου φτά-
νει γλιστρᾷ / μὲς τὶς γούρνες τῆς μάντρας. /
Τὰ γελάδια ξεδιψοῦν ὅπου φέγγει.

Μπορεῖ ἡ ποίηση τοῦ Πασιαροδῆ νὰ θυμίζει
γνωστὲς ἄλλες ποιήσεις! Ὁλων ὅμως ἡ ποίη-
ση κάποιες ἄλλες θυμίζει, γιατί ἀπὸ κάπου ξε-
κινᾷμε ὅλοι. Ἀλλὰ κ' ἂν θυμίζει, μιλά κ' ὁ ἴ-
διος στὴ δική του ποίηση. Μιλά πολὺ μὲ τὴν
εἰκόνα, παρὰ μὲ τὴν ἐλλειπτικότητα. Πολὺ λα-
κωνικά, χωρὶς περιπτώσεις — κ' εἶναι τοῦτο
ἀπὸ τὶς καλύτερές του ιδιότητες.

Παρόλο ποὺ κυρίως ἐπισημαῖνω τὸ πὲ μεγάλο
μέρος κατέχει στὴ λγόστιχη ποίηση τοῦ Πα-
σιαροδῆ τὸ φῶς κ' ἡ ἀγάπη, δὲν ὑποτιμῶ καὶ
κάποια ἄλλα ἐνδιαφέροντα, περισσότερο κοινω-
νικῆς φύσεως, κάπως ἔξω ἀπ' τὸν προσωπικὸ
τοῦ αἰσθηματικὸ καὶ λυρικὸ παλμό. Ὁ τρα-
λός, τὸ ποῦρο, τὸ παπούτσι καὶ μερικὰ ἄλλα
ποιήματα εἶναι λεπτὲς κοινωνικὲς σάτιρες (χω-
ρὶς μῖσος ἢ ἐπαναστάσεις, καὶ μὲ κέντρον πάλι
τὴν ἀγάπη γιὰ τὸ συνάνθρωπο).

Κι' ὡς ἐπιστέγασμα τῆς ποιητικῆς αὐτῆς ἐρ-
γασίας τοῦ Πασιαροδῆ ἔρχονται λίγα ποιήματα
ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὸ τωρινὸ δράμα τῆς Κύπρου.
Αὐτὸ τὸ παρὸν τοῦ ποιητῆ στὴν ἀγωνία τοῦ
τόπου του τοῦ ἐξασφαλίζει ἔνα σοβαρὸ δικαίω-
μα στὴ λογοτεχνία τοῦ νησαίου. Ἡ λευτεριά τοῦ

τόπου, πού σημαίνει αξιοπρέπεια για όποιο την επιδιώκει, είναι ταυτοχρόνως κι' ένδειξη της υπέρτατης αγάπης προς ό,τι ανώτερο υπάρχει στη ζωή: τὸ «λείτερον νὰ σκέφτεσαι καὶ λείτερον νὰ πράττεις». Κι' εἶναι πρωταρχικὴ ὑποχρέωση ἐνὸς ποιητῆ νὰ επιδιώκη μὲ τὸ ἔργο του τὴ «λείτεριά».

Ὁ λ γ α ς Β ό τ σ η : Ὁ μεγάλος ἦχος, Ἀθήνα, 1965.

Ἡ μαρτυρία τοῦ πνεύματος βασικὰ χαρακτηρίζει τὸ νέο βιβλίον τῆς κ. Ὁλγας Βότση «Ὁ μεγάλος ἦχος». Τὸ πνεῦμα ἐκπορευμένο ἀπὸ τὸ φωτεινὸ Θεό, διαπερνᾷ τὸ καθετί. Ἡ αἰωνιότητα, ἡ ἀπεραντώσυνη, τὸ σύμβολο θάλασσα, ὁ Ἄγγελος, πού εἶναι κάτοικος ἐνὸς ἄλλου κόσμου, ὁ αἰώνιος κόσμος ὁ ἀνθρώπινος πού κλείομε μὲς τὰ στήθη, οἱ νεκροὶ πού ζοῦνε μιά ἄλλη ζωὴ, δείχνουν πέρα γιὰ πέρα τὸν εὐρὺ χῶρο, τὸν καθαρὰ ἰδεολογικὸ, πού κινεῖται ἡ σκέψη τῆς Βότση.

Βάραθρα καὶ σιωπὴ παντοῦ. Δυὸ σύμβολα πού δίπλα στὴ μουσικὴ μᾶς πείθουν γιὰ μιά αγωνιώδη καὶ συνεχῆ μελέτη καὶ ἀναζήτηση τῆς ποιητικῆς μὲ κεντρικὸν ἄξονα τὸν ἴδιο τῆς τὸν κόσμο. Ἐννοεῖται πὼς τὸ ἀπὸ πρώτη ματιὰ «ἀποκειμενικὸ» αὐτὸ στοιχεῖο ἔχει μεγάλη εὐρύτητα, γιατί δὲν ἀφορᾷ στενὰ ἀτομικὰ γεγονότα, ἀλλὰ συστηματικὲς σπουδὲς τοῦ ἀνθρώπινου κόσμου. Πραγματικὰ «μεγάλος ἦχος» (ὄχι μεγαλόστομος μὲ ἠχηρὲς λέξεις, εἰκόνες καὶ παρομοιώσεις, ἀλλὰ μεγάλος στὴν πρόθεση γιὰ ἐξέταση μεγάλων γεγονότων, γεγονότων τοῦ βάθους). Οἱ τίτλοι κι' ὄλας τῶν ποιημάτων, ἀρκετὰ δηλωτικοὶ τοῦ θέματος πού ἀναπτύσσεται, μιλοῦν καὶ καθορίζουν τοὺς χώρους καὶ τὶς προθέσεις πού ἔχω ἐκθέσει. «Τὸ πνεῦμα μου», ἡ «Ἄβυσσος», «Κῦμα τοῦ ἀγνώστου», «Ἡ σιωπὴ», «Οἱ κύκλοι», «Ὁ οὐρανός», «Στόμα τῆς Ἀθύσου» κλπ.

Ἀλλὰ ἡ πνευματικότητα (ἂν μπορῶ νὰ τὴν χαρακτηρίσω) αὐτῆς τῆς Βότση, δὲν εἶναι ἄρνηση τῆς γήϊνης ζωῆς. Τὸ πνεῦμα, τὸ φῶς, ὁ Θεός, ἡ διάκριση, ἡ αἰωνιότητα ἀποτελοῦν συστατικὸ τῆς ζωῆς ἢ (ἂν θέλετε) ἡ ζωὴ εἶναι κάτι ἀπὸ αὐτὰ ὅλα. Ἀφοῦ κι' ὁ θάνατος δὲν εἶναι ἐξαφάνισι. Οἱ νεκροὶ ζοῦνε στὸν ἄλλο τους κόσμο' κι' εἶναι ἀκόμα κ' οἱ ἀνακινώσεις τῆς ζωῆς. Στὸ ποίημα «Σῶμα λαμπρὸ» (ἕνα ἀπὸ τὰ καλύτερα τῆς συλλογῆς) ἡ ποιητικὴ τὸ δηλώνει κατηγορηματικὰ «ζωὴ, πού τί εἶναι θάνατος δὲ μαθαίνει ποτέ...». Τὸ ἂν ἀναλώθηκε ἡ ποιητριά γιὰ νὰ σπουδάσῃ τὸν κόσμο τῆς αὐτῆς δὲν σημαίνει πὼς δὲν ἀγάπησε τοῦτο τὸν γήϊνο μὲ τὸ πνευματικὸ περιεχόμενον κόσμο. Ἀπεναντίας: τὸν ἔχει ἐντάξει στὴν αἰωνιό-

τητα.

Οἱ αἰσθητικὲς προθέσεις τῆς Βότση, πραγματοποιοῦνται μὲ πολλὰ ποιητικὰ μέσα: μὲ στίχους λιτοὺς πραγματικὰ, μὲ λέξεις καθημερινές, πού ἀπόχτησαν ὅμως τὸ βάρος συμβόλου, μὲ καθαρὲς εἰκόνες καὶ παρομοιώσεις, πού ἢ κάποια ἐπανάληψή τους μᾶς τὶς καθιστᾷ πολὺ οικεῖες καὶ συμβολικὲς κατὰ κάποιο τρόπο, μὲ αἰσθημα συγκρατημένο, καθόλου θορυβῶδες· ἡ ἀγωνία σπουδῆς, ἐπίσης συγκρατημένη, ἀλλ' ὄχι ψυχρὴ σὰν τὸν ἐπιστημονικὸ λογισμό.

Πραγματικὰ θεωρῶ τὴ συλλογὴ αὐτῆς τῆς Βότση μὲ τὸν πολὺ προσωπικὸ τόνο τῆς, μιά νέα μαρτυρία πὼς τὸ πνεῦμα ἀκόμα ἔχει τὴ θέση του μὲς τὴν κάπως ἀντιπνευματικὴ σημερινὴ ζωὴ μας.

Σ τ έ ρ γ ι ο υ Σ κ ι α δ ᾶ : «Βρέχει ἀδιάκοπα στὸν κάμπο», Ἀθήνα, 1964.

Ἄντιπολεμικὸ πνεῦμα χαρακτηρίζει τὴ συλλογὴ τοῦ κ. Στέργιου Σκιαδᾶ «Βρέχει ἀδιάκοπα στὸν κάμπο». Τὸ ἀντιπολεμικόν, ὅμως αὐτὸ πνεῦμα δὲν ἐκδηλώνεται μὲ φονασκίες ἢ ἐκφράσεις μίσους κι' ἐκδικήσεως. Μῆτε πάλιν πρόθεση καὶ σκοπὸς τοῦ ἀντιπολεμικοῦ αὐτοῦ πνεύματος εἶναι κάποια ταξικὰ συμφέροντα, φανερὰ ἢ ἐπιτήδεια καλυμμένα. Ἕνας ἄνθρωπος εὐαίσθητος, ἕνας ἄνθρωπος τοῦ στενοῦ ἐθνικοῦ χώρου ἀλλὰ ταυτοχρόνως καὶ τοῦ εὐρύτερου γήϊνου χώρου διάλεξε μερικὲς τραγικὲς στιγμὲς τῆς ἀνθρωπότητας, χαρακτηριστικὲς καὶ πάντα σ' αὐτὲς εἶπε τὸ λόγο του.

Μὲ τὰ πρῶτα κ' ὄλας ποιήματα ὁ κ. Σκιαδᾶς μᾶς εἰσάγει στὸ πανανθρώπινο δράμα. Ἡ Σθάστικα, δεύτερο μέρος, περιλαμβάνει ποιήματα ἀπὸ τὸν ἀπάνθρωπο δεύτερο παγκόσμιον πόλεμο. Στὴ σειρά αὐτῆ βρῖσκεται καὶ τὸ ἐξάισιο, τὸ ἀριστουργηματικὸ «Οἱ διακόσιοι» πού μὲς τὴν ἐξαιρετικὴν τὴν ἀπλότητα δηλώνεται ὁλόκληρο δράμα. Στὸ «λευκὸ σκοτάδι» μιλά γιὰ τὶς καταστροφὲς μὲ τὴν ἀτομικὴ βόμβα καὶ τὸ φάσμα π' ἀνοίγεται μπροστά μας, σ' ἐμᾶς καὶ στὴ γῆ ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινο αὐτὸ ἐπίτευγμα. Οἱ «καμηλοὶ τοῦ Πενταδαχτύλου» ἀφοροῦν μερικὰ σημαδιακὰ γεγονότα τοῦ Κυπριακοῦ Ἀπελευθερωτικοῦ Ἀγώνα τοῦ 1955—59 μὲ τὸ ἐπιγραμματικὸ τετράστιχο «Κύπρος» πού παραθέτω:

Βῆμα τὸ βῆμα τῶν νυχῶν σβήνεις τ' ἀπο-
τυπώματα,
βῆμα τὸ βῆμα τὴν παγωνιά σπρώχνεις πέρα'
ἀπὸ σένα'
νάτην ἢ Ἀνοιξὴ πού κουρταλεῖ λουσάτη
νὰ προβάλει

με μὴν ὀρτάνοια θαλασσὰ στῶν ἀγκαθιῶν
τῆ μέση!

Ἡ «Χομμένη πατρίδα» ὅπου με τρία ποιήματα
δίνεται ξανά στὴ μνήμη ἡ Μικρασιατικὴ Κατα-
στροφή.

Τὰ μάτια σου στάζουν τὴ μνήμη σου

ἕνας στίχος, ὅπου με σχηματικὸ τρόπο μᾶς ζω-
γραφίζει ὁ ποιητὴς καὶ τὸ χαμένο ἑλληνισμό.
Γιὰ νῆψη καὶ ὁ ἐπίλογος με τὸν τίτλο Χαρτα-
ετοὶ ὡς σύμβολο τῆς παιδικῆς ἡλικίας καὶ χα-
ρᾶς ποὺ χάσαμε γιὰ πάντα. Τοῦτο τονίζεται
ιδιαίτερα με τὸ χαρούμενο τελευταῖο ποίημα.
Τάχα τοῦτο τὸ ποίημα νᾶναι μὴ δήλωση αἰσιο-
δοξίας καὶ μὴ ὑπόδειξη γιὰ ἐπιστροφή; Δὲν
ξέρω.

Ὅλα τὰ ποιήματα ἔχουν ἕνα λιτὸ ὕφος με
καθημερινὲς ἐκφράσεις (ὄχι στεγνά πεζὲς ἀλ-
λὰ ἀπεναντίας φορτωμένες τὸ καθημερινὸ ἀπλὸ
συναίσθημα), με ἀπλὲς λέξεις, χωρὶς φανταχτὰ
καὶ κοσμητικὰ ἐπίθετα (τὰ ποὺ πολλὰ του κο-
σμητικὰ ἔχουν οὐσιαστικὴν ἀξία). Ὁ ἐπιγραμμα-
τικὸς τόνος πρυτανεύει σὲ πολλοὺς στίχους.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

ΤΟ ΝΗΣΙ ΤΗΣ ΑΦΡΟΔΙΤΗΣ

Στὸ νησί μας δὲν δημιουργήθηκε καὶ δὲν ἔ-
χουμε μέχρι σήμερα καμμιὰ παράδοση στὸν κι-
νηματογράφο. Οἱ καρποὶ τῆς «Ἐβδομῆς Τέ-
χνης» εἶναι ἕνα ἐντελῶς εἰσαγμένο προϊόν στὸν
τόπο μας.

Μὰ τελευταῖα ἄρχισε νὰ παρατηρῆται καὶ ἐ-
δῶ μὴ κίνηση γιὰ κινηματογραφικὴ δημιουρ-
γία. Με Κυπρίους παραγωγούς, σκηνοθέτες καὶ
σεναριογράφους. Μιὰ ἀπ' τὶς πρώτες κινηματο-
γραφικὲς προσπάθειες ποὺ ἔγιναν στὸν τόπο
μας, ἔδωσε σὰν ἀποτέλεσμα τὴν ταινία - ντοκυ-
μανταῖφ με τὸν τίτλο «Ρίξ», ποὺ σκηνοθέτησε
ὁ γνωστὸς ἑλλαδίτης συγγραφέας Ἰάκωβος
Καμπανέλης ἐπάγω σὲ κυπριακὸ θέμα καὶ με
κύριο φωτογράφο. Ἀκολούθησε ἡ ταινία τοῦ
νεαροῦ συμπατριώτη σκηνοθέτη Νίνου Μικελλί-
δη, — ἕνα ντοκυμανταῖφ με τὸν τίτλο «Ἐλένη»,
ποὺ διακρίθηκε στὸ ἔξωτεριό.

Τρίτη, καὶ πληρέστερα ἐφοδιασμένη κινημα-
τογραφικὴ προσπάθεια ἦταν αὐτὴ τοῦ Ραδιο-
φωνικοῦ Ἰδρύματος Κύπρου, ποὺ μᾶς ἔδωσε ἕ-
να καλὸ φιλμ (ντοκυμανταῖφ πάλι), με τὸν τί-
τλο τὸ «Νησι τῆς Ἀφροδίτης». Τὸ σενάριο τῆς
ταινίας γράφτηκε ἀπὸ τὸν Ἀνδρέα Χριστοφίδη
καὶ τὸν Λεωνίδα Μαλένη. Τῆ μουσικὴ συνθέσε
ὁ Μίχης Θεοδωράκης καὶ τὰ πολὺ ὠραῖα τρα-

γούδια — τὸ ποὺ ἀξιόλογο ἴσως στοιχεῖο στὴν
ταινία — ἐμῆνευσε ὁ Γρηγόρης Μπιθικώτσης.
Ἡ φωτογραφία ἀνήκει στὸν Γιῶργο Λανίτη
καὶ ἡ σκηνοθεσία στὸν Χαρίλαο Παπαδόπουλο.
Ἀφηγητὲς ἦσαν οἱ Μᾶνος Κατράκης καὶ Χρή-
στος Πάφλας. Ἡ ταινία ἦταν ἐγχαρῶμη.

Ἐκεῖνο ποὺ ἐπεδίωξαν οἱ δημιουργοὶ τοῦ
«Νησιῦ τῆς Ἀφροδίτης» ἦταν νὰ μεταφέρου-
νε στὴν ὀθόνη σημαντικὲς πτυχὲς ἀπὸ τὴ σημε-
ρινὴ ζωὴ τοῦ νησιῦ καὶ ἀπὸ τὴν ἱστορία τῆς
«γαλάζιας πατρίδας». Τὸ φιλμ πέτυχε ἀρκετὰ
σ' αὐτό, με κάποια κινηματογραφικὴ γλώσσα.

Εἶναι τὸ «Νησι τῆς Ἀφροδίτης» ἕνα σημα-
τικὸ βῆμα στὸν Κυπριακὸν κινηματογράφο, ποὺ
βρίσκεται ἀκόμη στὰ πρώτα βήματά του. Οἱ
δυνάμεις ὑπάρχουν καὶ πολὺ γρήγορα θὰ ἀνα-
πτυχθοῦν.

ΑΝΤΗΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

ΘΕΑΤΡΟ

Θίασος Ντίνου Ἡλιόπουλου:
Α. Ζερί, Ἔκτο Πάτωμα, (Διασκευὴ: Δημή-
τρη Γιαννουκάκη).

Με χαρὰ μας εἶδαμε τὸν τελευταῖο καιρὸ τὴν
κάθοδο στὴν Κύπρο τριῶν καλλιτεχνικῶν συγκροτη-
μάτων ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Εἶναι μὴ παρουσία ἀπαραί-
τητη γιὰ λόγους πολλοὺς: ἔθνικους, καλλιτεχνικούς
καὶ ἄλλους. Ἀκούσαμε τὴ Χορωδία Τρικκάλων, τὸν
Μπιθικόση καὶ τὴ Μάριον Σίβα καὶ εἶδαμε τὸν
Ντίνου Ἡλιόπουλο.

Τὸ «Ἔκτο Πάτωμα» τοῦ Γάλλου Α. Ζερί ποὺ πα-
ρουσίασε ὁ Ντίνος Ἡλιόπουλος δὲν ξέρετε τί νὰ τὸ
χαρακτηρίσης. Καὶ στὸ πρόγραμμα δὲν τοῦ δίνεται
κανένας χαρακτηρισμός. Εἶναι δρᾶμα, κωμῶδια, με-
λόδραμα καὶ τίποτε ἀπ' ὅλα. Τὸ ἔργο κεντρικὸ μῦθο
δὲν ἔχει. Ἐχει πολλοὺς μῦθους μικροὺς, ποὺ δημι-
ουργοῦν καταστάσεις, δίνον μὴ εἰκόνα ζωῆς στὸ
ἔκτο πάτωμα μίᾶς πολυκατοικίας, ὅπου κατοικοῦν
φτώχοι καὶ ἀποτυχημένοι τῆς ζωῆς. Τὸ περίεργο με
τὸ ἔργο εἶναι πὺς παίρνει τὴν κωμικὴ ὄψη τῶν ἀπο-
τυχημένων αὐτῶν ἀνθρώπων, — ἂν μπορῆ νὰ ὑπάρχη
κωμικὴ ὄψη μέσα στὴν ἀποτυχία καὶ τὴν φτώχεια.

Τὸ ἔργο σώζεται γιὰτὶ ὁ συγγραφέας κατάφερε
νὰ σώση τὴν ἀνθρωπιά μέσα στὸ ἔργο του.

Στὴν σκηνὴ κυριαρχοῦσε ὁ Ντίνος Ἡλιόπουλος
ποὺ ἔδωσε ἕνα ἀπροσδόκητο καὶ ὄλο ἐκπλήξεις Μᾶξ
Λεσκαλιέ. Ὁ Ἡλιόπουλος σὲ ὑποχρέωνε νὰ γελᾶσης
αὐθόρμητα. Μερικὲς φορές — ὅπως συμβαίνει σ' ὅ-
λους τοὺς ρόλους ὅπου ἔχω δῆ τὸν Ἡλιόπουλο —
ἀφηνόταν σὲ ὑπερβολές, πράγμα ποὺ νομίζω πὺς ὀ-
φείλεται στὴν πεποίθησή του ὅτι αὐτὴ ἡ ὑπερβολὴ λό-
γου καὶ κίνησης βρῖσκει ἀναπόκριση στὸ κοινό.
Πιὸ συγκρατημένος ὁ Ἡλιόπουλος μοῦ φαίνεται πὺς
θὰ εἶναι καλύτερος στὸ εἶδος τῶν ρόλων ποὺ ὑποδύ-
εται ἀπὸ χρόνια στὸ θέατρό μας.

Καλοὶ στὴν παράσταση ἦταν ἡ Μαργαρίτα Λαμ-
πρινοῦ σὰν Κα Λεσκαλιέ, ἡ Βιβέτα Γισούνη σὰν
Ἄννούλα Ὠσπὸ, ὁ Περικλῆς Χριστοφορίδης σὰν Κοκ
Ὠσπὸ καὶ ἡ Κατερίνα Γιουλᾶκη σὰν κυρία Μαρέ.

Καλώς επίσης ο Έρρίκος Κονταρίνης στον ρόλο του γέρου γιατρού.

Πολύ στενοχώρησε την παράσταση ο μικρός χώρος της σκηνής του θεάτρου «Παλλάς». Έγινε όμως καλή διαρρύθμιση του χώρου και το έργο κινήθηκε κάπως εύκολα.

Θίασος ΟΘΑΚ: Δυο μονόπρακτα: Σ. Μώμ: 'Η άκατάκτητη, Ζάν Πώλ Σάρτρ: 'Η πόρνη που σέβεται.

Ύστερα από πολύμηνη περιδιάβαση στο ελαφρό θέατρο — επιβαλλόταν ίσως από το γενικό κλίμα του τόπου μας — ο θίασος του ΟΘΑΚ επανέρχεται στο σοβαρό θέατρο με δυο μονόπρακτα: Μιά δισκευή από τον Γ. Παπαδόπουλο του διηγήματος του Σ. Μώμ «'Η άκατάκτητη» και το μονόπρακτο του Ζάν Π. Σάρτρ «'Η πόρνη που σέβεται».

Πάντα είχαμε την γνώμη, πως ή Κύπρος διαθέτει αξιολογους ηθοποιούς. Την γνώμη αυτή ήλθε να θεβαιώσει ή τελευταία εμφάνιση του θιάσου του ΟΘΑΚ σε δυο έργα με αξιώσεις. 'Η Δήμητρα Καυκαρίδου ήταν μία πολύ καλή Λίξη στο «'Η πόρνη που σέβεται». Είχε φυσικότητα στο παίξιμό της και απόδωσε άνετα τον δύσκολο ρόλο της. 'Αποκάλυψη ήταν ο Τάκης Τσελέπας στο ρόλο του Χάνς στο «'Η άκατάκτητη». 'Από όσο θυμώμαι ο Τσελέπας για πρώτη φορά ανάλαβε ένα μεγάλο ρόλο σε έργο του ΟΘΑΚ. Κατάφερε να προσφέρει στο κοινό ένα πειστικό Γερμανό αξιωματικό, του οποίου ή σκληρή πειθαρχία και ο πρωτογονισμός της ζωϊκής δύναμης λυγίζουν κάτω από το τρυφερό αίσθημα του πατέρα. 'Ο σκληροτράχηλος αξιωματικός του Χίτλερ παραμερίζει εθνικούς και ιδεολογικούς φραγμούς και γίνεται άνθρωπος μπροστά στην γυναίκα που άτιμασε. 'Υποβάλλεται έτσι ή πίστη πως για τον καθένα, όσο πρωτόγονος και να είναι, υπάρχει ο δρόμος προς τα εδγενη αίσθήματα.

'Από την άλλη ή 'Ανέτα (Φλωρεντία Δημητρίου) με τον φανατισμό και την ήθικη ανωτερότητα που πιστεύει καταλήγει στο έγκλημα, νομιζοντας πως εκδικείται τον Γερμανό, αλλά στην ουσία εκδικείται τον εαυτό της και πληρώνει την αγνότητά της.

Όλοι οι ήθοιοι που είχαν συμμετάσχει στα δυο έργα υπήρξαν καλοί στούς ρόλους των. 'Ο Χρίστος Έλευθεριάδης, ή Έλλη Κυριακίδου, ο 'Ανδρέας Μούστρας, ο Τάκης Σταυρινίδης. 'Ο Νικίας Νικολαΐδης στο ρόλο του φρέντ δεν κατάφερε να επιβληθή. 'Η Φλωρεντία, στην παράσταση που είδα, έπαιξε μάλλον εξωτερικά παρά εσωτερικά. Με τις παρατηρήσεις αυτές δεν θέλω να μειώσω την άραία αυτή έργασια.

N. ΣΠΑΝΟΣ

ΕΚΘΕΣΕΙΣ

Έκθεση Φωτογραφιών Γιώργου Λανίτη: ΝΑΣΟΣ ΤΑΣ ΑΦΡΟΔΙΤΑΣ, Τεχνική Σχολή Λευκωσίας, 5—17 'Απριλίου 1965.

Ό γνωστός καλλιτέχνης φωτογράφος Γιώργος Λανίτης εξέθεσε στην Τεχνική Σχολή Λευκωσίας τον περασμένο 'Απριλή 78 φωτογραφίες παρμένες από την Φύση, την 'Ιστορία και την Ζωή της Κύπρου.

Ό Λανίτης είναι γνωστός από πολλά έργα του και από θραβεύσεις του στο έξωτερικό. Ό τίτλος που έδωσε στην έκθεση του όπως και το θαυμάσιο Λευκωμά του «ΝΑΣΟΣ ΤΑΣ ΑΦΡΟΔΙΤΑΣ» δείχνουν την αγάπη του Λανίτη για τον λαό και τον τόπο μας.

Έχει ένα πάθος και ένα μάτι δικό του, με το όποιο αντικρύζει τους ανθρώπους και τα πράγματα. Με το μάτι αυτό του καλλιτέχνη μας προσφέρει την Κύπρο σαν ένα νέο τόπο, όπου το μάτι μας δεν μπορούσε πριν να βρη παρά την καθημερινότητα. 'Αν ο καλλιτέχνης έχει σκοπό να φωτίσει τον κόσμο με ένα νέο φως, ο Λανίτης νομίζω πως κατάφερε να μας αποκαλύψει μορφές άγνωστες και να μας δώσει αυτή τη νέα εικόνα του κόσμου της Κύπρου.

Το χωριό, το βουνό, το σπίτι, το αγάλμα, ο εργάτης, το παιδί, τα ζώα, τα μνημεία περνούν μπροστά μας σε μία άτελειωτη σειρά. Κι' είναι σα να τα βλέπεις για πρώτη φορά έτσι μοναδικά και φωτισμένα με τον δικό τους χαρακτήρα. Πίσω από όλα, τις εκκλησίες, τα θέατρα, τ' αγάλματα και τους ανθρώπους βλέπεις την 'Ιστορία να πατάει την ζωή, ν' αφήνει τ' άχνάρια της πάνω στον άνθρωπο, τους τόπους, τα χωριά και τις πόλεις. Στη φωτογραφία του ο Λανίτης κάνει αυτό το εξαιρετικό: συνθέτει την Φύση, την 'Ιστορία και την ζωή. Αυτό μοφ φαίνεται είναι και ή αληθινή φυσιογνωμία κάθε τόπου που έχει με μακρόχρονη παράδοση και ή επιτυχία στο έργο του Λανίτη.

N. ΣΠΑΝΟΣ

ΓΕΝΙΚΑ

—'Ο τελευταίος κατάλογος αγοραστών του βιβλίου «'Αφιέρωμα εις τον Κ. Σπυριδάκι»:

Τεκτονική Στοά «'Αδωνις», Λευκωσία	2 άντ.
Τυπογραφεία «Ζαβαλλή»,	3 »
Μέλη Στοάς «'Αδωνις»	7 »
'Αρχ. Χρυσόστομος Κυκκάτης, θεολόγος, ανά 1 »	
'Αλέξανδρος Κινάνης, καθηγητής	
Δήμος Χρίστου, καθηγητής	
Σπυρίδων Σωτηρόπουλος, γυμνασιάρχης	
Αικατερίνη Τσιγκουρή, καθηγήτρια	
Μόδεστος Σαμάρας, καθηγητής	
Μιχαλάκης Δαμιανίδης, καθηγητής	
Βιβλιοθήκη Β' Γυμνασίου 'Αμμοχώστου	
'Ανδρέας Χατζηγιάνης, δ/ντής Γυμν. Λευκάρων	
Όρέστης Βρωινίδης, καθηγητής	
Μιχαήλ Χατζηκομής, καθηγητής	
Ευστάθιος Ό. Ευσταθίου, καθηγητής	
Βιβλιοθήκη Γυμνασίου Λευκάρων	
'Αχ. Τουμάζου, βουλευτής	

Έπί πλέον ανέλαβαν άρισμένο αριθμό για άποστολή στο έξωτερικό και στίς θεολογικές σχολές.

'Ιερά 'Αρχιεπισκοπή Κύπρου (πρός άποστολή)
Κοινοτική Συνέλευση Κύπρου (πρός άποστολή).

—'Ενδιαφέρον προκαλούν οι διαλέξεις του 'Επιστημονικού και Φιλολογικού Όμίλου 'Αμμοχώστου ως και οι έπιστημονικές και επαγγελματικής φύσεως συνεδρίες και ανακοινώσεις του 'Ιατρικού συλλόγου 'Αμμοχώστου «Γαληνός».

—Βιβλία και περιοδικά στο έπόμενο.

ΜΙΧ. ΠΕΡΑΝΘΗ
ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΠΟΙΗΣΕΩΣ

Νέα Έκδοση τοῦ 1964
Καλύπτει τὰ χρόνια ὡς τὸ 1964
Τρεῖς τόμοι
Κατάλληλη γιὰ συλλόγους, σχολεῖα, ὠδεῖα.
Πωλεῖται σ' ὅλα τὰ βιβλιοπωλεῖα.

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΝ ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΝ

Συνεργάζονται. Ἀρχιεπίσκοπος καὶ Ἐθνάρχης Μακάριος, Φρ. Βρά-
χας, Χάρης Γαβριηλίδης, Ἀ. Διαμαντῆς, Ἀνδρέας Δημητριάδης, Κωστ.
Ἰωαννίδης, Ὀδυσσεύς Ἰωαννίδης, Βάσος Καραγιώργης, Χρήστος Κατ-
τάμης, Ἀνδρέας Κολλίτσης, Ἀνδρέας Κοντόπουλος, Ἀνδρέας Κούρος,
Χρῦσανθος Κυπριανοῦ, Κώστας Κύρρης, Κώστας Π. Μιχαηλίδης, Παν.
Παμπορίδης, Ἀθαν. Παπαγεωργίου, Θεόδ. Παπαδόπουλος, Παν. Πατί-
χης, Παν. Περσιάνης, Ἅγις Συρίμης, Κ. Χατζηστεφάνου, Ἀνδρέας Χρι-
στοδουλίδης, Γεώργ. Χριστοδουλίδης, Μεν. Χριστοδοῦλου καὶ Κύρκος
Χρυσάνθης.

Τιμὴ £ 1. =

ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ
ΕΠΟΥΣ

1940 — 1941

(ΑΛΒΑΝΙΚΟ ΜΕΤΩΠΟ — ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ — ΚΡΗΤΗ)
Ἐπιμέλεια Π. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥΝΗ καὶ Π. Π. ΝΑΘΑΝΑΗ

Τιμὴ 120 δραχμὲς

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ

ΘΕΑΤΡΙΚΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΜΑΣ

1. Γρηγόρης Αὔξεντιῦ
2. Νενίκηκε τὸν Θάνατο
3. Ἦταν ὅλοι τοὺς ἀντρεῖοι
4. Τὸ κρησφύγετο
5. Ἡ προδοσία
6. Ἡ ἀνάσταση τοῦ ἀντάρτη

Γράψετε στὸ περιοδικό μας.

«ΛΥΡΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ»

Διμηνιαίες αὐτοτελείς ἐκδόσεις

Λήδρας 114 ἢ περιοδικὸ «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ»

Ἔχουν κυκλοφορήσει οἱ ἐξῆς ἐκδόσεις:

1958

1. Ο ΘΗΣΑΥΡΟΣ Η ΜΑΝΑ
2. ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ
3. ΠΡΙΣΜΑΤΙΚΟΣ ΟΚΤΩΒΡΗΣ ..... (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
4. ΠΕΝΤΕ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ..... (τοῦ κ. Α. Μαλένη)
11. ΣΤΙΓΜΕΣ ..... (τοῦ κ. Κ. Μόντη)
6. ΕΥΔΗΜΟΣ Ο ΚΥΠΡΙΟΣ ..... (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)

1959

7. ΔΕΚΑ ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ..... (τοῦ κ. Α. Παναρέτου)
8. ΟΚΤΩ ΑΡΘΡΑ ..... (τοῦ κ. Κ. Σπυριδάκι)
9. ΚΑΛΛΙΡΡΟΗ ..... (τοῦ κ. Α. Περνάρη)
10. ΚΑΝΑΚΗΣ, Ο ΚΥΠΡΙΩΤΗΣ ΚΟΥΡΣΑΡΟΣ .... (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
11. ΤΡΙΑ ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ..... (τοῦ κ. Ι. Κυθρεώτη)
12. ΠΑΘΟΣ ΓΙΑ ΕΝΑ ΛΕΥΤΕΡΟ ΟΥΡΑΝΟ ..... (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)

1960

13. Η ΜΑΧΗ ΤΩΝ ΜΥΛΩΝ ..... (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
14. ΠΡΟΣ ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ ..... (τοῦ κ. Θ. Σοφοκλέους)
15. ΗΤΑΝ ΟΛΟΙ ΤΟΥΣ ΑΝΤΡΕΙΟΙ ..... (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
16. ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ ΤΩΝ ΣΤΙΓΜΩΝ ..... (τοῦ κ. Κ. Μόντη)
17. ΣΧΕΔΙΑ ..... (τοῦ κ. Ἐλ. Οἰκονόμου)
18. ΤΟ ΚΡΗΣΦΥΓΕΤΟ ..... (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)

1961

19. ΣΩΚΡΑΤΗΣ ..... (τοῦ κ. Ἄ. Περνάρη)
20. Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ..... (τοῦ κ. Ἄν. Κρέσπο)
21. ΕΤΣΙ ΑΡΧΙΣΕ Η ΚΥΡΙΑΚΗ ..... (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
22. Η ΠΡΟΔΟΣΙΑ ..... (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
23. ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΤΟΥ ΓΑΛΑΖΙΟΥ
ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ ..... (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
24. ΕΝΝΙΑ ΠΙΚΡΑ ΚΑΙ ΡΩΜΑΛΕΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ..... (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)

1962

25. ΟΙ ΜΠΑΛΛΑΝΤΕΣ ΜΙΑΣ ΗΡΩΪΚΗΣ ΕΠΟΧΗΣ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
26. ΟΚΤΩ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ..... (τοῦ κ. Φρ. Βράχα)
27. ΜΝΗΜΕΣ ΣΤΗ ΝΥΚΤΑ ..... (τῆς δος Εἰρ. Παναγῆ)
28. ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΛΟΓΟΥ ..... (τοῦ κ. Δημ. Γιάκου)
29. ΕΛΕΝΗ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ ..... (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
30. Ο ΚΑΝΑΡΗΣ ΣΤΗ ΛΑΠΗΘΟ — ΑΝΑΣΤΑΣΗ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)

1963

31. ΤΕΣΣΕΡΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ..... (τοῦ κ. Σπ. Παπαγεωργίου)
32. ΔΥΟ ΙΣΠΑΝΟΙ ΛΥΡΙΚΟΙ ..... (Χιμένεθ καὶ Λόρκα)
33. ΔΥΟ ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ
ΤΡΑΓΟΥΔΙ ..... (τοῦ κ. Μ. Νικολαΐδη)
34. ΠΑΓΚΥΠΡΙΟΝΙΚΕΣ ..... (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
35. ΤΑ ΔΥΟ ΒΟΥΝΑ ..... (τοῦ κ. Π. Μηχανικοῦ)
36. Η ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΑΝΤΑΡΤΗ —
ΤΟ ΔΙΛΗΜΜΑ ..... (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)